

**T.C. AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

İŞLETME ANABİLİM DALI

**ENTELEKTÜEL SERMAYE VE İMKB'DE
HİSSE SENETLERİ İŞLEM GÖREN BANKALAR
ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra AKPINAR

DANIŞMAN

Prof. Dr. Famil ŞAMİLOĞLU

NİSAN 2012

AKSARAY

**T.C. AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

İŞLETME ANABİLİM DALI

**ENTELEKTÜEL SERMAYE VE İMKB'DE
HİSSE SENETLERİ İŞLEM GÖREN BANKALAR
ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esra AKPINAR

DANIŞMAN

Prof. Dr. Famil ŞAMILOĞLU

NİSAN 2012

AKSARAY

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL ve ONAY BELGESİ

....Öğrenci Esra Akpınar'ın ENTELEKTÜEL SERMAYE VE İMKB'DE HİSSE SENETLERİ İŞLEM GÖREN BANKALAR ÜZERİNE BİR UYGULAMA başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ~~09.04.2012~~ tarih ve ~~2012/10-3~~ sayılı kararı ile oluşturulan aşağıdaki jüri tarafından ~~İŞLETME~~ Anabilim Dalında Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Famil ŞAMİLOĞLU
1. Jüri : Prof. Dr. Famil ŞAMİLOĞLU
2. Jüri : Yrd. Doç Dr. Hakan ALTIN
3. Jüri : Yrd. Doç. Dr. Sinan METE
4. Jüri :

İmza

.....
.....
.....
.....

Tezin Savunulduğu Tarih : .25/04/2012.....

ONAY

Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ~~14.05.2012~~ tarih ve ~~2012/13-4~~ sayılı kararı ile Esra Akpınar.'ın İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Unvan, Adı SOYADI

Doç.Dr. Erşan SEVER
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	ii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	iv
TABLolar DİZİNİ.....	v
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vi
ÖNSÖZ.....	viii
TEŞEKKÜR.....	ix
ÖZET.....	x
ABSTRACT.....	xi
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1.GİRİŞ.....	1
BİLGİ, BİLGİ EKONOMİSİ, ENTELEKTÜEL SERMAYE KAVRAMI.....	4
VE YÖNETİMİ.....	4
1.1. BİLGİ KAVRAMI.....	4
1.2. BİLGİ YÖNETİMİ.....	7
1.3. BİLGİ EKONOMİSİ.....	10
1.4. BİLGİ EKONOMİSİNİN ÖZELLİKLERİ.....	13
1.5. ENTELEKTÜEL SERMAYE KAVRAMI VE TANIMI.....	17
1.6. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN UNSURLARI.....	26
1.6.1 İNSAN SERMAYESİ.....	30
1.6.2. YAPISAL (ÖRGÜTSEL) SERMAYE.....	33
1.6.3. MÜŞTERİ SERMAYESİ.....	35
1.7. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN YÖNETİMİ.....	39
İKİNCİ BÖLÜM.....	43
ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜLMESİ VE RAPORLANMASI.....	43
2. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜLMESİ.....	43
2.1. ENTELEKTÜEL SERMAYE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ.....	48
2.1.1. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN İŞLETME BAZINDA ÖLÇÜLMESİ.....	48
2.1.1.1. Piyasa ve Defter Değeri.....	49
2.1.1.2. Tobin' in Q Oranı.....	51
2.1.1.3. Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemi.....	52

2.1.1.4. Ekonomik Katma Değer Yöntemi (Economic Value Added – EVA)	54
2.1.2. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN UNSUR BAZINDA ÖLÇÜLMESİ	55
2.1.2.1. Dengeli Sonuç Kartı (Balanced Scorecard)	55
2.1.2.2. Skandia Klavuzu Modeli	58
2.1.2.3. Maddi Olmayan Varlıkları İzleme	61
2.1.2.4. Entelektüel Sermaye Endeksi	64
2.1.2.5. Teknoloji Brokerı	66
2.1.2.6. Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi (Value Added Intellectual Coefficient-VAIC)	68
2.2. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN RAPORLANMASI	69
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	73
ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ENTELEKTÜEL KATMA DEĞER KATSAYISI YÖNTEMİ (VAIC) İLE ÖLÇÜLMESİ İMKB'DE İŞLEM GÖREN BANKALAR ÜZERİNE BİR UYGULAMA	73
3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	73
3.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİLER	73
3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	74
3.5. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMU	82
3.5.1. Regresyon Analizi	83
SONUÇ	91
KAYNAKÇA	93
EKLER	99
ÖZGEÇMİŞ	104

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. 1. Entelektüel Sermaye Bileşenlerinin Karşılıklı Etkileşimi	29
Şekil 1. 2. Müşteri Sermayesinin Oluşum Aşamaları.....	37
Şekil 2. 1. Entelektüel Sermayenin Yerinin Belirlenmesi Modeli	44
Şekil 2. 2. Balance Scorecard	57
Şekil 2. 3. Skandia Kılavuzu	59
Şekil 2. 4. Sveiby'nin İşletmenin Piyasa Değeri Yaklaşımı	62
Şekil 2. 5. Entelektüel Sermaye Endeksi Entelektüel Sermaye Şeması	65

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1. 1. Entelektüel Sermayenin Gelişimi.....	21-22
Tablo 1. 2. Entelektüel Sermaye Unsurlarının Sınıflandırılması	27-28
Tablo 2. 1. Skandia Modelinin Entelektüel Sermaye Ölçülerine Ait Örnekler.....	61
Tablo 2. 2. Maddi Olmayan Varlıklar İzlenmesi Modelinde Kullanılan Göstergelerden Örnekler.....	63
Tablo 3. 1. Akbank T. AŞ (1000 TL)	77
Tablo 3. 2. Alternatif Bank AŞ (1000 TL).....	77
Tablo 3. 3. Deniz Bank AŞ (1000 TL).....	77
Tablo 3. 4. Finans Bank AŞ (1000 TL).....	78
Tablo 3. 5. Garanti Bankası AŞ (1000 TL).....	78
Tablo 3. 6. Halk Bankası AŞ (1000 TL).....	79
Tablo 3. 7. İş Bankası AŞ (1000 TL).....	79
Tablo 3. 8. Kalkınma Bankası AŞ (1000 TL)	79
Tablo 3. 9. Şeker Bank AŞ (1000 TL).....	80
Tablo 3. 10 Türkiye Ekonomi Bankası AŞ (1000 TL)	80
Tablo 3. 11. Tekstil Bank AŞ (1000 TL).....	80
Tablo 3. 12. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası AŞ (1000 TL)	81
Tablo 3. 13. Vakıf Bank AŞ (1000 TL).....	81
Tablo 3. 14. Yapı Kredi Bankası AŞ (1000 TL)	82
Tablo 3. 15. Tanımlayıcı Veriler	83
Tablo 3. 16. Katsayılar	85
Tablo 3. 17. ANOVA Tablosu	87
Tablo 3. 18. Pearson Korelasyon Katsayıları.....	89
Tablo 3. 19. Bankaların Korelasyon ve Belirlilik Katsayıları	90

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e	: Adı Geçen Eser
AR-GE	: Araştırma – Geliştirme
AŞ	: Anonim Şirketi
BSC	: Dengeli Sonuç Kartı
CE	: Fiziksel Sermaye
D	: Kar Payı Ödemeleri
DD	: Defter Değeri
Df	: Serbestlik Derecesi
DP	: Amortisman Giderleri
EK	: Ekonomik Katma Değer
ES	: Entelektüel Sermaye
EVA	: Ekonomik Katma Değer
HC	: İnsan Sermayesi
I	: Faiz Giderleri
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
M	: İştirak Kazançları
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OP	: Faaliyet Karı
PD	: Piyasa Değeri
r	: Pearson Korelasyon Katsayısı
R²	: Belirleme Katsayısı
R	: Dağıtılmayan Karlar
SC	: Yapısal Sermaye
SPSS	: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı
STVA	: Yapısal Sermaye Değer Yaratma Katsayısı
T	: Kurumlar Vergisi
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği

TEB	: Türkiye Ekonomi Bankası
TSKB	: Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
VA	: Toplam Katma Değer
VACA	: Fiziksel Sermaye Değer Yaratma Katsayısı
VAHU	: İnsan Sermayesi Değer Yaratma Katsayısı
VAIC	: Entelektüel Katma Değer Katsayısı
WS	: Personel Giderleri

ÖNSÖZ

Küreselleşen dünyada bilgi toplumuna geçişle birlikte bilginin bir değer haline gelmesi ile işletmelerde yönetim, müşteri ve organizasyonel yapılarda birçok değişim yaşanmıştır. Bilgiyi elde etmek ve yönetmek, işletmelerin rekabetteki başarısının en önemli unsuru haline gelmiştir. Bu yeni değişim süreci ile birlikte bireysel ve kitlesel anlamda ortaya çıkan büyük değişimler, iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, yeni yönetim yaklaşımlarını ve çalışma biçimlerini de beraberinde getirmiştir. Bilginin artan önemi ve soyut varlıkların önem kazanmasıyla entelektüel sermaye kavramı doğmuştur. İşletmelerde rekabet avantajı oluşturmanın etkin yollarından biri entelektüel sermayeyi etkin bir şekilde yönetmekten geçmektedir.

Entelektüel sermaye yönetimi bir işletmenin entelektüel varlıklarını geliştirmeyi, kazanmayı, korumayı, süreçleri ve yöntemleri geliştirmeyi içermektedir. Entelektüel sermayenin geliştirilmesi, korunması ve daha etkin kullanılabilmesinde insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi arasında gerçekleşen ilişki ve etkileşim etkili olmaktadır.

Entelektüel sermayenin işletmelerin değer yaratmasındaki öneminin farkına varılmasıyla birlikte entelektüel sermayenin incelenmesi geliştirilmesi, ölçülmesi ve raporlanması günümüz işletmelerinde önem kazanmaya başlamıştır.

TEŞEKKÜR

Bu çalıőmanın hazırlanmasında yoğun iş temposuna rağmen bana zaman ayırarak her aşamasında yaptıklarımı inceleyen değerli gürőő ve önerileri ile ufkumu aan danıőmanım Sayın Famil ŞAMILOğLU'na sonsuz teşekkür ederim.

Esra AKPINAR

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ENTELEKTÜEL SERMAYE VE İMKB'DE HİSSE SENETLERİ İŞLEM GÖREN BANKALAR ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Esra AKPINAR

Aksaray Üniversitesi
SOSYAL BİLİMLER Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Famil ŞAMILOĞLU

Günümüzde bilginin, bilgi teknolojilerinin ve iletişimin hızla gelişmesi sonucu bilgi işletmeler için önemli bir kavram haline gelmiştir. Maddi olmayan varlıkların giderek artan önemi bilgiyi ekonomik bir değere dönüştürmüştür. İşletmelerde farklılık meydana getiren rekabet üstünlüğü sağlayan en önemli faktör “Entelektüel Sermaye”dir.

Entelektüel sermaye işletme için çalışanlar, müşteri ilişkileri ve organizasyonel süreçlerden oluşmaktadır. İşletmelerin çevresel değişimlere hızlı cevap vermeleri, pazar sinyallerine duyarlı olmaları, daha esnek hareket etmeleri ve geleceklerini şekillendirmeleri için sahip oldukları entelektüel sermayeyi ölçmeleri ve yönetmeleri gereklidir. Entelektüel sermayenin işletmeler için bir anlam ifade edebilmesi için doğru tanımlanmalı, doğru ölçülmeli ve doğru yönetilmelidir.

Bu çalışmada, İMKB’de hisse senetleri işlem gören 14 bankanın 2002-2010 yılları arasındaki Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi (VAIC) ile Piyasa Değeri/Defter Değeri (PD/DD) arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu araştırmanın temel sorusu İMKB’ de hisse senetleri işlem gören bankaların VAIC ile PD/DD arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını araştırmaktır. Araştırma sonucunda elde edilen R² değerlerine göre 2002-2010 yılları arasında VAIC bileşenleri VACA, VAHU, STVA ve PD/DD arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

2012, 104 Sayfa

Anahtar Kelimeler: Bilgi, Bilgi Yönetimi, Entelektüel Sermaye, Entelektüel Sermayenin Ölçümü, Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi (VAIC)

Bilim Kodu: 1153

ABSTRACT

Master of Science Thesis

INTELLECTUAL CAPITAL and AN APPLICATION OF SHARES TRADED IN BANKS IN ISE

Esra AKPINAR

**Aksaray University
Graduate of Social Sciences
Department of Business Administration**

Supervisor: Professor. Famil SAMİLOGLU

Because of the rapid development, information and communication technologies today, knowledge becomes an important concept for businesses. The growing importance of intangible assets that make up information into the value. In the business commercial value of intellectual capital on the most important factor, that provides a competitive advantage.

Intellectual capital for the business consists of employees, customer relations and organizational processes. Business, to respond quickly to environmental changes, sensitive to market signals, to act more flexibly and to shape their future and manage their intellectual capital measurements are required. For businesses, the right to express a sense of intellectual capital should be defined, managed correctly and accurately measured.

In this study, 14 banks traded on the Istanbul Stock Exchange between 2002-2010, of the Value Added Intellectual Coefficient Method (VAIC) and Market Value / Book Value to determine. The basic question of this research is traded on the Istanbul Stock Exchange with benches VAIC PD / DD to investigate whether a significant relationship between. According to R^2 -values that obtained from the study 2002-2010 MV/ BV and VAIC components, VACA, VAHU, STVA had no significant relationship between.

2012, 104 Pages

Keywords: Knowledge, Knowledge Management, Intellectual Capital, Intellectual Capital Measurement, Value Added Intellectual Coefficient (VAIC)

Science Code: 1153

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ

Tarihin her döneminde insanlığın gelişim süreci ile birlikte içinde bulunulan koşullar tarafından biçimlendirilmiş, geliştirilmiş bir takım karakteristik özelliklerin olduğu görülmektedir. Tarım toplumunda; arazi ve tarım araçlarının önem kazanması, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş döneminde buharın bulunması ve ulaşım teknolojilerinde kullanılmasının da etkisiyle üretimin kitlesel olarak gerçekleştirilmesi ve bu dönemde işletmeler için temel kaynak olarak sermaye ön plana çıkmıştır. 1980'li yıllarda ve sonrasında iletişim ve bilişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler sonrası sanayi toplumu yerini bilgi toplumuna bırakmıştır.

Günümüzün rekabetçi ortamında bilgiyi elinde tutmayı başarabilen işletmelerin pazar değerleri artmaktadır. İşletmelerin uzun dönemde sürdürülebilir rekabet üstünlüğü sağlamaları bilgi ve bilgi yönetimine bağlıdır. Teknoloji ile beraber hızla değişen iş dünyası ve ekonomi birçok değişik terim ve uygulamaları da beraberinde getirmiştir. İşletmeler; hem bilginin değerini, hem de bu bilgiden sağlanan geri dönüşü alabilmek için bilgiyi nasıl yönetmeleri gerektiğini bilmek zorundadırlar. Bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerin sonucunda maddi olmayan unsurların ortaya çıkmasıyla birlikte bilginin giderek önemi artmıştır. Yaşanan bu gelişmeler karşısında yeni bir kavram olan “bilgi ekonomisi” kavramı ortaya çıkmıştır. Maddi olmayan varlıklar bilgi ekonomisinin temelini oluşturmaktadır.

Bilgi ekonomisi içerisinde yaşanan gelişmeler entelektüel sermaye kavramının gelişip işletme içinde önemli bir yere sahip olmasına neden olmuştur. Entelektüel sermaye maddi olmayan varlıkların tümüdür. Entelektüel sermaye bilgiyi değere dönüştürmek sureti ile kar elde edilen bilgidir. Bu bilgi işletmenin fikirlerinin, yeniliklerinin, teknolojilerinin, ilişkilerinin, süreçlerinin, yaratıcılıklarının bir bütünüdür.

Entelektüel sermaye insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesinden bileşenlerinden oluşmaktadır. İnsan sermayesi, çalışanların bilgisi, kapasitesi, yeteneklerini ve uzmanlıklarını içermektedir. Yapısal sermaye çalışanların mesai bittiğinde eve gittiğinde iş yerinde bıraktıkları her şeydir. Müşteri sermayesi ise

işletmenin dağıtım kanalları, mőřteri özellikleri, sadakati ve mőřteri ilişkilerinden oluşur.

Entelektüel sermaye, maddi varlıkların yanında maddi olmayan varlıkları da içerdiğinden, ortaya çıkarılması ve yönetilmesi zor olan bir sermayedir. İşletmelerin rekabet edebilme ve piyasada devamlılıklarını sağlamasının ön koşulu olarak finansal tablolarda görünmeyen entelektüel varlıkların ölçülmesi ve değerlendirilmesi işletmeler için bir gereklilik haline gelmiştir. Entelektüel varlıkların değerini, zamana ve ortama göre farklılık gösterebilmektedir.

Entelektüel sermaye yönetimi bilginin işletme faaliyetlerine uygulanması sonucu insan sermayesi, yapısal sermaye ve mőřteri sermayesinin ele geçirilmesi, geliştirilmesi ve bu sermaye unsurlarının yarar sağlayacak şekilde etkileşimlerinden oluşmaktadır.

Entelektüel sermaye soyut, dinamik ve etkileşimli bir kavramdır. Entelektüel sermayenin ölçümü içinde bulunulan sektöre, işletmenin amaç ve hedeflerine bağlı olarak işletmeden işletmeye farklılık gösterebilir. Bu nedenle entelektüel sermayenin değerlenmesini zorlaştırmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, öncelikle entelektüel sermaye kavramını, unsurlarını, lme ve raporlama yöntemlerini incelemek daha sonra İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)'ye kayıtlı bankaların entelektüel sermaye değerlerini ölçmek ve Piyasa Değerini/Defter Değerine olan etkisini analiz etmektir. Araştırma  bölümden oluşmaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünde, bilgi kavramı, bilginin bir değer ifade edebilmesi için gerekli özellikler, bilgi yönetimi, bilgi ekonomisi ve özelliklerine değerinmiştir. Entelektüel sermaye kavramının tanımı, gelişimi ve unsurları incelenmiştir. Daha sonra ise entelektüel sermayenin yönetimi üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünde, daha önce tanımlanan entelektüel sermayenin ölçülmesi, unsur bazında ve işletme bazında lme yöntemleri detaylı olarak tanımlanmiştir. Ayrıca entelektüel sermayenin raporlanması açıklanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise hisse senetleri İMKB' ye kayıtlı bankalara ait mali tablolardan elde edilen veriler Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) yöntemi ile hesaplanmış ve Piyasa Değeri/Defter Değeri üzerine etkileri regresyon ve korelasyon analizleriyle incelenmiştir. Analiz sonucu elde edilen veriler sonuç kısmında değerlendirilmiştir.

BİLGİ, BİLGİ EKONOMİSİ, ENTELEKTÜEL SERMAYE KAVRAMI VE YÖNETİMİ

1.1. BİLGİ KAVRAMI

Bilgi kavramı, binlerce yıl önce, insanlığın evriminin temeli olmuştur. Bilginin tartışılması M.Ö. V. yüzyılda, felsefeci Sokrates'in bilginin sınırları sorusu ile başlamıştır.¹ Başlangıçtaki yüzyıl boyunca bilgi; aletlere, süreçlere ve ürünlere uygulanmıştır. Bu da sanayi devrimini yaratmıştır. İkinci aşamasında, yani 1880'den başlayıp İkinci Dünya Savaşı ile biten dönemde, bilgi artık yeni anlamıyla işlere uygulanmaya başlamıştır. Son aşama İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlamış olup, bilginin kendisine uygulanmasıdır. Burada artık bilgi, son hızla üretimin en önemli faktörü hâline gelmekte, sermaye ve emek faktörlerini bir yana itmektedir.²

Bilgi spesifiktir, bir problem alanından diğerine transfer edilemez, belli bir zamanda kullanılır ve daha sonra o bilgiye ihtiyaç duyulmayabilir. Bilgi; değerlere, inançlara ve güvene bağlıdır. Bilgi, başarılı deneyimlerle gelişir ve sonra da bu tecrübe uzmanlığa dönüşür. Deneyim, yargı, değerler, inançlar ve sezgi; bilgiyi oluşturan bileşenlerdir.³

Ancak bilginin tanımlanması için bilgi kavramıyla yakından ilişkili veri ve enformasyon kavramlarının iyi bilinmesi gerekir. Genel olarak veri ham gerçekler şeklinde ifade edilmektedir. İşletmeler açısından veri ise, yapılan işlemlerin belli biçimde tutulmuş kayıtlarıdır. Veri sadece olup bitenlerin bir bölümünü açıklar; içinde değerlendirme, yorum yoktur ve karar vermek açısından güvenilecek bir temel oluşturamaz.⁴

Veri işlenmemiş veya henüz anlamlandırılmamış bilgi konumunda iken, enformasyon verilerin anlamlı hale getirilmiş şeklidir. Başka bir deyişle bilgi, veri veya verilerin işlenmiş şeklidir.⁵

¹Malhotra, Y., Knowledge Management in Inquiring Organizations. Proceedings of 3rd Americas Conference on Information Systems. Indianapolis, August 1997, s. 241.

²Drucker, P., Kapitalist Ötesi Toplum. Çeviren: Belkıs Çorakçı, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1993, s. 34

³Barutçugil, İsmet, Bilgi Yönetimi, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 59

⁴Davenport, T. ve L. Prusak, İş Dünyasında Bilgi Yönetimi, Rota Yayın, İstanbul, 2001, s.22

⁵Öğüt, A., Bilgi Çağında Yönetim, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Kasım 2001, s.11

Enformasyon, düzenlenmiş veri olarak tanımlanabilir. Düzenlenme başkaları tarafından yapılır ve yalnızca ilgili kişi için bir anlam taşımaktadır.⁶ Enformasyon, bir önemi ve amacı olan veri demektir. O halde veriyi enformasyona dönüştürmek için bilgi gerekir ve bilgi, doğası gereği uzmanlık içerir.⁷

Bilgi için yapılan diğer tanımlar ise şöyle sıralanabilir;

Bilgi, gözlemde bulunan bir kişinin daha önceki bir deneyimi aracılığıyla, uyumlu ve kendi içinde tutarlı, koordine edilmiş eylemlerle nesnelere ayırt etmesi ve kavramasıdır. Bilgi, doğruluğu kanıtlanmış gerçek inanç, belirli bir bağlam içindeki enformasyon, ilişkilendirilebilir veya paylaşılabılır enformasyon veya deneyimdir.⁸

Bilgi belli bir düzen içindeki tecrübelerin, değerlerin, amaca yönelik enformasyonun ve uzmanlık görüşünün, yeni tecrübelerin bir araya getirilip değerlendirilmesi için bir çerçeve oluşturan esnek bir bileşimdir. Bilgi bilenlerin beyinlerinde ortaya çıkar ve orada uygulamaya geçirilir. Kuruluşlarda yalnızca belgelerde ya da dolaplarda değil rutin çalışmalarda, süreçlerde, uygulamalarda ve normlarda da kendisini gösterir.⁹

Bilgi, bireyin zihninde tutulan ve yalnız bireyin sahip olduğu ve/veya bilgi kayıt ortamları aracılığıyla toplumun tüm bireylerince elde edilebilen organize edilmiş anlamlı ve ilişkili veriler bütünüdür.¹⁰

Bilginin değerli olmasının en önemli nedeni günümüzün stratejik kaynağını oluşturması kadar bu kaynağın hareketli bir özelliğe sahip olmasıdır. Bilgi yön verdiği kararlar ve hareketler açısından sonuç üretmektedir. Bu anlamda bilgi rakipler, müşteriler, dağıtım kanalları, ürün ve hizmet çevrim sürelerine ilişkin akıllıca kararlar alınmasında temel güçtür. Büyüme sürecinin özündeki öge, bilgidir.

Herhangi bir bilginin değer taşıyabilmesi için aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekir:

⁶Barutçugil, a.g.e., s. 57

⁷Drucker, Peter, Yeni Gerçekler; Çev: Birtane Karanakçı, Ankara, 1996, s. 213

⁸Şamiloğlu, Famil, Entelektüel Sermaye, Gazi Kitabevi. Ankara, 2002, s. 11

⁹Davenport, Prusak, a.g.e., s. 27

¹⁰İşevi, A. Semih - Çelme, Burçin; "Bilgi Çağında Yeni Hazine: Entelektüel Sermayeye Rekabeti Yakalamak"; Bilgi Dünyası; 2005, cilt:6 sayı:2, s. 263

Doğruluk: Durumun adil bir şekilde ortaya konulabilmesi için bilgiler doğru olmalıdır. Her zaman yüzde yüz doğru bilgiye ulaşabilmek mümkün değildir.

İlgililik: Bilgi konuyla ilgili olmalıdır; aksi halde gereksiz işlemlere ve zamana mal olmaktadır.

Tamlık: Bilgi tam olmalıdır; eksik bilgi sonuçların yanıltıcı hatta yanlış olmasına neden olabilmektedir. Gerçekte konuyla ilgili tüm bilgilerin toplanabilmesi imkânsız olduğu için en azından kritik bilgiler sağlanmalıdır.

Doğru Zamanlılık: Bilgiye ihtiyaç duyulduğu anda hazır olmalıdır. Zamanında elde edilemeyen bilgi değerini yitirip boşa çaba haline gelebilmektedir.

Ulaşılabilirlik: Bilgiye istenilen her anda kolaylıkla ulaşılmalıdır.

Anlaşılabilirlik: Bilgi kullanıcıyı tereddüde sürüklemeyen kolaylıkla anlaşılabilir olmalıdır.

Güvenirlilik: Kullanıcı bilgiye güvenmeli, gönül rahatlığıyla kullanılabilir olmalıdır.

Etkin Maliyet: Bilginin maliyeti bilgidan elde edilecek faydadan daha fazla olmamalıdır. Bilginin toplam maliyeti, rant oranını aşyorsa, bilginin herhangi bir değeri kalmamaktadır.¹¹

Polanyi, bilgiyi açık ve örtük olmak üzere ikiye ayırmıştır. Açık bilgi herkesin sahip olabildiği bilgiyi, örtük bilgi ise formal dille iletilmeyen bilgileri kapsar. İşletmelerin rekabet avantajını elde etmesi ve sürdürebilmesi için gerekli olan bilgi de örtük bilgidir. Stratejik özelliği olan bilgiye sahip olmak işletmelerin başarısı için yeterli değildir. Çünkü elinde bulunan bu değeri kontrollü bir şekilde yönetmesi gerekir ki bu da ancak bilginin yönetilmesi ile mümkündür.¹²

¹¹İnce, Oktay, “Bilginin Bir Stratejik Güç Olarak Önemi ve Örgütlerde Bilgi Yönetimi”, Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi, Haziran 2006, Sayı: 10 , s.18

¹²Köseoğlu, M., Barca, M., Karayormuk, K., “Türk Yöneticiler Bilgi Yönetiminden Ne Anlıyor”, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 2010, Cilt: 5, Sayı: 1, s.164 - 165

1.2. BİLGİ YÖNETİMİ

Bilgi yönetiminin bir işletme süreci olarak ele alınması 1990'lardan bu yana geniş kabul gören bir yaklaşımdır. Amerikan Verimlilik ve Kalite Merkezi bilgi yönetimini rekabet edebilmek için bilginin elde edilmesi, öğrenilmesi ve artırılması ile ilgili strateji ve yöntemler olarak tanımlamaktadır. Daha pratik olarak bilgi yönetimi, ürün ve yenilik sürecinin, yönetim kararlarının geliştirilmesinin ve organizasyonel uyumun, yeniliğin merkezi olarak görülmelidir.¹³

Bilgi yönetimi, bilgi ekseninde rekabet eden işletmelerde gelecekteki başarının temelini oluşturmaktadır. Bilgi üzerinde odaklanmanın nedeni, yalnızca daha çok, daha iyi ve daha hızlı bilgiye sahip olmak değil, aynı zamanda değer yaratmaktır. Bilgi yönetimi, örgütsel amaçları başarmak için bilginin nasıl yaratılabileceği, elde edilebileceği, kullanılabilirliği ve yönetilebileceğine ilişkin sistematik bir süreçtir. Bilgi yönetimi, içsel ve dışsal olarak paylaşılacak bilginin, kimlerle ne şekilde ve nasıl paylaşılacağını ve daha sonra nasıl kullanılacağını içermelidir.¹⁴

Çalışanlar, müşteriler, rakipler, piyasa, yöntemler ve teknolojilerin sürekli değiştiği bir ortamda, organizasyonların yaşamlarını sürdürebilmesi, yeni iş fırsatları yakalayabilmesi, rakiplerine oranla bir rekabet üstünlüğü elde edebilmesi ve sürekli güncel kalmayı başarabilmesi bilgi yönetimi uygulamaları sayesinde gerçekleşebilecektir. Bilgi yönetimi, çalışanların bilgi ve yeteneklerini sürekli geliştirmeyi, elde edilen bilgilerin paylaşımının sağlanmasını, paylaşılan bilgilerin organizasyonel hafızaya eklenmesini, yani organizasyonun entelektüel sermayesinin zenginleştirilmesini hedeflemektedir.

Bilgi yönetiminin uygulanması, organizasyonların başarması gereken bir amaç olarak düşünülmemeli, organizasyonel amaçların başarılmasını kolaylaştıran bir araç olarak kabul edilmelidir. Organizasyonların etkin kararlar alabilmesi, etkili operasyonlar yapabilmesi, yüksek motivasyonlu çalışanlar istihdam edebilmesi, yenilikçi bir çevre oluşturabilmesi, sürekli gelişmeyi ve bilgi paylaşımını sağlayabilmesi için, bilgi yönetimine gereksinim duyulmaktadır.

¹³Earl M. , "Knowledge Management Strategies; Toward a Tavonomy", Vol;18, No;1, Journal of Managemet Information Systems, Armonk, Summer, 2001, s. 215 -233

¹⁴Plunkett, P. T. , "Managing Knowledge&Work: An Overview of Knowledge Management", Knowledge Management Working Group of the Federal Chief Information Officers Council, August, 2001, s. 7

Bilgi yönetiminin amacı; karar vermeyi, üretimi, kaynak aktarımını, rekabeti, sürekliliği, gelişimi isabetlendirmek ve hızlandırmak için kurum içindeki örtülü bilgiyi açığa çıkararak, açık bilginin ise dolaşımını sağlayarak kurumun verimine katkı yapacak doğru kişilere en uygun biçimde ulaştırmaktır.¹⁵

Bilgi Yönetiminin amaçlarını ise Çapar şöyle sıralamaktadır.¹⁶

- Örgüt içerisinde yeni bilginin üretilmesi,
- Dış kaynaklardaki değerli bilginin örgüte kazandırılması,
- Örgütsel kararlarda ulaşılabilir bilginin kullanılması,
- Bilginin dokümanlar, veri tabanları ve yazılımlar aracılığı ile (yani mevcut örgütsel bilgi varlıkları ile) sunulması,
- Toplumsal kültür ve özendiricileri ile bilginin büyümesini kolaylaştırması (daha makro düzeyde),
- Örgütün birimleri içerisinde oluşan bilginin veya başka örgütlerdeki benzer birimlerin, birimler arası transferinin gerçekleştirilmesi,
- Örgütsel bilginin kıymetlendirilerek entelektüel sermayeye çevrilmesi ve bilgi yönetimi sayesinde ölçülmesi.

Odabaş'a göre ise bilgi yönetiminin en önemli amacı, "organizasyonlarda var olan kayıtlı ya da potansiyel bilgi kaynaklarını ortaya çıkarmak ve iş süreçlerine dahil etmektir. Bilgi yönetiminin diğer bir amacı ise, çalışanların var olan enformasyona erişimini mümkün kılarak enformasyon kaynaklarından yeni bilgilerin üretilmesini sağlamaktır".¹⁷

¹⁵Özdemirci, F., Aydın, C., "Kurumsal Bilgi Kaynakları ve Bilgi Yönetimi", Türk Kütüphaneciliği, Cilt 21, Sayı 2, 2007, s.167, <http://tk.kutuphaneci.org.tr/index.php/tk/article/viewArticle/2027>

¹⁶Çapar, B. , "Bilgi Yönetimi: Nasıl Bir İnsan Gücü?", II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Derbent-İzmit, 2003, s.417 <http://www.ceterisparibus.net/>

¹⁷Odabaş, H. , Bilgi Yönetimi Sistemi, Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri İçinde, Coşkun Can Aktan ve İstiklal Y. Vural. (Yay. Haz.), Çizgi Kitabevi, Konya, 2005, s.105

Bu amaçlarla oluşturulan bilgi yönetiminin önemi ise Nonaka tarafından şu şekilde ifade edilmektedir: “Kesin olan tek şeyin belirsizlik olduğu bir ekonomide sürekli rekabet üstünlüğünün tek güvenilir kaynağı bilgidir. Piyasalar değiştiğinde, teknolojiler çoğaldığında, rakipler fazlaştığında ve ürünler neredeyse bir gecede eskidiğinde başarılı firmalar, istikrarlı biçimde yeni bilgi üretebilen, bu bilgiyi organizasyonun her yerine geniş ölçüde yayabilen ve yeni teknolojilerde ve ürünlerde hızla kullanabilen firmalardır”.¹⁸

Örgütlerde bir süreç olarak değerlendirildiğinde bilgi yönetimi: Örgütlerin değişen ortam ve şartlara uyum sağlamak, yaşamlarını sürdürmek ve mevcut yeteneklerini muhafaza etmek için ortak aklı kullandığı bir süreçtir. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin veri ve bilgi işleme kapasitesi ile beşeri sermayenin yenilikçi ve yaratıcı kapasitesini birleştiren ve beşeri sermayenin yaratıcı gücünden azami ölçüde yararlanmayı amaçlayan örgütsel bir süreçtir.¹⁹

Bilgi yönetimi, elde etme, saklama ve transfer etme gibi temel üç bilgi etkinliği olarak tanımlanabilmektedir. Bilgi yönetimi, doğrudan organizasyon içinden veya organizasyon dışı kaynaklardan elde edilen verilerin sınıflandırılması, depolanması, yorumlanmak üzere ilgili yerlere gerekli zamanlarda dağıtılması ve sahip olunan bilginin güncellenmek üzere gözden geçirilmesi sürecidir.²⁰

Bilgi yönetim sürecinin mekanik bir yapıda tasarlanması ve uygulanması mümkün değildir. Ancak genel kabul gören yapısıyla bilgi yönetim süreci; bilgiyi elde etme, depolama, arıtma, dağıtma, kullanma ve denetleme adımlarından oluşmaktadır. Bilgi yönetim sürecinin temel basamakları bilgiyi yaratma, paylaşma ve kullanmadan oluşmaktadır. Bilginin yaratılması aşaması, bilginin elde edilmesi ya da örgüt içinde yaratılmasını ifade etmektedir. Bilgi örgüt dışından elde edilebileceği gibi örgüt içerisindeki örtük ve açık bilgilerin kullanılmasıyla da yaratılabilir. Bilginin depolanması ise yaratılan bilgilerin saklanmasını açıklamaktadır. Bilgi yönetimi sürecinde yaratılan bilgiler genellikle elektronik ortamlarda saklanmakta ve arıtma sürecine girdi olarak hazırlanmaktadır. Arıtma sürecinde ise elde edilen enformasyon ve bilgilerin değerli olanları tasnif edilmekte ve teknoloji yoluyla örgüt içerisinde

¹⁸Nonaka, I. , The Knowledge Creating Company, Harvard Business Review On Knowledge Management, USA: Harvard Business School Press, 1998, s. 29-50

¹⁹Aktan, C. , Vural, İ. , Bilgi Çağında Bilginin Yönetimi, Coşkun Can Aktan, İstiklal Y. Vural (Editörler), Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri, Konya: Çizgi Kitapevi, 2005, s. 9

²⁰Şamiloğlu, a.g.e., s. 17

dağıtılmaktadır. Değer yaratabilecek bu bilgiler kullanıcılara sunulacak şekilde, katma değer yaratacak şekilde süreçlere ve ürünlere aktarılmalrı sağlanmaktadır.²¹

1.3. BİLGİ EKONOMİSİ

Bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerle birlikte ekonominin temel unsurları olan üretim, tüketim ve dağıtım ilişkileri ile ekonomik yapının tümü, bilgiyi temel alacak şekilde yeniden yapılandırılmış ve rekabetin temel unsuru bilgi olmuştur.²² Bilgi teknolojilerinin etkilediği dönüşüm sürecine giren yeni ekonomik yapıyı tanımlamak için de farklı kavramlar kullanılmıştır. Bunların öne çıkanları; “Bilgi Ekonomisi”, “Bilgi Tabanlı Ekonomi”, “Yenilik Ekonomisi”, “Yeni Ekonomi”, “Sayısal Ekonomi”, “Öğrenen Ekonomi”, “Ağ Ekonomisi” ve “Ağlaşmış Ekonomi”dir. Aralarında kapsam olarak küçük farklılıklar olmasına karşın tümünü içeren genel kavram “Bilgi Ekonomisi”dir.

Bilgi ekonomisi, bilginin elde edilmesi, işlenmesi ve dönüştürülmesi ile birlikte dağıtım süreçlerini kapsamaktadır. Bu üç temel süreç, bilginin işlenmesini, elde edilmesini, dağıtımını ve iletişimini sağlayan bilgisayar sisteminden oluşmaktadır. Fiziksel araçları ile birlikte, insan yardımı ile bütün süreci kontrol eden yazılım sistemi sayesinde işlemektedir.

Bu doğrultuda ürün ve hizmetlerin en önemli özelliği, bilginin temel üretim faktörü olarak ön plana çıkmasıdır. Ayrıca bilgi, bilgi ekonomisi sektörlerinde beşeri, fiziksel ve bilgi sermayelerini güçlü bir şekilde birleştiren bir rol üstlenmektedir. Bütün bunların ışığında, ekonomik faaliyetlerin bilgi temelli olarak gerçekleştirildiği ekonomik yapı bilgi ekonomisi olarak tanımlanabilmektedir. Diğer bir ifadeyle bilgi ekonomisi, küreselleşme olarak nitelenen evrensel bütünleşme idealinin ekonomik ayağını oluşturan yeni düzendir.

Bilgi ekonomisi bilginin üretilmesi, kullanılması ve yayılmasına dayalı bir ekonomidir. İşletmelerin ve ulusal ekonominin başarısı bilginin üretilmesinin yanı sıra bilginin ele geçirilmesi, içselleştirilmesi ve etkin bir şekilde kullanılabilmesine bağlıdır. Başka bir ifadeyle bilgi ekonomisi, bilgi ve öğrenme yoğun ilişkilere katılan firma ve

²¹Davenport, Prusak, a.g.e., s.217

²²Taşçı, K. “ Bilgi Ekonomisinin Kurumsal Çerçevesi “
http://inet-tr.org.tr/inetconf12/kitap/Bildiriler/65_40_inet07.pdf

bireylerin sosyoekonomik durumlarının olumlu yönde etkilendiği, fırsatları değerlendirmenin ve belirli yeteneklere sahip olmanın önem kazandığı, öğrenme ve değişime dayalı birikim ve deneyimler tarafından yönlendirilen bir ağlar zinciridir. Bu ekonomi, küresel anlamda yenilik ve yaratıcılığın hâkim olduğu bir yapıyı gözler önüne sermektedir. Ayrıca küresel dünya içerisinde bilgi ekonomisi bilgi temelleri üzerine kurulan yeni bir ekonomidir. Bu kapsamda bilgi ekonomisi bir takım unsurları içerisinde barındırmaktadır. Bu unsurlar; bilgi, bilgi iletişim teknolojileri, bilgi işçileri, küreselleşme, internet kullanımı ve araştırma-geliştirme (AR-GE) faaliyetleri, bilgi ve iletişim teknolojisinin yarattığı ortam içinde bilgi ekonomisini oluşturan temel dinamikleri oluşturmuşlardır.

Bilgi ekonomisinde faaliyetlerin odağında bilgi olduğu gibi rekabet çabalarını şekillendiren temel faktör de bilgidir. Bilgi ekonomisinin en önemli unsurları ise bilgi ve iletişim teknolojileridir. Bu teknolojiler sayesinde bireyler, kamu kurumlarıyla ve işletmelerle daha etkin bir iletişim kurabilmektedir. Dolayısıyla işlem maliyetleri azalmaktadır. Böylece verimlilik ekonomik faaliyetlere yansımaktadır.

Bilgi ekonomisinin diğer önemli bir unsuru da bilgi işçileridir. Bilgi işçileri hem bilginin üretilmesinde hem de bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesinde ve kullanılmasında anahtar rolü üstlenmektedirler.²³ Bilgi ekonomisinin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde, üretim sürecinde iyi eğitilmiş ve nitelikli iş gücünün ön plana çıkması etkili olmuştur. Sanayi toplumunun üretim sürecinde etkin olan yarı vasıflı işçilerin yerini, bilim adamları, teknisyenler, mühendisler, öğretmenler vb. yani kısaca teknik ve profesyonel sınıfın almasıyla birlikte, eğitilmiş ve entelektüel bilgi işçileri bilgi ekonomisinin temel dinamiği haline gelmişlerdir.

Küreselleşmeyle ortaya çıkan değişimler toplumsal aşamalara yön vermiştir. Bu doğrultuda küreselleşme, bilgi/bilişim toplumunun dinamiklerini ve bilgi ekonomisiyle tutarlı ve dengeli toplumsal düzen biçimlerini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu süreçte uluslararası ticaret içinde ileri teknoloji ürünlerinin önemli bir ağırlığı bulunmakta, bilgi iletişim teknolojileri ve küreselleşme süreci giderek daha çok birbirine bağlanmaktadır.

²³Kurt, M. “Değişen Dünyada Türkiye’nin Önemi”, Bursa: Uludağ Üniversitesi Kültür Sanat Kurulu Yayınları, 2004, s.208

Bilgi ekonomisini ortaya çıkaran temel dinamiklerden bir diğeri de internet kullanımınıdır. Bilgi ekonomisinin en önemli araçlarından biri olan internet tüm dünyada yeni ufuklar açmakta, gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan yeni bir başlangıca sebep olmaktadır.

Bilgisayar ve iletişim teknolojisinin bilgi ekonomisine en önemli etkisi, kendisini diğerk teknolojilerden ayıran niteliğinden kaynaklanmaktadır. Bundan önceki teknolojik gelişmeler sadece belli bir mamulün veya sektörün üretimini etkilerken, bu teknolojiler ekonomide oldukça geniş bir uygulama alanı bularak ekonomik etkinliğı daha çok geniş bir alanda sağlamaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerine geçiş bilgi toplumuna geçişin ve bilgi ekonomisinin kaynağıdır. İnternet bilginin üretilmesinde, kullanılmasında, saklanmasında ve iletilmesinde devrim niteliğı taşımaktadır. En önemlisi de internet sınırsız ve doğru bilgiye kaynağından erişim imkânı tanımaktadır.

Bilgi ekonomisini ortaya çıkaran diğerk bir temel dinamik ise AR-GE faaliyetleridir. Bilgi toplumunda teorik bilginin eksen prensip haline gelmesiyle birlikte bilginin temelini oluşturan araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin de önemi artmıştır. Bu durumda birçok firma için AR-GE faaliyetleri günlük bir faaliyete dönüşmüş, diğerk birimler kadar önemli hale gelmiştir.²⁴

AR-GE faaliyetleri, bir ülkenin veya firmanın teknoloji yeteneğı kazanmasında temel unsurların başında gelmektedir. AR-GE faaliyetleriyle yeni ürün ve üretim yöntemlerinin geliştirilmesinin yanında, mevcut veya ithal edilen teknolojinin etkin kullanımı, uyarlanması vb. süreçler de büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle teknoloji üreten firma ve ülkeler yanında teknoloji ithali yapan firma ve ülkelerin de ithal edilen teknolojiden en yüksek verimi alabilmeleri için AR-GE faaliyetlerinde bulunmaları gerekir. Bu çerçevede AR-GE harcamaları, teknoloji yeteneğini kazanma sürecinde gerekli bilgi birikimi ve deneyimin elde edilmesinde büyük önem taşımaktadır.²⁵

²⁴Atik, H.ve Dura, C.;" Bilgi Toplumu Bilgi Ekonomisi ve Türkiye, Literatür Yayıncılık"; İstanbul, 2002, s. 209

²⁵Saygılı, S. "Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Konumu", DPT Yayınları, Ankara, 2003, s.70

1.4. BİLGİ EKONOMİSİNİN ÖZELLİKLERİ

Bilgi, bütün ekonomik sistemlerin temelinde yer almaktadır. Sosyal ve ekonomik sistemlerin bilgiden ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Günümüzde uluslararası ekonomik savaşın en stratejik silahının bilgi olduğu kabul edilmektedir. Sanayi ekonomisinin kaynakları yani üretim faktörleri sermaye, emek, doğa ve teknoloji olarak kabul edilirken; bilgi ekonomisinin ana kaynağı bilgi olarak kabul edilmektedir. Buradan hareketle sanayi ekonomisi ile bilgi ekonomisi arasındaki fark bilginin üretim faktörleri içinde stratejik öneme sahip olması ve bilgi kullanımının yaygınlaşması olarak gösterilebilir. Ayrıca, bilgi toplumuna geçiş sürecinde ekonomik bir değere sahip bilgi, işletmeler üzerinde büyük etkiler oluşturarak yeni yönelimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.²⁶

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda, sanayi ekonomisi yerini bilgi ekonomisine bırakmıştır. Ekonominin temel unsurları olarak değerlendirilen üretim, tüketim, dağıtım ilişkileri ve ekonomik yapının tümü, bilgi temeli üzerine yeniden yapılanmıştır. Böylece bilgi ekonomisini diğer ekonomilerden ve sanayi ekonomisinden ayıran temel fark, bilginin üretim faktörleri içinde birincil önceliğe sahip olması ve bilişim sistemleri yardımıyla bilginin üretiminde ve kullanımındaki artıştır. Bu noktada bilgi ekonomisinin özellikleri şu şekilde sıralanabilmektedir.²⁷

1. Bilgi ekonomisi yeni bir ekonomidir:

Bilgi ekonomisinde bilginin yaratılması hem bilgi işçilerine hem de bilgi tüketicilerine yani insanlara aittir. Mal ve hizmetlerin içeriği müşteri fikirleri tarafından belirlenirken, bilişim teknolojisi mal ve hizmetlerin bir parçası haline gelecektir. Bilgi ekonomisinde bilgi hem nitelik hem de nicelik açısından daha önceki dönemlerde kullanılan girdilerden daha önemli bir hale gelmektedir. Bu nedenle bilgi ekonomisinin en önemli özelliklerinden biri bütün iktisadi faaliyetlere bilginin entegre edilmesidir. Diğer bir ifadeyle, iktisadi faaliyetlerdeki bilgi yoğunluğunun göreceli olarak önemli oranda artmasıdır. Bu hususlar bilgi ekonomisinin yeni bir ekonomi olduğunun göstergesidir.

²⁶Arslan, R., “Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Bilginin Artan Ekonomik Değeri ve İşletmeler Üzerindeki Etkileri“ s.3-6. <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/yonetim/yonetim25.pdf>

²⁷Kevük, S., “Bilgi Ekonomisi” Journal of Yasar University, 1(4), 326-330
www.bilgiekonomisi.com/bilgiekonomisi.pdf

2. Bilgi ekonomisi dijital bir ekonomidir:

Bilgi ekonomisinde her tür bilgi, ses, yazı, görüntü, vb. bilgisayar ağları tarafından iletilmektedir. Büyük miktarlarda bilgi son derece hızlı, ucuz ve güvenilir bir şekilde alıcılarına ulaşmaktadır. Bilgi ekonomisinde, cep telefonları, taşınabilir bilgisayarlar vs. yaygın olarak kullanılması ekonomiyi dijitalleştirmektedir. Bu ekonomide, eskilerinin yerine geçen veya eski yapıları tamamlayan ucuz bağlantı ve internet ile yeni elektronik dağıtım kanalları oluşmaktadır. Bilgi ağları ve bilginin dijitalleşmesi bilginin ticarete konu olması sürecini hızlandırmaktadır.

3. Bilgi ekonomisinde sanallaşma önemli rol oynamaktadır:

Söz konusu sanallaşma ekonominin yapısını, kurumların türlerini ve aralarındaki ilişkileri, dolayısıyla ekonomik faaliyetin bizzat kendisini değiştirmektedir. İnternet üzerinden insanların alışveriş yaptığı herhangi bir yer anlamına gelen sanallaşma, ekonominin yapısını ve ekonomik süreci değiştirmektedir.

4. Bilgi ekonomisi bir ağ ekonomisidir:

Bilgi ekonomisi iletişim ağlarıyla bütünleşen bir ekonomidir. İletişim ağlarının gelişmesi ve klasik ana bilgisayar sisteminden web tabanlı sisteme doğru gerçekleşen kayma iş dünyasında önemli dönüşümlere neden olmaktadır. Yeni teknoloji ve iletişim ağları küçük ölçekli işletmelere, büyük ölçekli işletmelerin sahip olduğu ölçek ekonomileri ve kaynağa ulaşma gibi ana avantajlara sahip olma olanağı sunmaktadır. Öte yandan, büyük ölçekli işletmelerin belli dezavantajları (katı bürokrasi, hiyerarşik yapı ve değişim güclüğü) küçük işletmelerde bulunmamaktadır. Büyük ölçekli işletmeler ancak küçük akışkan gruplar halinde örgütlenirlerse çeviklik, özerklik ve esneklik kazanabileceklerdir.

5. Bilgi ekonomisinde araçlar büyük ölçüde ortadan kalkmaktadır:

Üretici ve tüketici arasındaki araçlar dijital iletişim ağları sebebiyle ortadan kalkacaktır. Aracı işletmeler, yeni işlevler üstlenmez ve kişiler bunlara yeni değerler yüklemelerse ortadan kaybolacaklardır. Özel ve kamu sektöründe birçok kurum tüketicileriyle ağlar aracılığıyla doğrudan temas kuracaklar ve araçlarını büyük ölçüde işlevsiz bırakacaklardır. Oteller, havayolları gibi kurumlar rezervasyonlar için acentelerle iş yapmak yerine doğrudan müşterilerine ulaşacaklardır. Dolayısıyla, aracı kurumlar gelecekte yok olmak istemiyorlarsa yaratıcı yenilikler düşünmek zorundadırlar.

6. Bilgi ekonomisinin hâkim sektörü üçlü bir oluşumdur:

Sanayi ekonomisinde otomotiv anahtar sektör konumundayken, bilgi ekonomisinde hâkim ekonomik sektör diğer tüm sektörlerin refah yaratmasına giden yolu teşkil eden bilgisayar, iletişim ve eğlence sanayilerinin bütünleşmesiyle oluşan yeni medya sektörüdür. Bu bütünleşme tüm sektörlerin temeli haline gelmeye başlamaktadır. Yeni medya tüm sanat etkinliklerini, bilimsel araştırmaları, eğitimi ve işletmeleri dönüştürmektedir. İnsanların iş yapma, çalışma, eğlenme, yaşama ve düşünme yöntemleri değişmekte, en önemlisi bu yeni sektör tüketim ve üretim faaliyetlerine ilişkin değerler üzerinde büyük bir etki yapmaktadır.

7. Bilgi ekonomisi yenilik temelli bir ekonomidir:

Bilgi ekonomisinin ilkesi “kendi ürününün modasını kendin geçir” olacaktır. Eğer yeni ve başarılı bir ürün geliştirilmiş ve piyasaya sürülmüşse, hedef bu ürünün daha gelişmişinin ortaya çıkarılması ve ilk ürünün modasının geçirilmesidir. Bilgi ekonomisinin diğer bir ilkesi de yenilik ve yaratıcılıktır. Günümüz rekabetinde başarılı olmanın belki de en önemli faktörü yenilik ve yaratıcılık ile yeni ürünleri piyasaya sunmaktır.

8. Bilgi ekonomisinde üretici ve tüketici farkı belirsizleşmektedir:

Kitle üretiminin yerini büyük miktarlarda müşteri isteklerine göre üretimin almasıyla birlikte, üreticiler bireysel tüketicilerin zevk ve ihtiyaçlarına uygun özel mal ve hizmetler oluşturmak zorunda kalmışlardır. Bilgi ekonomisinde tüketiciler fiilen üretim sürecine katkıda bulunabilmektedirler.

9. Bilgi ekonomisi bir hız ekonomisidir:

Dijital veriler üzerine kurulmuş bir ekonomide, işletme başarısı ve iktisadi faaliyetler açısından hız anahtar bir değişkendir. Ürün yaşam süreleri süratle kısalmaktadır. Bugünün işletmesi, çevresel bilgi ve iletişim akımına anında tepki verebilen gerçek zamanlı bir işletmedir. Müşteri siparişleri elektronik yoldan alınarak eş zamanlı olarak işlenmektedir. İlgili fatura ve belgeler elektronik yoldan geri yollanmakta ve veri tabanları sürekli güncellenmektedir.

10. Bilgi ekonomisi küresel bir ekonomidir:

İki kutuplu dünyanın ayrışmasından sonra, iktisadi duvarların önemli ölçüde ortadan kalktığı, dinamik, yeni ve değişken küresel bir çevre ortaya çıkmıştır. Bu

durum, bilgi ekonomisinin yükselişiyile ilgilidir. Artık yerel veya uluslararası bilgi diye bir şey bulunmamaktadır. Günümüzde ister ulusal, ister bölgesel isterse yerel alanda olsun sınırları kaldıran tek dünya ekonomisi haline gelen bilgi ekonomisi geçerlilik göstermektedir.

11. Bilgi ekonomisi bazı sosyal problemleri de beraberinde getirmektedir:

Yeni bir ekonominin eşiğinde, güç, güvenlik, eşitlik, kalite, iş hayatı kalitesi ve demokratik sürecin geleceği gibi bir takım sorunları beraberinde getiren yeni bir politik ekonominin başladığı da görülmektedir. Çalışma hayatında bilgi işçilerinin gerektiği şekilde yönetilememeleri veya gereken bilgi, yetenek ya da motivasyona sahip olmayan insanların hayat standartlarındaki azalmalar önemli problemler olarak ortaya çıkacaktır. Hemen her sektörde teknolojinin hızlı bir dönüşüm başlatması birçok kurumda ciddi dirençlerin gösterilmesine neden olacaktır. Gelişen teknolojilerin diktatör rejimler tarafından kötüye kullanılması ve nükleer teknolojinin teröristlerce elde edilme ihtimali, iletişim ağları ve bilişim teknolojisinin küçük devletlerce yerel savaşlarda kullanılması ve benzeri birçok sorun bilgi ekonomisinde dikkate alınması gereken konulardır.

12. Bilgi ekonomisi bilgi mallarını ortaya çıkarmıştır:

Bilgi ekonomisinde bilgiye dayalı veya bilgi yoğun mallar ortaya çıkmaktadır. Herhangi bir mal, içindeki bilgi yoğunluğu arttıkça bu tip malların marjinal maliyeti sıfıra yaklaşır, tüketimde rekabet ortadan kalkar ve kamusal mallarla aynı nitelikleri taşır hale gelir.

13. Bilgi ekonomisi sürtüşmesiz bir ekonomidir:

İnternet ekonomisini karakterize etmek için ve bilgi ekonomisi ile özdeş bir kavram olarak kullanılmaktadır. Kişisel bilgisayar ve internetin, mal ve hizmet alıcı ve satıcılarını karşı karşıya getirme sorunu olan ve kapitalizmin sürtüşme maliyetleri olarak isimlendirilen maliyetleri büyük ölçüde azaltması da söz konusu olacaktır.

14. Bilgi ekonomisinde üretim miktarı arttıkça üretim maliyeti azalmaktadır:

Geleneksel ekonomilerde bu azalma belirli bir seviyeye kadar geçerlidir. Belirli bir üretim miktarından sonra ortalama maliyetler yeniden yükselmeye başlar fakat bilgi ekonomisinde böyle bir engelleyici faktör bulunmamaktadır. Artan üretimle birlikte marjinal maliyet sıfıra doğru yaklaşmaktadır. Elektronik yolla dağıtılabilen yazılım veya MP3 biçimindeki müzik ürünleri buna örnek gösterilebilmektedir.

15. Bilgi ekonomisi bilginin katma değer yarattığını kabul eder:

Katma değerli ürünler (kazançlar) daha çok bilgiyi gerektirirken, daha çok bilgi daha fazla katma değer yaratır. Herhangi bir firma yeni bir buluş, bilgisayar programı ya da yöntemi yarattıktan sonra, diğer firmalar da orijinal ürünü geliştirebilir. Bu firmalar orijinal ürünün uyarlanması, ilerletilmesi ya da uygulanması yoluyla katma değerlerini nasıl artıracaklarını öğrenirler. Daha çok öğrenme ürünün bir sonraki nesillerinin daha yüksek katma değerli olmasına yol açar. Bu durum daha çok yenilik ve uyarlama yapma gibi faaliyetleri uyarır. Bu şekildeki buluş, öğrenme ve katma değer döngüsü mevcut teknolojinin tüm karları gerçekleşene kadar sürer. Öğrenmenin pozitif etkilerine yönelik en önemli örnek bilgisayar donanım piyasasında yaşanmıştır.

16. Bilgi ekonomisi şebeke ekonomisi (Network Economy) niteliğindedir:

Şebeke Ekonomisi; bilgi teknolojileri, haberleşme, elektrik, ulaştırma gibi uç noktalar ile aralarındaki iletişim bağlarından oluşan ve bir şebeke düzeni içinde yapılanan sektörlere denir. Şebeke ekonomilerinin bazı önemli özellikleri vardır; Bunlardan ilki dışsallıklardır. Şebekeye yeni uç noktalar eklendikçe, şebekenin değeri şebekeyi oluşturan birimlerin değerini aşar. Örneğin, tek başına bir faks makinesi herhangi bir işe yaramazken, faks kullanıcılarının sayısının artması ile faks makinesinin faydası da artar. Aynı şekilde yazılım piyasasında Microsoft Windows'un değerinin, bu işletim sistemi üstünde çalışan yazılımların sayısı ile doğru orantılı olarak artması söz konusudur. Geleneksel ekonomide bir ürün ne kadar kıtsa değeri de o kadar fazladır. Oysa bilgi ekonomisinde bu kural tersine işlemektedir. Bir şebeke ürününün değeri, onunla bağlantı kurabilecek ürünlerin sayısına bağlı olarak artmaktadır.

1.5. ENTELEKTÜEL SERMAYE KAVRAMI VE TANIMI

Yeniçağ, bilgi çağıdır. Bu koşullar altında eski çağın zenginlik kaynakları fiziksel varlıklarken, bilgi çağının zenginlikleri ise soyut, maddi olmayan varlıklar olup şirketin içindeki potansiyel enerji, kolektif beyin gücünden meydana gelmektedir. Fiziksel sermaye, geçmiş performans ve bugünü yansıtırken şirketin entelektüel malzemesi gelecekte sürdürülebilir kazançlar elde etme potansiyelini gösterir. Yeniçağda bilinen sermaye kavramının kalın çizgilerinin kaldırılıp resmin bütününe ortaya çıkaracak, yeni bir tanımlama yapılması gereği doğmuştur. Bu anlayışa göre, yeni tanımlamayla şirketin sermayesi “fiziksel” ve “entelektüel” sermaye olmak üzere iki bölümde ele alınmaktadır.

Fiziksel sermaye; arazi, fabrika, donanım, nakit gibi şirketin maddi ve mali kaynaklarını temsil etmektedir.

Entelektüel sermaye ise soyut bir kavram olup “bir şirketteki insanlar tarafından bilinen ve şirkete rekabet üstünlüğü kazandıran bütün şeylerin toplamını” ifade etmektedir.²⁸ İlk kez 1960’lı yıllarda kullanılmaya başlayan entelektüel sermaye kavramı, uzun yıllar boyunca gündeme gelmemiş ve popüler olan diğer örgütsel konuların arkasında dikkat çekmemiştir.

“Entelektüel sermaye” kavramını ilk kullanan Galbraith, 1969 yılında bu kavramın, insan zekâsından kaynaklanan bir unsur olmanın yanında, bir entelektüel faaliyetler bütünü olduğunu savunmuştur²⁹. Daha sonra Michael Kalecki 1975 yılındaki bir makalesinde Galbraith’e atıfta bulunarak “acaba kaçımız şu geçen birkaç on yıllık dönemde elde ettiğimiz entelektüel sermayenin farkındayız” diyerek, kavramı ilk kullananı teyid etmiştir.

1980’de Japon Hiroyuki Itarni “Görünmeyen Aktifleri Harekete Geçirmek” (Mobilizing Invisible Assets) adlı çalışmasıyla, örgüte ait soyut kaynakların daha etkin kullanılması çerçevesinde “entelektüel sermaye” kavramını kullanmıştır. Sullivan; Itarni’nin, görünmeyen aktiflerin yönetiminin Japon işletmelerindeki etkilerini ölçerek, bu konuda önemli bir adım attığını yazmıştır.³⁰

Organizasyonel anlamda entelektüel sermaye ilk olarak Thomas Stewart’ın 1991 tarihinde kaleme aldığı “Brainpower (Beyin Gücü)” makalesi ile gündeme gelmiştir. Söz konusu makalede entelektüel sermaye, “işletmeye piyasada rekabet avantajı sağlayan, işletme çalışanlarının bildiği herşeyin toplamı” olarak tanımlanmaktadır. Stewart, 1997 yılında yayımlanan başka bir eserinde ise entelektüel sermayeyi, “elde edilmiş kullanışlı bilgi” olarak en genel şekilde tanımlamakta ve bunun örgütün süreçlerini, teknolojilerini, patentlerini, iş görenlerinin becerilerini ve müşteriler, tedarikçiler ve diğer ilişkili taraflar hakkındaki bilgileri içerdiğini belirtmektedir.³¹

²⁸İşevi, Çelme, a.g.e., s. 259

²⁹I. PENA, Intellectual Capital and Business Start-up Success, Journal of Intellectual Capital, Cilt: 3, Sayı: 2, 2002, s. 182.

³⁰Görmüş, Ş. A., “Entelektüel Sermaye Ve İnsan Kaynakları Yönetiminin Artan Önemi” , Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 11, Sayı 1, 2009, s. 60

³¹Erdem, Z., “Entelektüel Sermayenin Küresel Ekonomi İçindeki Yeri Ve Önemi” , s:281, <http://www.iudergi.comtr/index.php/sosyalsiyasetarticleview17121540>

Stewart tarafından 1997 yılında yayınlanan “Entelektüel Sermaye: Örgütlerin Yeni Zenginliği” adlı kitap, temel bir kaynak olarak kabul görmektedir. Avrupa ve ABD’de üniversite ve işletmelerin birlikte yaptıkları çalışmalar yayınlanarak ses getirmekte, ayrıca sadece bu konuyu inceleyen uluslararası dergiler yayınlanmaktadır.³² Kavrama ilişkin çeşitli tanımlamalar yapılmakta fakat bu tanımlamaların esas içerik anlamında belirgin farklılıklar göstermediği de görülmektedir. Dikkat çekici diğer bir durum da, getirilen tanımlamaların çoğunda aynı kaynaklara atıflar yapılmasıdır.

Thomas Stewart, entelektüel sermayeyi değer yaratmada kullanılabilir bilgi, entelektüel mülkiyet ve deneyim gibi her türlü entelektüel materyal olarak tanımlamaktadır. Stewart'a göre; entelektüel sermaye zenginlik yaratmak üzere kullanıma sokulabilecek entelektüel malzemedir, yani bilgi, entelektüel mülkiyet ve deneyimdir. Stewart, entelektüel sermayenin işletmedeki çalışanlar tarafından bilinen ve işletmeye rekabet üstünlüğü sağlayan her türlü faktörün toplamından oluştuğunu ve patent, telif hakları, know-how gibi unsurların ötesinde pek çok şeyi kapsadığını ifade etmiştir.³³

Kapsamlı bir başka tanım ise Annie Brooking tarafından yapılmaktadır. Brooking’e göre entelektüel sermaye, “işletmenin faaliyetini sürdürebilmesini sağlayan maddi olmayan varlıkların tümü”dür.³⁴

Klein ve Prusak ise entelektüel sermayeyi “daha yüksek değerli bir varlık üretmek üzere formalleştirilmiş, elde edilmiş ve harekete geçirilmiş entelektüel malzeme” olarak tanımlamaktadır.³⁵

İlk profesyonel entelektüel sermaye yöneticisi olarak bilinen, konunun bir başka öncü ismi Leif Edvinsson ise entelektüel sermayeyi “değere dönüştürülebilir bilgi” olarak tanımlamaktadır. Edvinsson işletmelerin insan sermayesi ve organizasyonel

³²Kanıbir, H., “Yeni Bir Rekabet Gücü Kaynağı Olarak Entelektüel Sermaye ve Organizasyonel Performansa Yansımaları”, Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi, Cilt: 1 Sayı: 3, 2004.

³³www.kalder.org.tr

³⁴Ertuğrul, M., Bigi Çağında İşletmelerin Yeni Kaynağı: Entelektüel Sermaye; s. 3 Active Bankacılık ve Finans Dergisi Ekim-Kasım, 2000; sayı:15; http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=401;

³⁵Arıkboğa, F. Şebnem; Entelektüel Sermaye; Derin Yayınları; İstanbul; 2003 s.74

sermaye olmak üzere iki temel görünmeyen varlığı olduğunu ve entelektüel sermayenin bunların toplamını ifade ettiğini belirtmektedir.³⁶

Entelektüel sermayenin, Leif Edvinsson ve Michael Malone tarafından yapılan ve diğerlerinden farklı olan tanımı da şöyledir:³⁷

“Entelektüel sermayenin işlevi belki en kolay şekilde bir metaforla açıklanabilir. Eğer, firmayı yaşayan bir organizma olarak düşünecek olursak, örneğin bir ağaç olarak, örgüt planlarının, yıllık veya üç aylık raporların, şirket broşürlerinin ve diğer belgelerin gövdeyi, dalları ve yaprakları oluşturduğunu söyleyebiliriz. Akıllı yatırımcı bu ağacı, olgun meyveler toplayıp toplayamayacağını anlamak için inceleyecektir. Fakat görünebilir kısımlarını gördüğümüz için bütün ağacı gördüğümüzü varsaymak büyük bir hatadır. Ağacın en azından yarısı yani kökleri, yerin altındadır. Meyvelerin tadı ve yaprakların rengi ağacın mevcut sağlığı için iyi bir gösterge ise de, ağacın gelecek yıllardaki sağlığı hakkında bir fikir edinmek için köklerde ne olup bittiğine bakmak çok daha etkili olacaktır. Mevcut durumda sağlıklı görünen bir ağacı zaman içinde öldürebilecek olan bir çürük nokta, yerin altında olabilir. İşte bu, entelektüel sermayeyi yani firmanın binaları ve ürünleri gibi görünmeyen ve yüzeyin altında bulunan firmanın değerinin köklerinin araştırılması ve dinamik faktörlerin ölçümünü çok önemli hale getirmektedir.”

Petty ve Guthrie'ye göre entelektüel sermayenin tarihi seyirler halinde gelişimini bir tablo üzerinde aşağıdaki gibi görebiliriz.³⁸

³⁶Ertuğrul, a.g.e. s.3

³⁷Şamiloğlu, a.g.e., s. 212.

³⁸R. Petty ve J. Guthrie, “Intellectual Capital Literature Review Measurement, Reporting and Management”, Journal of Intellectual Capital, Vol. 1, No. 2, 2000.s.161.

Tablo 1.1. Entelektüel Sermayenin Gelişimi

Yıllar	Gelişmeler
1980'lerin Başları	-Maddi olmayan varlıklar genellikle şerefiye (ticari itibar) olarak düşünülmüştür.
1980'lerin Ortası	-Bilgi çağının ortaya çıkışı -İşletmelerin piyasa değeri ile bilanço değeri arasındaki farka dikkat çekilmiştir.
1980'lerin Sonları	-Bazı danışmanlar, entelektüel sermayeyi ifade etmek için yapı oluşturmuştur ve ölçüm metotları tanımlanmıştır.
1990'ların Başları	-Entelektüel sermayenin sistematik olarak ölçülmesine ve raporlanmasına ilişkin çalışmalar başlamıştır. -1900 yılında Leif Edvinson, Skandia' da entelektüel sermayeden sorumlu idareci olarak çalışmaya başlamıştır. İlk defa bir yönetici entelektüel sermaye konusunda idareci olarak resmi bir göreve başlamıştır. İşletmelerin geleceği ile ilgili kararlarda etkili olabilmıştır. -Kaplan ve Norton (1992), Dengeli Puan Kartı modelini ortaya koymuştur. Puan kartı "ölçmek istediğiniz şey elde etmek istediğinizdir" kavramı çerçevesinde gelişme göstermiştir.
1990'ların Ortaları	Nonoka ve Takeuchi (1995) "Bilgi Yaratan Şirket" adlı etkili çalışmalarını sunmuştur. Her ne kadar çalışma bilgi konusunda yapılmış bir çalışma ise de bilgi ve entelektüel sermaye arasındaki ayrımı ortaya koymuştur. Fakat entelektüel sermaye konusu ikinci planda kalmıştır. -Celemi'nin Tango adlı simülasyon aracı ortaya çıktı. Bu araç ilk defa işletmelere, maddi olmayan varlık konusunda yöneticilere eğitim imkânı sağlamıştır. -1994'de Skandia şirketinin entelektüel sermaye stokunu açıklayan yıllık rapor yayımlanmıştır. Entelektüel sermayeyi görünür yapma, işletmeler tarafından ilgiyle karşılanmıştır. -Celemi şirketi 1995 yılında "bilgi kontrolü" aracını kullanarak işletmenin entelektüel sermayesini değerlendirmeye başlamıştır. -Kaplan ve Norton(1996), Edvinson ve Maloni(1997), Sveiby,

Tablo 1.1.'in Devamı

	(1997) gibi entelektüel sermaye öncüleri konu hakkında en iyi satan kitaplarını piyasaya çıkartmışlardır. Özellikle Edvinson ve Malone'nun çalışmaları entelektüel sermayenin nasıl ölçüleceği ve süreçleriyle ilgili olmuştur.
1990'ların Sonları	-Entelektüel sermaye konusu araştırmacılarla, akademik konferanslarla, çalışma notları ve yayımlarla popüler bir konu olmuştur. -Entelektüel sermaye konusunda birçok proje çalışması başlamıştır. (Örneğin MERITUM Projesi, Danimarka Rehberi) -1999 yılında OECD Amsterdam' da entelektüel sermaye konulu bir sempozyum düzenlemiştir.
2000'lerin Başı	-Entelektüel sermayenin önemi global alanda anlaşılmaya başlamıştır. Dünyanın birçok bölgesinde entelektüel sermayenin ölçülmesine, raporlanmasına ve yöneltmesine ilişkin araştırma ve çalışmalar yapılmaya devam etmektedir.

Kaynak: Petty, R. ve Guthrie, J., “Intellectual Capital Literature Review Measurement, Reporting and Management”, Journal of Intellectual Capital, Vol.1, No. 2, 2000.s.161.

Yapılan ilk çalışmaların temel amacı entelektüel sermaye kavramının tanımlanması, sınıflandırılması ve ölçülmesi iken, daha sonraki çalışmalarda entelektüel sermaye unsurları, entelektüel varlıklar ve bunların işletme performansı üzerindeki etkileri ön plana çıkmaktadır.

Entelektüel sermaye ile ilgili diğer tanımlar da soyuttan somuta doğru yapılmaktadır. Bu tanımlar, kültürde, normlarda, grup dinamiklerinde, değerlerde, süreçlerde, ürün ve hizmetlerde, bireylerin yetenek ve tecrübelerinde bulunan bilginin açıklanmasına yönelik olup entelektüel sermayeyi daha görünür yapmaktadır. Bu tanımlarda entelektüel sermaye; entelektüel varlıklar (intellectual assets) ve entelektüel mülkiyet (intellectual property) kavramlarını kapsayan bir yaklaşımla ele alınmaktadır.

Entelektüel mülkiyet ise entelektüel varlıkların içinde değerlendirilen, örgütün sahip olduğu ve kanunlarla korunan bilgidir. Örgütler entelektüel mülkiyet vasıtasıyla

pazar için bir değer yaratır ve ticareti de bu değer üzerinden yapmaya çalışırlar. Entelektüel mülkiyet patent hakları, ticari marka, telif hakları ve ticari sırlar olmak üzere dört kategori altında toplanmaktadır. Buna göre entelektüel varlıklar yaratıcısı tarafından kullanılabilen bilgidir, başka bir ifade ile bu bilgi açıkça anlaşılabilen, sistemli bir şekilde bulunan ve örgütsel yapı içindeki bilgidir. Bunlar; yazılım, işe ait süreçler, tüketiciler ve tedarikçilerle yapılan antlaşmalar, raporlar veya sunumlardır. Entelektüel varlıklar gizli kalmış bilgilerdir. Bu çeşit bilgi bireyler tarafından açıkça ifade edilmemiştir, dokümanların veya buna benzer materyallerin içinden ortaya çıkartılır.

Entelektüel sermaye; bilgi, enformasyon ve verilerle olduğu gibi entelektüel varlıklar ve entelektüel mülkiyet kavramlarıyla dinamik bir ilişki içerisinde. Verilerin işlenmesi sonucunda enformasyon oluşurken, enformasyonun bilinçli tüketimi ve kullanımı da bilgiyi meydana getirmektedir. Entelektüel varlıklar ise bilgi dönüşümündeki ürün için kullanılan bir terimdir. Muhasebe açısından entelektüel varlıklar, patent ve mülkiyet hakları gibi varlıklar pasifleri ifade ederken, entelektüel sermaye aktifleri temsil etmektedir. Bir başka ifadeyle entelektüel sermaye, tüm entelektüel varlıklara yatırılmış toplam entelektüel sermayeyi ifade etmektedir.³⁹

Geleneksel muhasebeye göre entelektüel sermayenin karşılığı şerefiyedir. Kuramsal olarak şerefiye, alıcının, edinilen işletmenin tüm maddi ve maddi olmayan varlıklarının, gerçeğe uygun değerlerinin üzerinde vermiş olduğu primdir. Uygulamada geleneksel muhasebe, maddi olmayan varlıkları nadiren değerler ve onun dışındaki her şey sadece alıcının kayıtlarında görünen şerefiye olarak adlandırılır. Muhasebe kuralları, hiç karşılığında bir şey ödemeye elvermez, bu nedenle defter değerini satış fiyatından çıkarır ve aradaki farkı şerefiye olarak adlandırır. Yani şerefiye kavramı, entelektüel sermayenin ağırlığını taşımaktan ve onu ifade etmekten çok uzaktır. Ayrıca geleneksel muhasebedeki maddi olmayan varlıklar ve şerefiye amortismanına tabi olduklarından belirli bir zaman periyodu içerisinde değerlerini kaybederler.⁴⁰

Entelektüel sermaye kavramı, kapsadığı bilgi ve varlıkların değere dönüştürülmesini içerir. Bu sürecin ortaya çıkardığı her bir ürün ise entelektüel varlık

³⁹Erkuş, A., "Entelektüel Sermayeye Yönelik Bir Uygulama", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.35-36

⁴⁰Ertuğrul, a.g.e., s.4

veya bilgi varlığı olarak adlandırılır. Entelektüel sermaye bilançoda görünmeyen varlıkları kapsar, ölçülmeyeni ölçer. Kişiler, fikirler ve bilgi arasındaki ilişkileri ortaya koyar. Bu nedenle entelektüel sermaye tek bir şey ya da bir hedef değil, ilişkilere yöneliktir.

Görüldüğü gibi entelektüel sermaye statik bir varlıktan çok, işletmenin gereksinimlerine uygulandığında katma değer yaratan dinamik bir unsurdur. Bir başka ifadeyle yukarıda sıralanan kavramlar için bir çatı niteliğindedir ve bunların işletme için değer yaratması sürecidir.⁴¹

Yapılan birçok tanıma rağmen henüz entelektüel sermaye için evrensel bir tanım yapılamamıştır. 1999'da dünyanın birçok yerinden uzmanın bir araya geldiği Kanada'nın Hamilton şehrindeki 3. Uluslararası Entelektüel Sermaye Yönetimi Konferansı'nda katılımcılar bir entelektüel sermaye tanımı için henüz çok erken olduğu konusunda görüş birliğine varmışlardır. Onlara göre, entelektüel sermayenin doğasının birçok yönü hala bilinmemektedir ve açık bir şekilde ifadesi çok zor bir kavramdır.

Dördüncü Dünya Entelektüel Sermaye Kongresi, McMaster Üniversitesi tarafından Kanada'nın Hamilton şehrinde 17-19 Ocak 2001 tarihlerinde yapılmıştır. Kongreye 32 ülkeden 536 temsilci katılarak, entelektüel sermayenin arttığını belirtmişlerdir. Bu olay entelektüel sermaye alanındaki akademik araştırmalar için başlangıç konferansı olarak kabul edilmektedir.⁴²

Entelektüel sermaye son on yılda büyük zenginlikler yaratan pek çok iş değerinin özünü oluşturmuş, özellikle Microsoft ve Nokai gibi bilgi temelli şirketler entelektüel sermayeden önemli değerler elde etmişlerdir. Günümüz koşullarında entelektüel sermayesi olmayan veya zayıf olan şirketlerin başarılı olmaları oldukça güçtür. Mal ve hizmet üretiminde entelektüel sermayenin önemi gittikçe artmıştır. Entelektüel sermayenin günümüz ekonomisi için ne kadar önem taşıdığı aşağıdaki örnekten kolayca anlaşılabilir:

“Bugün Fortune’ da 1000 şirket, genel olarak 100 milyon dolardan daha fazla eğitime harcama yapmaktadır. Entelektüel sermaye iş için rekabet avantajının anahtar

⁴¹Ertuğrul, a.g.e., s.4

⁴²Şamiloğlu, a.g.e., s.70

kaynağıdır. İşletmeler nitelikli insanlara ihtiyaç duymaktadır ve insanlar da kabiliyetli olabilmek için eğitime ihtiyaç duymaktadırlar. Bugün, eğitim kendi kendine büyük bir iştir. ABD’de şirketler yalnızca eğitim hizmetlerine yılda 66 milyar dolar harcamaktadır, bu rakamın önümüzdeki beş yılda iki katın üstüne çıkacağı değerlendirilmektedir”.

Entelektüel sermayenin önemini ortaya çıkaran etkenler;⁴³

- Enformasyon teknolojisindeki devrim ve enformasyon toplumu,
- Bilginin öneminin artması ve bilgi temelli ekonomi,
- Personel aktiviteleri modellerindeki değişim ve bilgi ağı toplumu,
- Yaratıcılık ve yeniliğin rekabetin başlıca belirleyicisi olarak ortaya çıkmasıdır.

Günümüzde zenginlik yaratmada ihtiyaç duyulan sermaye varlıkları olarak üretim teçhizatları, arazi, emek ve fabrikaların yerini bilgi varlıkları almış durumdadır. Dolayısıyla geleneksel yöntemlerle çalışan iş kuruluşları uygun tasarlanmadıklarından bilgiyi iyi yönetemezler. Bilgi başlı başına üretimin en önemli girdisi haline geldiğinden entelektüel varlıkları yönetme işletmelerin en önemli görevi haline gelmiştir. Entelektüel varlıklar her zaman önem taşımışlar fakat hiçbir zaman bu derecede ön plana çıkmamışlardır.

Bilgiyi değere dönüştürerek finansal sonuçlar ortaya koyan işletmelere bilgi şirketleri ismi verilmektedir. Bilgi şirketleri oldukça hafif yüklerle dolaşırlar, onların kilit varlıkları maddi olmayan bir nitelik taşır ve varlık sahibi olmaya da aldırış etmezler. İşletme elinde entelektüel sermaye bulunduğu sürece diğer varlıkları yönetme ile bu varlıklara para ödemenin getirdiği yük ve maliyet söz konusu olmaksızın gelir elde eder. Yani artık bilgi şirketleri varlık istemeyen karakterdedirler.⁴⁴

Entelektüel sermayenin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:⁴⁵

1- Entelektüel sermaye, işletme bilançosundan tam olarak elde edilemeyen maddi olmayan varlıkların toplamıdır.

⁴³Şamiloğlu, a.g.e., s.74-76

⁴⁴Öge, Serdar, “Entelektüel Sermaye, İşletmeler İçin Yeni Bir Değer”, Atatürk Üniversitesi İİBF Yayını, C.16, Sayı:5-6, 2002, s.180.

⁴⁵Karacan S., “Entelektüel Sermaye Ve Yönetimi”, Mali Çözüm Dergisi, İSMMMO Yayın Organı, Sayı:69, 2004, s. 178

2- Entelektüel sermaye, işletmelerin rekabet üstünlüğünün kalıcılığının sağlanmasının temel kaynağıdır.

3- İşletmenin entelektüel sermayesinin yönetimi önemli bir yönetsel sorumluluktur.

4- Entelektüel sermayedeki artış veya azalışların, entelektüel performans olarak adlandırılması mümkündür; ölçülebilir ve görünür hale getirilebilmektedir.

5- Entelektüel sermayeyi ölçmek ve görünür hale getirmek için sistematik bir yaklaşım, işletmelerin türüne, büyüklüğüne, yapısına, sahiplerine ve coğrafi yerleşimine bağlı olmaksızın artan bir şekilde değerli hale gelmektedir.

Entelektüel sermayenin üretilen mal ve hizmetlerdeki payı her geçen gün artmaktadır. Entelektüel sermayesi zayıf olan işletmelerin ömrü çok kısa olacaktır.

Yeni ekonomide hizmet sektöründeki işletmelerin yanında üretim sektöründeki işletmelerinde başarılı olabilmeleri için bilginin gücüne ve yeniliklere açık, üreten ve geliştiren bir anlayışa sahip olmaları gerekmektedir.

Çünkü nasıl hizmet sektörü birebir müşteriyle alakalıdır, onu memnun etmek zorundadır, aynı şekilde üretim firmalarının da müşterileri onlara bir telefon, bir mail kadar yakındır, hem ürünlerini pazarlayan firmalar, hem de son kullanıcılar üretim işletmelerini maddi olmayan varlıklara önem vermek zorunda bırakmışlardır. Bu kapsamda yeni ürünler, yeni teknoloji, iş süreçleri, çalışanlar, müşteriler, vs. tüm organizasyonların entelektüel sermayeye gerekli önemi vermelerini gerekli kılmaktadır.

1.6. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN UNSURLARI

Entelektüel sermaye konusunda çalışma yapan araştırmacılar ve teorisyenler, entelektüel sermayenin üç ana unsurdan oluştuğu görüşü üzerinde birleşmişlerdir. Bunlar; insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesidir. Bu üç bileşenin uyum içinde işleyişi; şirket içinde yaratıcılığı, yeniliğe açık olmayı, işbirliğini ve geribildirimini geliştirmektedir. Burada en önemli nokta; entelektüel sermayenin, bu üç bileşenin toplamından değil, bunların karşılıklı etkileşiminden oluştuğudur.⁴⁶

⁴⁶Öge, a.g.e., s.184.

Entelektüel sermaye belirli bir bakış açısı ve belirlenmiş bir amaç olmadığı takdirde varlık kazanamaz. İşletmelerin onlarla ne yapacağını bilmemesi halinde entelektüel varlıkları tanımlaması ve yönetmesi mümkün olmaz. Bu nedenle, bilginin iyi analiz edilip gereken yerlerde kullanılması gerekir.

Örtülü bilginin kolayca açık bilgi haline getirilebileceği ortam ve yeteneklerin kazanılması gerekir. Entelektüel sermayeyi anlayabilmek, bulabilmek ve kullanabilmek için bu sermayeyi yaratan unsuru tanımlamak gerekir. Entelektüel sermayeyi oluşturan unsurların bu şekilde sınıflandırılması, elle tutulamayan ve şirketin bilgi varlıklarını yansıtan faktörlerin yöneticiler tarafından kullanılmasını sağlamaktadır. Entelektüel sermaye unsurları her bir bilim adamınca farklı bakış açısıyla değerlendirilse de temelde aynı, sınıflandırılması farklıdır. Aslında, entelektüel sermaye; insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi unsurlarının sinerjik etkileşiminin bileşimidir.⁴⁷ Bu unsurlara ilişkin açıklamalar aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. 2. Entelektüel Sermaye Unsurlarının Sınıflandırılması

Yazar	Sınıflaması
Brooking (1996)	Piyasa varlıkları insan merkezli varlıklar, alt yapı varlıkları, entelektüel mülkiyet
Petrash (1996)	İnsan sermayesi, örgütsel sermaye ve müşteri sermayesi
Edvinson ve Sullivan (1997)	İnsan sermayesi, yapısal sermaye, müşteri sermayesi
Ross (1997)	İnsan sermayesi (düşünen varlıklar), yapısal (düşünen varlıklar)
Sveiby (1997)	İçsel yapı, dışsal yapı, bireysel yetenekler
Stewart (1997)	İnsan sermayesi, yapısal sermaye, müşteri sermayesi
Haanes ve Lowendahl (1997)	Maddi ve maddi olmayan unsurlar

⁴⁷Karacan, a.g.e., s. 186

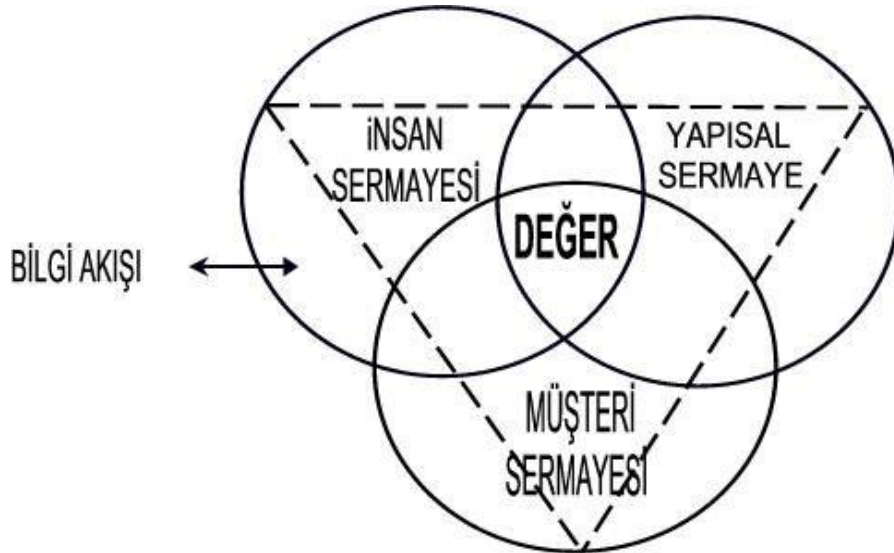
Tablo 1.2.'nin Devamı

Edvinson ve Malone (1997)	İnsan sermayesi ve yapısal sermaye
Granstrand (1999)	Yaratıcılık, bilgi, bireylerin nitelikleri
Bontis, Dragonetti, Jacobsen, ve Ross (1999)	İnsan sermayesi ve yapısal sermaye
Michalisin, Kline ve Smith (2000)	İşletme itibarı, know-how, örgüt kültürü
Brennan ve Connell (2000)	İçsel yapı, dışsal yapı, insan sermayesi
Harrison ve Sullivan (2000)	İnsan sermayesi, entelektüel varlıklar, entelektüel mülkiyet
Danimarka Rehberi (2000)	Çalışanlar, müşteriler, süreçler, teknoloji
Sanchez, Chaminade, ve Olea (2000)	İnsan sermayesi, yapısal sermaye, ilişkisel sermaye
Andriessen ve Tissen (2001)	Yetenekler ve ortaya konmamış bilgi, ortak değerler ve normlar, teknoloji ve açıkta bulunan bilgi, özel yetenekler, yönetim süreçleri
Kaplan ve Norton (2001)	Finans boyutu, müşteri boyutu, süreç boyutu, öğrenme, büyüme boyutu
Meritum Rehberi (2001)	İnsan sermayesi, yapısal sermaye, ilişkisel sermaye
Lev (2001)	Keşif, örgütsel uygulamalar, insan kaynakları
Schmalenbach Topluluğu, Maddi Olmayan Varlıklar Çalışma Grubu, Almanya (2001)	Buluşculuk sermayesi, insan sermayesi, müşteri sermayesi, tedarikçi sermayesi, yatırımcı sermayesi, süreç sermayesi, konum sermayesi
Günther (2001)	İçsel yapı, dışsal yapı, çalışan yetenekleri
McElroy (2002)	İnsan sermayesi, yapısal sermaye, sosyal sermaye (dahili sosyal sermaye, harici sosyal sermaye, sosyal yenilikçilik sermayesi)
Petty ve Guthrie (2002)	Örgütsel sermaye (yapısal sermaye), insan sermayesi

Mouritsen, Bukh, Larsen ve Johansen (2002)	İnsan sermayesi, örgütsel sermaye, müşteri sermayesi
Pablos (2003)	İnsan sermayesi, yapısal sermaye, ilişkisel sermaye
Marr (2003)	Paydaş kaynakları ve yapısal kaynaklar
Seetharaman, Low ve Saravanan (2004)	İnsan sermayesi, yapısal sermaye, ilişkisel sermaye

Kaynak: Kaufmann, L., Schneider, Y., “Intangibles: A Synthesis of Current Research” Journal of Intellectual Capital, Vol. 5, No. 3, 2004., s.376

Entelektüel sermayenin bileşenlerinin belirlenmesi, entelektüel sermayenin ölçülebilmesi ve yönetilebilmesi açısından önem taşımaktadır. İşletmelerdeki entelektüel sermaye bileşenleri, iş görenlerce sahip olunan bilgi, deneyim ve örgüt kültürünün paylaşımından doğmaktadır. Bu bileşenlerin doğması ve karşılıklı etkileşimleriyle de, aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi, “değer” ya da “değer yaratımı” kavramı ortaya çıkmaktadır.⁴⁸ Bu karşılıklı etkileşim, sadece üç bileşenin arasındaki bağlantının güçlü olmasıyla verimli olabilmektedir.

Şekil 1.1. Entelektüel Sermaye Bileşenlerinin Karşılıklı Etkileşimi

Kaynak: Edvinson ve Maloni 1997:46/ Önce, S., 1999, s.22

⁴⁸Önce, S., Muhasebe Bakış Açısı İle Entelektüel Sermaye, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 1999, s.16

Bütün bunlardan sonra yavaş yavaş genel kabul görmeye başlayan üçlü ayırım ise şu şekildedir: insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi. Bu üç unsur birbirleri ile her an ilişki içerisinde ve bu ilişki sonunda da entelektüel sermaye oluşmaktadır. İnsan sermayesi, işletmenin çalışanlarını odak noktası olarak almaktadır, yapısal sermaye işletmedeki biçimsel olmayan ilişkileri ifade etmektedir ve müşteri sermayesi ise işletmenin ilişki içerisinde olduğu müşteri ile farklı yapıları tanımlamaktadır.⁴⁹

1.6.1 İNSAN SERMAYESİ

İnsan sermayesi, entelektüel sermaye yaklaşımının temel unsuru olarak kabul edilir. Örgüt üyelerinin sahip olduğu ve geliştirdiği bireysel bilgi, yetenek, deneyim ve davranışlarının, yani tüm beşeri unsurların toplamına denir.⁵⁰ Başka bir deyişle bir işletmenin insan sermayesi, çalışanlarının bilgilerini işletme problemlerine uygulayabilme yeteneğidir. İnsan sermayesi insanın kendisidir. Bu yüzden örgütler insan sermayesine sahip olamazlar, onu ancak kiralayabilirler. Bu nedenle insan sermayesi, çalışanlar ayrıldıklarında işletmeden ayrılır. İnsan sermayesi bir örgüt için yaratıcılık ve yenilik ile ölçülebilecek olan, örgütün sahip olduğu insan kaynağını ne derece etkin kullandığını içermektedir.⁵¹

Stewart, insan sermayesini, çalışanların problem çözme yeteneği, girişimcilik ve liderlik yetenekleri, sahip oldukları bilgi birikimi olarak tanımlamaktadır. Stewart'a göre insan sermayesinin amacı, yeni ürünler, yeni hizmetler veya iş süreçlerinde ilerlemeler şeklinde ortaya çıkan yeniliklerdir.⁵²

Edvinsson entelektüel sermayeyi bir ağaca benzeterek, insan sermayesini ağacın gelişmesini sağlayan özsu olarak nitelendirmiştir. Hubert Saint-Onge'ye göre insan sermayesi, müşterilere çözümler üretmek için çalışanların ihtiyaç duyduğu yeteneklerdir. Nick Bontis ise insan sermayesini, "bireysel olarak kişinin kalıtsal özellikleri, eğitimi, tecrübesi ve işletme hakkındaki tutumlarının kombinasyonudur." şeklinde tanımlamaktadır.

⁴⁹Üçer, Selim Arda, "Entelektüel Sermaye", 2003, s.1
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3108

⁵⁰Görmüş, a.g.e., s.63

⁵¹Ertuğrul, a.g.e., s. 8

⁵²Üçer, a.g.e., s.1

Modern ve geniş bir anlamda insan sermayesini şöyle tanımlayabiliriz. İnsan sermayesi, müşterilerin ihtiyaçlarını karşılayacak çözümler üretebilme kabiliyeti, çalışanların yetenekleri ve fikir yapılarıdır. İnsan sermayesi yeniliklerin kaynağıdır.

Gün geçtikçe insan faktörüne verilen değer artmakta ve insan kaynakları işletmeler için en değerli sermaye olarak kabul edilmektedir. Özellikle 1980 sonrası işletme yönetimine ilişkin çalışmalarda, insan kaynakları ve ona ilişkin yeni yaklaşımların ağırlıklı olduğu gözlemlenebilir. Teknolojik gelişim ne kadar hızlı olursa olsun ve fiziki güce gereksinim ne kadar azalırsa azalsın buna karşı eğitilmiş, işletme ile özdeşleşebilen ve öğrenebilen, öğrendiklerini sistemli bir şekilde paylaşabilen insan gücüne ihtiyaç artmaktadır.⁵³ Bu nedenle de işletmeler, insan kaynakları yönetimini personel güçlendirmesi, çalışanların karar sürecine katılımı, yaratıcı iş ortamının geliştirilmesi ve benzeri çalışmalarla sürekli olarak desteklemektedirler.⁵⁴

Bir işletmenin başarısı; insan kaynaklarıyla maddi kaynaklara yeterli düzeyde sahip olmasına ve bunları etkin bir şekilde kullanabilmesine bağlıdır. Günümüz işletmelerinin asıl zenginlik kaynağının; fikirleri, bilgi ve deneyimleri ile çalışanlar olduğu kabul edilmektedir. Microsoft yazılım şirketinin başkanı Bill Gates de insan sermayesinin taşıdığı önemi, “benim en önemli yirmi çalışanımı şirketten çıkaralım, göreceksiniz son derece önemsiz bir firma olacağız” şeklinde belirtmektedir.⁵⁵

Kurumlarda insan sermayesinin iki farklı odak alanı bulunmaktadır. Bunlardan biri kişisel yeteneklerin kişisel beceri ve birikimlerin kolektif yeteneklere dönüştürülmesiyle insan sermayesinin değerinin artırılabilmesi, diğeri ise; kişisel ve kolektif yetenekleri işletmeye yapısal sermaye olarak kazandırabilmektir.⁵⁶ İşletmelerin kişilerin sahip oldukları bilgi, yetenek ve becerilerden yararlanabilmesi için insan sermayesinin yapısal sermayeye dönüştürülmesi gerekir. Yani bireye ait bilgi, örgütsel değer yaratmak için kullanıldığında ve paylaşıldığında tam anlamıyla entelektüel sermayenin bir parçası olur.⁵⁷

⁵³ Arıkboğa, a.g.e., s.82-85

⁵⁴ Demirkol, İ., "Entelektüel Sermayenin Firma Değerine Etkisi ve İMKB'de Sektörel Uygulamalar", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2006, s.82

⁵⁵ Şamiloğlu, a.g.e., s.85

⁵⁶ Arıkboğa, a.g.e., s.86

⁵⁷ Önce, a.g.e., s.23

Müşteriye giden süreçte katma değer insanla sağlanabilmektedir. Bir şirketin insan sermayesi, yeri zor doldurulan ve yüksek katma değerli çalışanlarının yoğunluğuna dayanmakta olup müşterilerin bir rakip yerine bu şirketi tercih etmelerini sağlayan ürün ve hizmetler bu kişilerde somutlaşmaktadır. Bir şirketin insan sermayesi ne kadar yüksekse, yani yetenek ve tecrübeleriyle çalışanlar tarafından yapılan yüksek katma değerli işlerin oranı ne kadar büyükse, ürün ve hizmetleri için o ölçüde yüksek fiyat biçebilir ve rakiplerinin karşısında güçlü olabilir. Çünkü rakiplerin söz konusu becerilere denk bir iş gücü çıkarmaları çok daha zor olacaktır. Dünya hızla küreselleşirken, şirketlerin bu değişim rüzgarlarını avantajlarına kullanabilmeleri gerekmektedir. Bu nedenle, gerçekten küresel düşünebilen, iletişime, öğrenmeye yatkın, yeniliği ve değişimi arayan insan, kuruluşu için bir değer teşkil eder ve iyi sahiplenilmesi gerekmektedir. Kuruluşlarda yenilenmenin ve buluşçuluğun kaynağı insan sermayesidir.⁵⁸

İnsan sermayesi yetkin çalışanların oluşturduğu bir topluluğun özellikler seti olan çalışanların eğitim, bilgi, beceri ve yeteneklerini ifade etmektedir. Çalışanların sahip oldukları mesleki ve diğer konulardaki bilgi birikiminin, liderlik yetkinliklerinin, risk alma becerilerinin, problem çözme yeteneklerinin karışımından oluşmaktadır.⁵⁹ Bu bağlamda insan sermayesi, örgüt üyelerinin bilgi birikimi, problem çözme yetenek ve kapasiteleri, yaşam felsefeleri, yaratıcılık, girişimcilik ve liderlik yetenekleri, onların organizasyon süreçlerinde ortaya koydukları fonksiyonları ve bu fonksiyonların niteliklerini belirleyici bir güce sahiptir.⁶⁰ Bünyesinde bulunan insanların sahip oldukları bilgilerden en iyi biçimde yararlanmada işletmenin yeteneği olarak da belirtilen insan sermayesinin bileşenlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;⁶¹

- Teknik bilgi (know - how),
- Eğitim,
- Mesleki yeterlilik,
- Bilgi üretimine yönelik çalışmalar,
- Yetenek/beceri oluşturmaya yönelik çalışmalar,

⁵⁸İşevi, Çelme, a.g.e., s.260

⁵⁹Kurt, M. ve Diğerleri, Entelektüel Sermaye: Teori, Uygulama ve Yeni Perspektifler, Gazi Kitabevi, Ankara, 2008, s. 38.

⁶⁰Kanıbir, a.g.e., s. 81.

⁶¹Guthrie J., "The Management Measurement and The Reporting Of Intellectual Capital", Journal Of Intellectual Capital, Cilt: 2, Sayı: 1, 2001, s.35

- Girişimcilik coşkusu, mucitlik, kabullenici ve reddedici yetenekler, değişimcilik.

1.6.2. YAPISAL (ÖRGÜTSEL) SERMAYE

Entelektüel sermayenin diğer unsuru yapısal sermaye, “bilgiyi insan sermayesinin tekeline kurtararak, insan sermayesini düzenleyen, yetkilendiren, destekleyici altyapı” olarak tanımlanabilir.⁶² Bazı araştırmacılar yapısal sermayeyi örgütsel veya organizasyonel sermaye olarak da tanımlamaktadır.

Temelde yapısal sermayenin iki temel amacından söz edilebilir. Bunlar; çalışanlara aktarılacak bilgilerin düzenli biçimde kayıt altına alınması ve gerek duyulduğunda kişilerin tam zamanında bilgilere ve uzmanlara ulaşmasını temin etmektir.⁶³

Yapısal sermaye, insan ve müşteri sermayesiyle kıyaslandığında örgüt açısından zor oluşturulan fakat sahiplik kontrolü kolay olan bir entelektüel varlıktır. Örgüte ait olan bir bilgidir. Yapısal sermayenin işletme için kalıcı sermaye olduğu dikkate alındığında, örgütün asıl başarısı, mevcut ve potansiyel her türlü entelektüel kaynak ve birikimi bu kalıcı sermayeye aktarabilmesi ve yansıtabilmesi olacaktır.⁶⁴

Girişimci ve saf insan, insan sermayesidir; işletme adamı ise başka bir şeydir. Bu bakımdan Thomas Edison, daha sonra General Electric’e dönüşen şirketi kurmakla, kendi insan sermayesini yapısal bir değere dönüştürmüştür. Stewart yapısal sermayeyi kısaca gece eve gitmeyen bilgi olarak tarif etmektedir. Saint-Onge’ye göre yapısal sermaye, işletmenin piyasa beklentilerini karşılama yeteneğidir. Bontis ise yapısal sermayeyi, “çalışanları optimum entelektüel performans göstermeleri için destekleyen ve buna bağlı olarak işletmenin optimum performans göstermesini sağlayan yapıdır.” şeklinde tanımlamaktadır.⁶⁵

⁶²Kurt ve Diğerleri, a.g.e., s. 39

⁶³Yelkikalan, N., ve Aydın, E., “Aile Şirketlerinde Profesyonelleşmeyi Yönlendiren Bir Dinamik: Entelektüel Sermaye Birikimi”, Yönetim Bilimleri Dergisi, 2006, s. 134

⁶⁴Kanbir, a.g.e., s.82

⁶⁵Arıkboğa, a.g.e., s.93

Edvinsson ve Malone, yapısal sermayeyi içerdiği farklı bileşenlerden dolayı örgüt sermayesi, süreç sermayesi ve yenilik sermayesi olarak gruplandırmışlardır. Örgütsel sermaye örgütün iş yapma becerisini artıracak felsefe ve sistemleri içerir. Süreç sermayesi, mal ve hizmet dağıtımını sağlayan ve geliştiren teknikleri, yöntemleri ve programları içerir. Yenilik sermayesi ise telif hakları ve ticari markalar gibi tescil edilmiş entelektüel mülkiyet ile işletmenin sağlıklı bir şekilde faaliyetlerine devam etmesini sağlayan diğer tüm beceri ve teorilerden oluşan entelektüel varlıkları içerir. Kısacası, piyasanın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geliştirilen örgütsel kapasitedir.

Yapısal sermaye unsurları, entelektüel mülkiyet ve onun dışında kalan üst yapı unsurları başlıklarına göre şöyle sıralanabilir:

Entelektüel Mülkiyet;

- Patentler
- Telif hakları
- Dizayn hakları
- Ticari sırlar
- Ticari markalar
- Hizmet markları

Üst Yapı Unsurları;

- Yönetim felsefesi
- İşletme kültürü
- Yönetim süreci
- Bilgi sistemleri
- Ağ bilgi sistemleri
- Finansal ilişkiler

Entelektüel sermayenin işletmece oluşturulabilecek ve gerçekten işletmeye ait olan unsuru yapısal sermayedir. Yapısal sermaye, işletmenin ürününü üretip dağıtmasını sağlayan stratejisinin, yapısının, sistemlerinin ve süreçlerinin bir toplamı olarak kabul edilir. Yapısal sermaye, işletme çalışanlarının iş görmeleri için temel teşkil eden destekleyici bir üst yapıdır.⁶⁶

⁶⁶Ertuğrul, a.g.e., s.8-9

Yapısal sermaye sayesinde bilgi işçilerinin uzmanlık bilgileri kuruluş açısından değer ifade eden performansa çevrilir ve söz konusu bilginin organizasyona mâl olmasını sağlar. Böylelikle, başlangıçta bireylere ait olan insan sermayesi bilgi, organizasyon açısından sürekliliği olan, yeniden kullanılabilen, paylaşılabilen ve değer ifade eden bir varlığa dönüşmüş olur. Çeşitli seviyelerdeki bilgi yönetimi teknolojileri ve uygulamaları yapısal sermayenin elde edilmesine ve değerlendirilmesine yönelik olarak kullanılmaktadır. Yapısal sermayenin akıllıca yönetilmesi bireysel bilgi birikiminin ve uzmanlığın organizasyona mâl edilmesini, paylaşılmasını ve derinleştirilmesini sağladığı gibi üretkenliğin de arttırılmasında önemli bir rol oynar. Tıpkı sanayi çağında da olduğu gibi bilgi mekaniğinin de öğrenilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bir diğer ifade ile organizasyon içindeki bilgi akışlarının düzenlenmesi, geliştirilmesi ve hızlandırılması büyük önem taşımaktadır. Bu durumda yapısal sermaye söz konusu bilginin dolaştığı yolun veya şebekenin ta kendisidir.⁶⁷

Şirketler, sahip oldukları entelektüel birikimden daha fazla istifade edebilmek için yoğun çaba harcamaktadırlar. Geleneksel organizasyon yapıları ve iş süreçlerinin, entelektüel sermayenin yönetilmesinde yetersiz kaldığı görülmekte ve şirketler hızla daha çevik, esnek ve merkezi organizasyon yapılarına doğru yönelmektedir. Bu bakımdan, pek çok şirket, farklı uzmanlıkların ve bilgi birikimlerin bir arada değerlendirilmesine ve çok daha esnek ve süratli biçimde yönetilmesine imkân sağlayan, şebeke organizasyonlar veya sanal organizasyonlar gibi yeni organizasyon biçimlerini tercih etmektedir.⁶⁸

1.6.3. MÜŞTERİ SERMAYESİ

Bugün işletmelerin faaliyetlerine yön veren önemli unsurlardan birinin müşteriler olduğu açıktır. Doğal olarak işletmelerin faaliyetlerini yönlendiren bu unsurun işletmenin öz değerleri içine katılması faydalı olacaktır. Pazarlama alanında yapılan araştırmalarda görülen önemli bir gerçek; “yeni müşteri bulmanın mevcut müşteriyi elde tutmak” tan daha pahalı olduğudur.⁶⁹

⁶⁷Thomas Stewart, Entelektüel Sermaye, çev. Nurettin Elhüseyni, MESS Yayınları: İstanbul, 1997, s. 157-180

⁶⁸Zaim, H., Gürün, F., “Kurumsal Başarının Gizli Anahtarı: Entelektüel Sermaye”, Sosyal Siyaset Konferansları, 2007, s.306-307 <http://www.asosindex.com/journal-view?id=89>

⁶⁹Mucuk, İ., Pazarlama İlkeleri, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2001, s.15.

Müşteri sermayesinin ana konusu işletmenin pazarlama kanalları ve müşteri ilişkileri yoluyla edindiği bilgilerdir. İlişki sermayesi diye de adlandırılan müşteri sermayesi, işletmenin çevresiyle ilişkilerini düzenleyen ve yöneten tüm varlıklarının toplamıdır. Müşteri sermayesi, işletmenin müşterileri yanında hisse sahipleri, tedarikçileri, rakipleri, devlet, resmi kurumlar ve toplum ile ilgili ilişkileri kapsar.⁷⁰

Müşteri sermayesi, bir işletme için güvenilir ve kaliteli ham madde veya ara mal tedarikçileri ile tatminkâr ve ürüne sadık tüketicilerden elde edilen örgütsel değerdir. Müşteri memnuniyeti, şirket imajı, müşteri sadakati, telif hakkı, marka değeri vb. görünmeyen varlıklar müşteri sermayesinin bünyesinde bulunmaktadır.⁷¹

Müşteri sermayesi, işletme için katma değer yaratabilecek işletme dışı tüm taraflarla ilgilidir. Dağıtım kanalları, müşteri özellikleri, trendler ve rekabetçi yapı hakkında işletmenin sahip olduğu bilgiden oluşur. Müşteri tatmininin sağlanmasında süreklilik, finansal güç ve fiyat duyarlılığı müşteri sermayesinin göstergeleri olabilir.⁷²

Müşteri sermayesinin iki boyutu vardır. Bunlardan ilki, şirketin müşterileri hakkındaki bilgisi diğeri ise müşterilerin şirket hakkındaki bilgisidir. Müşterilerin şirket tanımları kadar şirketin de müşterileri tanınması gerekmektedir. Özellikle rekabetin yoğunlaştığı günümüz piyasalarında şirketlerin ellerindeki müşterileri korumaları müşteri sadakati, uzun vadeli başarı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple şirketler ile müşteriler arasındaki karşılıklı bilgi akışının iki yönlü olarak geliştirilmesi şirketlerin müşterilerini daha iyi tanımlarına ve müşterilerin beklentilerine uygun ürünleri ve kendileri için hizmet üretmelerini sağlamaktadır. Aynı zamanda müşterilerin şirketleri ve o şirketlerin kendilerine sundukları ürün ve hizmetleri daha iyi tanıyarak kendileri için en iyi olanı seçmelerine olanak tanımaktadır.⁷³

Müşteri sermayesinin unsurlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:⁷⁴

- Markalar	- İşle ilgili işbirliği
- Müşteriler	- Lisans anlaşmaları

⁷⁰Bozbura, F. T., ve Toraman, A., “Türkiye’de Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi İle İlgili Model Çalışması ve Bir Uygulama”, İtü dergisi/d mühendislik, Cilt: 3, Sayı: 1, 2004, s. 57.

⁷¹Yelkikalan, Aydın, a.g.e., s.4

⁷²Ertuğrul, a.g.e., s.9

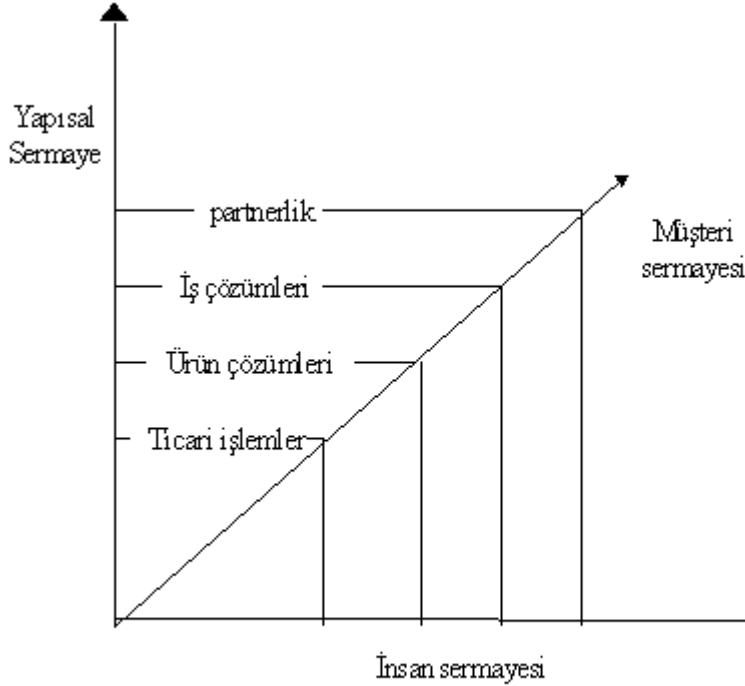
⁷³Zaim, a.g.e., s.296

⁷⁴Guthrie J., “The Management Measurement and The Reporting Of Intellectual Capital”, Journal Of Intellectual Capital, Cilt: 2, Sayı: 1, 2001, s.35

- Müşteri sadakati
- İşletme adı
- Dağıtım kanalları
- İstenen nitelikteki sözleşmeler
- Franchising anlaşmalar

Yukarıda sıralanan unsurların hepsi işletmelerin kişi ve kuruluşlarla olan ilişkilerinde değer yaratıcı etkiye sahiptir. Bu açıdan da müşteri sermayesi işletmelerin piyasa değerine etki bakımından belirleyici nitelik taşımaktadır.

İşletme ve müşteri arasındaki ilişkinin, her iki tarafın insan sermayesinde, yapısal sermayesinde ve müşteri sermayesinde oluşturduğu büyümeyi, Hubert Saint-Onge Şekil 1.2.'deki gibi açıklamaktadır. Şekilde aynı zamanda; insan sermayesiyle yapısal sermayenin karşılıklı etkileşimiyle, müşteri sermayesinin oluşumu da görülmektedir.

Şekil 1. 2. Müşteri Sermayesinin Oluşum Aşamaları

Kaynak: Thomas Stewart, Entelektüel Sermaye, 1997, s.176

Şekil incelendiğinde, müşteri ilişkilerinin temelde sadece basit bir alım satım faaliyeti olan ticari işletmelerden başlayarak partnerliğe kadar sürdürülebildiği görülmektedir. Ancak bu süreçte diğer entelektüel sermaye unsurları olan insan ve

yapısal sermayenin de rolü olmaktadır. Müşteri sermayesinin maksimizasyonu ancak diğer iki unsurunda tam katılımlarıyla gerçekleşebilmektedir.⁷⁵

Müşteri sermayesi, üreticinin ve tüketicinin birlikte yarattıkları fazlalıkları (maliyet tasarrufu gibi) elde etmek için mücadele etmediği, bunun yerine üstü örtülü ya da açık olarak bunları birlikte edinmeyi kararlaştırdıkları zaman biriken servettir. Alıcı ve satıcı arasındaki ortaklık ne kadar sıkıysa, fazlalık da o kadar büyük olur. Yukarıdaki diyagramda görülen dört farklı seviyedeki şirket-müşteri ilişkilerini şu şekilde açıklanabilir:⁷⁶

Ticari İşlemler: Bir ürün ya da servisin bir defalık satışıdır. Satıcıların yalnız satış, alıcıların da yalnız alım yaptığı işlemlerdir.

Ürün Çözümleri: Müşterinin istediği bir özelliği karşılayabilmek için uygun niteliklerde bir ürün ya da servisin önerilmesidir.

İş Çözümleri: Müşterinin ihtiyaç duyduğu değeri yaratabilmek için kazanç ve niteliklerin değerlendirilerek müşteriye bir servis olarak sunulmasıdır.

Partnerlik: İş fırsatlarının yaratılması ve değerlendirilebilmesi için karşılıklı anlayış ve güven içerisinde müşteriyle birlikte çalışılmasıdır.

Ticari işlemlerle başlayan müşteri ilişkileri gittikçe gelişmekte ve son aşama olarak iş birliğine yani partnerliğe ulaşmaktadır. Ticari alım satımda iş birliğine yönelen satıcı kar payını, müşteri payı ve güvenliğini dolayısıyla müşteri sermayesini artırmış olur.

Müşteri sermayesi, diğer iki entelektüel sermaye unsuruna göre (insan sermayesi ve yapısal sermaye) hesaplanması daha kolay ve belirgin olanıdır. Firmaların müşteri potansiyelleri, piyasa payı, müşteri başına karlılık, marka hakkı vs. gibi müşteri sermayesinin parasal değerini hesaplamaya yönelik çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bununla birlikte hala pek çok şirket müşteri sermayesinin değerini yeterince anlamış

⁷⁵ Arıkboğa, a.g.e., s.104

⁷⁶ Demirkol, İ. Entelektüel Sermayenin Firma Değerine Etkisi Ve İMKB'de Sektörel Uygulamalar, Doktora Tezi, 2006, s.85-86

değildir. Mesela yıllardır süregelen toplam kalite çalışmalarına rağmen bazı uluslararası şirketler ortalama olarak beş yıl içerisinde müşterilerinin önemli bir bölümünü kaybetmektedir. Bunun temel sebebi şirketlerin müşterileri ile aralarındaki mal ve hizmet mübadelesine odaklanmaları ve iki taraf arasındaki bilgi ve enformasyon akışına gerekli ilgiyi göstermemeleridir. Halbuki müşteri sermayesinin başlıca unsuru bilgidir. Özellikle şebeke organizasyon modelinin yaygınlaşmaya başlamasıyla beraber söz konusu bilgi ve enformasyon akışlarının bilinmesi ve akıllıca yönetilmesi daha fazla önem taşımaktadır. Günümüzde pek çok büyük şirket şebeke organizasyon modelini tercih ederek mal ve hizmet üretiminde önemli oranlarda dış kaynak kullanımına gitmekte ve adeta birer “enformasyon simsarı” haline gelmektedir.⁷⁷

1.7. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN YÖNETİMİ

İşletmeler açısından entelektüel sermayenin ölçülmesi ve kıyaslanması kadar, bu değerlerin etkin bir şekilde tespit edilmesi ve geliştirilerek işletme için rekabet avantajı yaratabilecek şekilde kullanılması da önem taşımaktadır. Entelektüel sermayenin yönetilmesi, buna uygun bir yapının kurulması son derece zor ve aynı zamanda farklı işletmeler için farklı özellikler içermektedir.⁷⁸ Entelektüel sermaye yönetimi, örgüt için değer yaratıcı unsurların keşfedilmesi ve artırılmasından, piyasada değer haline dönüştürülmesinden, değerlerin ölçülmesine kadar entelektüel sermayenin geliştirilmesi sürecinin yönetilmesidir.⁷⁹

Entelektüel sermaye yönetimi her türlü kaynak ve olanağın etkin bir şekilde işletme amaçları doğrultusunda kullanılması ve hangi sonuçlara ulaşıldığının test edilmesi anlamına gelir. Entelektüel sermaye yönetimi bilgi yönetiminden daha geniş bir kavramdır. Asıl amaç, rekabet avantajı yaratarak firmanın değerini artırmaktır. Maddi olmayan varlıkları yönetmek, onları tanımlamak, firmanın şimdiki ve gelecekteki değerleri ile ilgili bağlantıyı değerlendirmek, değerini ölçmek, maddi olmayan aktiviteleri keşfetmek ve sonunda, bu aktiviteleri etkin bir şekilde yönetebilmektir.⁸⁰

⁷⁷Thomas, a.g.e., s. 160

⁷⁸Karacan, a.g.e., s.190

⁷⁹Ölçer, F., Şanal, M., İşletmelerde Entelektüel Sermaye Yönetimi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2007, Cilt:16, Sayı:1, s.481

⁸⁰Çağlar, İrfan, Türk İşletmeciliğinde Entelektüel Sermaye Yönetimi Üzerine Bir Araştırma, s.8-9
<http://www.ttefdergi.gazi.edu.tr/makaleler/2003/Sayi2/75-90.pdf>

Entelektüel sermaye yönetiminin ana amacı, entelektüel sermaye kalemlerini tanımlayarak, onları elde ederek ve dönüşümlerini sağlayarak arttırmaktır.⁸¹

Entelektüel sermayenin organizasyon performansı üzerindeki etkisini maksimize etmek için kullanılan en etkili unsurlar, insan kaynakları fonksiyonlarının alanına giren, kültür yönetimi, örgütsel tasarım, seçme ve yerleştirme, gelişim, performans yönetimi ve ödül stratejileridir. Entelektüel sermayeyi etkili bir biçimde kullanmayı sağlayan, ölçen, onaylayan ve ödüllendiren bu stratejiler örgütsel başarının hayati bir bileşeni haline gelmiştir.⁸²

Entelektüel sermayenin başarılı bir şekilde yönetilmesi demek, istenilen sonuçlara ulaşmak için kritik bilgilerin yaratılması, saklanması, organize ve analiz edilmesi, yayılması ve uygulanması demektir. Ayrıca işletmeler, entelektüel sermayeyi yaymak, adaptasyonu ve bütünleşmeyi sağlamak için öğrenme kapasitesine sahip olmalıdırlar.⁸³

Entelektüel sermaye yaratan ve bunu geliştiren işletmeler incelendiği zaman yönetim yapısında önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Bunların incelenmesi entelektüel sermayenin etkin yönetilmesine olanak sağlayan önemli bilgilerin toplanmasını da sağlayacaktır. Entelektüel sermaye konusunda başarılı işletmeler incelendiğinde bu işletmelerin organizasyon yapıları, işletme kültürü ve yönetici özellikleri (liderlik özellikleri), yönetim tarzları gibi konularda farklılıklar göstermektedir.

Entelektüel sermaye yönetimi çalışmaları, bir firmanın entelektüel varlıklarını geliştirecek süreçler ve yöntemler ile standart yönetim ve muhasebe uygulamalarıyla genellikle ölçülemeyen diğer organizasyonel varlıkların değerini belirlemektedir. Entelektüel sermaye yönetimi, insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi etkileşimi yoluyla değer yaratılacağı varsayımına dayanmaktadır.⁸⁴

⁸¹Ertuğrul, a.g.e., s.6

⁸²Öncü, Akif, M., Taşgıt, Emre, Entelektüel Sermaye ile İlgili Kavramsal Bir Değerlendirme, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2004, Sayı:6, s.137

⁸³<http://kisiselbasari.com/entelektuel-sermayeyi-etkili-yonetebilmek.html>

⁸⁴Şamiloğlu, a.g.e., s.101

Steward, insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesinin özellikleri gözönünde tutulduğunda entelektüel sermayenin yönetimine ilişkin bazı temel ilkeler geliştirilebileceğini ifade etmiştir. Bu ilkeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:⁸⁵

- İşletmeler insan ve müşteri sermayesinin sahibi değildir. Bu varlıkların mülkiyetini insan sermayesinde çalışanlarıyla, müşteri sermayesinde müşterileri ve tedarikçileri ile paylaşır. Bu varlıkları yönetebilmek ve kâr edebilmek için müşterek mülkiyetin kabul edilmesi gerekir.
- Bir işletmenin kullanabileceği insan sermayesini yaratabilmesi için ekip çalışılmasını ve öğrenmenin sosyal biçimlerini destekleyip geliştirmesi gerekir. İşletmeler disiplinler arası ekipler sayesinde yetenekleri yakalayıp formüle eder ve sermayeye katabilirler. Çünkü bilginin paylaşılması bireye daha az bağlı bir nitelik kazanmasını sağlar.
- Tüm zeki ve yetenekli personel varlık niteliği taşımaz. Kurumsal zenginlik yaratan personel başka hiç kimse tarafından daha iyi yapılamama anlamında tescilli ve yapılan işin müşteriler tarafından ödenen değeri ortaya çıkarma anlamında stratejik becerilere sahip kişilerdir. Bu özelliklere sahip insanlara yatırım yapılmalıdır.
- Yapısal sermaye işletmelerin doğrudan sahip olduğu bir yetenektir ve kolayca kontrol edilebilir. Ancak pek çok müşteri buna çok az değer verir. Bu nedenle, müşterilerin işletmenin elemanları ile kolay işbirliği yapmasını sağlayacak şekilde yönetilmesi gerekir.
- Enformasyon ve bilgi pahalı olan fiziksel ve finansal varlıkların yerini tutmalıdır. Bilgi müşteriye göre özelleştirilmelidir. Bu nedenle seri üretim çözümleri yüksek kârlar getirmez. Her işletme hangi enformasyonun en büyük önemi taşıdığını görmek için içinde yer aldığı sektörün değer zincirini ham maddeden son kullanıcıya kadar yeniden analiz etmelidir.
- Yöneticiler dikkatini mal akışı yerine enformasyon akışı üzerinde toplamalıdır. Çünkü günümüzde enformasyon işin kendisini oluşturmaktadır.

⁸⁵Stewart, a.g.e., s.182-183

- İnsanlara, müşterilere ve sistemlere ayrı ayrı yatırım yapmak anlamlı değildir. Çünkü insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi birlikte çalışır. Bu üç sermaye çeşidi birbirlerini olumlu etkileyebilecekleri gibi olumsuz da etkileyebilirler. Bu nedenle, etkileşimin yönü ve büyüklüğü iyi tanımlanmalıdır

İKİNCİ BÖLÜM

ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜLMESİ VE RAPORLANMASI

2. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖLÇÜLMESİ

Entelektüel sermayenin ölçülmesi işletmelerin görünmeyen entelektüel varlıklarının görünür biçimde ortaya konulmasını sağlayacak ve işletmenin fon bulma olanaklarını önemli derecede artıracaktır. Ayrıca işletmenin hisse senetlerinin piyasa performansını artırıcı etki yapacaktır. Yine ölçülmüş bir entelektüel sermaye, işletmenin satış fiyatını artırıcı etki yapacaktır. Entelektüel sermayenin ölçülerek rakamlaştırılması işletmenin rakip işletmeler karşısında durumunun analiz edilerek üstün ve zayıf yanlarının tespit edilmesini ve zayıf yanlarının geliştirilmesi çabalarının hız kazanmasına katkı sağlar.⁸⁶

Entelektüel sermayenin ölçülebileceğini ileri süren ve şirketin yıllık raporlarında yer alabileceğini savunan ilk kişi Leif Edvinson' dur. Ancak entelektüel sermayeyi ölçmek çok önemli olmakla birlikte pratikte çok güçtür. Entelektüel sermayenin ölçülmesine ilişkin bazı görüşler aşağıdaki gibidir.⁸⁷

G. Roos ve J. Roos' a göre; entelektüel sermayenin ölçümü bilgi yönetimi ve enformasyon ile birlikte gerçekleşir. Entelektüel sermaye bilginin ve diğer maddi olmayan varlıkların nasıl daha iyi geliştirileceği ve ölçüleceği ile ilgilidir.

N. Bontis' e göre; entelektüel sermayeyi ölçebilecek bir formül hiçbir zaman var olmayabilir. Ancak bu ölçüm yöntemi geliştirilmemeli anlamına gelmemelidir. Entelektüel sermayenin mutlaka ölçülmesi gerekir.

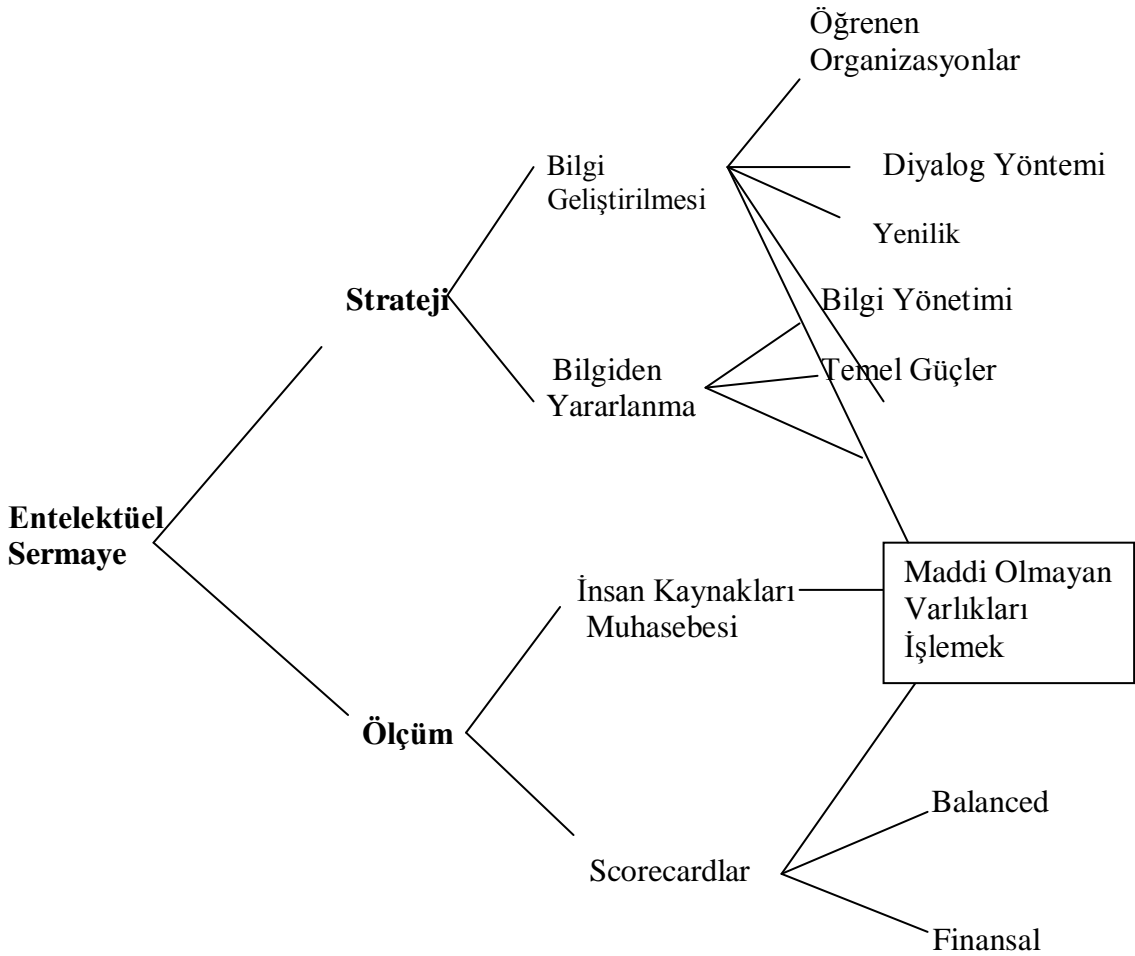
P.C. Kalafut ve J. Low' a göre; maddi olmayan varlıklar genelde göz ardı edilmelerine rağmen işletme performansını etkileyen unsurlardır.

J. Swaak' a göre; şirketler bilgi çabalarının sonuçlarını ölçmek için az yatırım yaparken, bilgi kaynaklarını geliştirmek için fazla harcama yaparlar. Entelektüel

⁸⁶Acar, D., Dağlar, H., Entelektüel Sermayenin Ölçülmesinde Muhasebe Bilgi Sisteminin Katkısı , Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Yıl. 4, Sayı.14, s.33

⁸⁷Şamiloğlu, a.g.e. , s.161-179

sermayenin ölçülebilmesi için öncelikle yerinin belirlenmesiyle ilgili R. Petty ve J. Guthrie tarafından geliştirilen yapı şeklindeki gibidir.

Şekil 2. 1. Entelektüel Sermayenin Yerinin Belirlenmesi Modeli

Kaynak: Petty , R., J. Guthrie, 1999, pp.157/ Şamiloğlu, F., a.g.e., s.180

Edvinson'a göre; entelektüel sermaye ölçümü stratejik boyutta ele alınmalı ve örgütün büyümesiyle ilgili olması gerektiğini belirtmektedir. Böylece ölçümler sonucu elde edilecek bilgi ve sonuçlar örgütü geleceğe taşıyabilmeli, özellikle yüksek düzeyde etkin ve verimli üretim için insan sermayesiyle yapısal sermaye arasındaki bağ kurulabilmelidir. Ölçüm için hangi kriterlerin seçileceği ise örgütün amaçlarıyla yakından ilgili olmalıdır.⁸⁸

⁸⁸Erkuş, a.g.e., s.97-98

Thomas Stewart ise entelektüel sermayenin ölçülmesini stratejik boyutta ele almakta ve ölçümlerle ilgili üç temel düşünceyi şöyle açıklamaktadır.⁸⁹

- Ölçüm yöntemleri öncelikle basit olmalıdır. Karmaşık ölçüm yöntemleri belirli konularda yoğunlaşmayı engellediği gibi bazı konuların da öneminin kaybedilmesine ve gözden kaçırılmasına neden olabilir.
- Ölçülecek konuların stratejik olması önemlidir. Ölçülecek konuların azlığı, belirlenecek ölçüm kriterlerinin seçiminde daha özenli olunmasını sağlar ve örgüt stratejilerinin uygulanmasını kolaylaştırabilir.
- Ölçüm faaliyetleri örgütsel varlığın artışını sağlar. Kaldıraç etkisine sahip olan konuları tanımlamak, hizmet ve ürünlerin değerinin artmasını sağlayacaktır.

Entelektüel sermayenin ölçülmesi ile ilgili sistemler yönetim tarafından diyalog için kullanılabilir gibi sadece kontrol amaçlı olarak da kullanılabilir. Entelektüel sermaye yönetiminin temelinde yatan ilke, muhasebe sisteminin ilgili taraflar arasında diyalog yaratabilecek yeni bir dille tanımlanmasıdır. Ana fikir, konu edilen varlığın yenilenme oranı, ne derece fayda sağladığı ve onu kaybetme riski itibarıyla o varlığın gelişimi ile ilgili göstergeler düzenleyerek entelektüel sermayenin nasıl geliştirildiğini izlemek olmalıdır.⁹⁰

Entelektüel sermayeyi ölçmenin başlıca nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:⁹¹

- Yöneticilerin, işletmelerin değer yaratan unsurlarını anlamalarını kolaylaştırmak.
- İşletme performansının değerlendirilmesinde kullanılacak güvenilir bir ölçüt elde etmek.
- Finansal kaynak bulma süreci içerisinde işletmelerin ödeme güçlerinin belirlenmesinde kullanılacak güvenilir bir ölçüt elde etmek.

⁸⁹Erkuş, a.g.e., s.98

⁹⁰Önce, a.g.e. s.31

⁹¹M. Ercan, M. B. Öztürk, K. Demirgüneş, Değere Dayalı Yönetim ve Entelektüel Sermaye, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003, s.122-123

Entelektüel sermayenin ölçülmesi sayesinde işletmeler, gelecekte karşılaşacağı sorunları önceden görebilecek, stratejisini ve planlamasını etkin bir şekilde yapabilecek, kendini yatırımcılara ve sermaye piyasasına iyi bir şekilde anlatabilecek ve entelektüel sermayenin ölçülmesi ile entelektüel sermayenin yine artması sağlanmış olacaktır.

Entelektüel sermayenin gün ışığına çıkarılması, ölçülmesi ve raporlanması işletmelere birçok açıdan rekabet avantajı sağlayabilir.⁹² Entelektüel sermaye ölçümünün işletmelere sağlayacağı belli başlı avantajlar şu şekilde sıralanabilir:⁹³

- İşletmenin görünmeyen entelektüel varlıklarının görünür hale getirilmesi, işletmenin fon bulma olanaklarını önemli ölçüde arttıracaktır. İşletmeler, kredi kurumlarına sahip oldukları entelektüel varlıkları (sözgelimi diğer işletmelere göre yüksek olan iş görenlerinin becerilerini geliştirme hızını) bir teminat olarak gösterebilirler. Özellikle teknoloji alanında girişimde bulunan küçük işletmeler için entelektüel sermaye, risk sermayesi bulma olanaklarını arttırabilir.
- Yüksek piyasa değerine sahip bir işletme, bu yüksek değerın kaynağını yatırımcılara bu şekilde göstermiş olacaktır.
- Halka açık ya da açılmayı düşünen bir işletmenin entelektüel sermayesini ve bunun gelecekte yaratacağı gelir potansiyelini göstermesi, işletmenin hisse senetlerinin fiyat performansını arttırıcı etki yapacaktır.
- Halka açık olmayan bir işletme herhangi bir amaçla değerlendirirken ölçülmüş ve raporlanmış entelektüel sermaye, satıcı işletme için pazarlık unsuru olacak ve satış fiyatını arttırıcı etki yapacaktır.

Entelektüel sermaye soyut kavramları içerisinde bulundurduğu için, unsurlarının ölçülmesi ve raporlanması maddi duran varlıklar kadar kolay değildir. Geleneksel muhasebe sistemine göre, maddi varlıkların gözle görülür ve elle tutulabilir varlıklar olması, bununla beraber satış sırasında, belli bir satın alma maliyetinin olması ve

⁹²www.hakanguclu.com

⁹³Demirkol, a.g.e. s.95

amortisman değerlerinin hesaplanması bu varlıkların rahatlıkla ölçülüp raporlara alınmasını sağlamaktadır.⁹⁴

Muhasebe bakış açısıyla entelektüel sermayenin ölçümü konusu incelendiğinde günümüz geleneksel muhasebe anlayışının yetersiz kaldığı açıkça görülmektedir. Entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi finansal ve yönetim muhasebesinde yeni açılımlara gidilmesini zorunlu kılacaktır. Günümüz muhasebe anlayışında; Ar-Ge faaliyetleri ve marka imajının güçlendirilmesi için girişilen çabalar gibi entelektüel sermayeye değer katan başlıca unsurlar mali tablolarda varlık sınıfında gözükmediği gibi gider olarak muhasebeleştirilerek dönem karını düşürücü unsurlar haline getirilmektedir.⁹⁵

Entelektüel sermayenin ölçümü ve muhasebeleştirilmesi çalışmaları temeli 19. yy.'ın önde gelen ekonomistlerinden Lawrence R. Dicksee, soyut değerlerle ilgili bir konferansına dayanmaktadır. Nitekim bu konferansın kayıtları The Accountant'a dahi geçmiştir. Ancak bu tarihten günümüze kadar entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi ile ilgili sorun giderilebilmiş değildir. Nitekim entelektüel sermayenin senelik faaliyet raporlarına ilk girişi ancak 20. yy.'ın sonlarına doğru 1994 yılında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla mevcut muhasebe sistemlerinin ekonomide gittikçe artan önemlerine rağmen soyut kaynakları ve faaliyetleri yeterince dikkate aldığını söylemek yanlış olacaktır.⁹⁶

Entelektüel sermayenin ölçülmesi ve görünür hale getirilmesi, işletmelerin türüne, büyüklüğüne, yapısına, sahiplerine ve coğrafi yerleşimine bağlı olmaksızın gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Bununla birlikte, ülkemizde bulunan muhasebe sistemi, entelektüel varlıkların ölçülüp, varlık olarak işletmelerin açıklanan bilançolarında gerçek değeri ile gösterilmesini de olanaklı kılacak düzeyde değildir. Bu nedenle, kullanılan muhasebe sistemi ile entelektüel varlıkların gerçek değerlerini bilançoda tam anlamıyla göstermek mümkün olmamaktadır.⁹⁷

⁹⁴Yereli, Ayşe N., Gerşil, G., "Entelektüel Sermayeyi Ölçme ve Raporlama Yöntemleri", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 2005, Cilt: 12, Sayı: 2, s.22

⁹⁵Önce, a.g.e., s.62-65

⁹⁶<http://www.gyte.edu.tr/ebulten/sayi14/makale.htm>

⁹⁷Yörük, N., Erdem, M. S., "Farklı Entelektüel Sermaye Ölçme Yöntemlerinin Firmaların Stratejik Karar Alma Sürecine Etkileri", Analiz, C:6, S:15, s. 64

Entelektüel sermaye ölçümü için iyi bir sistemin, iki tür performans anahtarına sahip olması gerekir. Bu anahtarlar etkinlik ve verimliliklerdir. Etkinlik, işletmedeki entelektüel sermaye değerlerini iki şekilde ölçümler; birincisi, entelektüel sermaye değerlerindeki artı değişim, ikincisi ise, entelektüel kaynak yönetiminin işletme performansını nasıl etkilediğinin ortaya konulmasıdır. Entelektüel değerlerin verimlilik ölçülmesi ise, işletmede performans ölçümünün tamamlayıcısı niteliğindedir. İşletmenin, entelektüel sermaye girdileri ile en fazla kazanç elde edemediğinin ölçülmesidir.⁹⁸

Entelektüel sermayenin iyi bir şekilde ölçülmemesi de önemli sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle özellikle 1990'lı yıllardan itibaren yoğun bir şekilde entelektüel sermayeyi ölçmek için modeller ve yöntemler geliştirilmiştir.⁹⁹

2.1. ENTELEKTÜEL SERMAYE ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Entelektüel sermayeyi ölçmeye yönelik olarak iki temel yöntem bulunmaktadır. Birincisi, entelektüel sermayenin finansal açıdan işletme bazında, diğeri ise, daha geniş kapsamlı olarak entelektüel sermaye unsurları bazında ölçülmesidir.¹⁰⁰ Bu yöntemlerde entelektüel sermayenin üç unsuru olan insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesine ait kriterler belirlenir ve bunlar subjektif (algısal) veya objektif (finansal) olarak ölçülmektedir. Bu kriterler her çalışmada farklı olabilmektedir.

2.1.1. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN İŞLETME BAZINDA ÖLÇÜLMESİ

Bu yaklaşımda temel amaç, entelektüel sermayenin işletme bazında finansal açıdan ölçülmesidir. Burada kullanılan yöntemler, entelektüel sermayenin işletmenin piyasa değeri içindeki payını kesin olmayan sonuçlar şeklinde göstermektedir. Ancak entelektüel sermaye unsurlarını ve bu unsurlarda meydana gelen gelişmeleri göstermez. Bu yaklaşımlar 5 başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; Piyasa ve Defter Değeri, Tobin Q Oranı Yöntemi, Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemi, Ekonomik Katma Değer Yöntemi.

⁹⁸Yereli, Gerşil, a.g.e. , s.22

⁹⁹Arikboğa, a.g.e., s.116

¹⁰⁰Ercan ve Diğerleri, a.g.e. s.128

2.1.1.1. Piyasa ve Defter Değeri

İşletmenin piyasa değeri, dolaşımda bulunan hisse senetleri için belli bir tarihte yatırımcılar tarafından ödenmeye razı olunan tutardır. Defter değeri ise, işletmenin bilançosunda yer alan varlıklardan borçların düşülmesi sonucu elde edilen değerdir.¹⁰¹

Bu yöntemde bir firmanın entelektüel sermayesi (ES), tutar olarak aşağıdaki gibi piyasa ve defter değeri arasındaki farkın bulunmasıyla, oran olarak ise, piyasa değerinin defter değerine bölünmesi ile hesaplanmaktadır. Oran olarak hesaplanan entelektüel sermayeden, gerek firmanın geçmiş yıl verileri gerekse sektör ortalamaları ile karşılaştırmak suretiyle, daha anlamlı bilgiler elde edilebilmektedir.¹⁰²

$$ES = \text{Piyasa Değeri} - \text{Defter Değeri}$$

$$ES = \text{Piyasa Değeri} / \text{Defter Değeri}$$

Entelektüel sermaye ölçümündeki en basit yöntem işletmenin piyasa değeri ile defter değeri arasındaki farktır. Yöntem sadece borsada hisse senetleri işlem gören işletmeler için uygulanabilmektedir. Çünkü borsada hisse senetleri işlem görmeyen bir firmanın herhangi bir tarihte piyasa değerini belirlemek kolay değildir. Hesaplanmasında kullanılacak verilerin kolay elde edilmesi, karşılaştırılması ve basitliği yöntemin avantajını oluşturmaktadır. Fakat sonuçların sağlıklı olabilmesi için finansal tablolar, enflasyon veya yenileme maliyetlerinin etkileri çerçevesinde yeniden düzenlenmelidir.¹⁰³

Bu yöntemde; bir işletmenin defter değerinin, piyasa değerinden daha yüksek olması sonucu oluşan olumlu fark, entelektüel sermaye unsurları olarak değerlendirilebilir. Defter değerinin piyasa değerinin altında gerçekleşmesi ise

¹⁰¹Çıkrıkçı, Mustafa - Daştan, Abdülkerim; “Entelektüel Sermayenin Temel Finansal Tablolar Aracılığıyla Sunulması”; Bankacılar Dergisi; 2002; sayı:43;

www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi43/dastan.doc; s.24

¹⁰²Uzay, Saban - Savaş, Orhan; “Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi: Mobilya Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Uygulama Örneği”; Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Ocak-Haziran 2003; Sayı:20; 2003; pp.163-181; s. 167

¹⁰³Çıkrıkçı, Daştan, a.g.e., s.25

işletmede entelektüel sermaye unsurlarına yatırım yapılmıyor izlenimini verebilmektedir.¹⁰⁴

Bu oranın kullanımında üç tane sorun bulunmaktadır: Birincisi, hisse senedi piyasası oynaktır ve bütünüyle işletme yönetiminin kontrolü dışındaki faktörlere çoğu zaman kuvvetli biçimde tepki verir. İkincisi, hem defter değerinin hem de piyasa değerinin çoğunlukla olduğundan daha düşük gösterildiğini ortaya koyan bulgular vardır. Üçüncüsü ise, maddi olmayan varlıkların değerinin ötesinde bilgi vermemesidir.

Entelektüel sermayenin en yaygın olarak bilinen göstergesi, piyasa değerinin defter değerine oranıdır. İşletmenin dolaşımdaki hisse senetlerinin, belirli bir tarihteki işlem gördüğü piyasa fiyatının, aynı tarihteki hisse senedi başına düşen öz sermaye payına bölünmesi ise Piyasa Değeri / Defter Değeri oranını verir.¹⁰⁵

Piyasa değerinin defter değerine bölünmesiyle ortaya çıkan rakam entelektüel varlıkların fiziki varlıklara oranını vermektedir. Diğer bir ifade ile bu rakam büyüdükçe entelektüel varlıkların fiziki varlıklara oranı da artmakta ve şirketler o oranda bilgi yoğun olarak değerlendirilmektedir.¹⁰⁶

Piyasa Değeri/ Defter Değeri oranı, mevcut durumun karmaşıklığını çok fazla yansıtmamaktadır. Bu yöntemde yasal düzenlemeler, arz koşulları, piyasanın genel durumu, yatırımcının işletmenin kar sağlama potansiyeli hakkındaki beklentisi, yabancı piyasalardaki sektörel politikalar, medya ve politik etkiler, söylentiler gibi işletmenin değerini etkileyen dış faktörleri göz ardı edilmiş olmaktadır.¹⁰⁷ Yöntem birçok açıdan kullanım kolaylığı sağlamasına ve avantajlı olmasına rağmen dışsal faktörlerin etkisine karşı savunmasızlığından dolayı entelektüel sermayenin ölçümü için kesin sonuç veren sağlıklı bir yöntem olarak kabul edilememektedir.¹⁰⁸

¹⁰⁴Yereli, Gerşil, a.g.e. , s.23

¹⁰⁵Stewart, a.g.e., s.228-229

¹⁰⁶Zaim, Gürün, a.g.e., s.301

¹⁰⁷Çetin, Ayten, Entelektüel Sermaye ve Ölçülmesi, Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2005, Cilt: 20, Sayı:1, s.364

¹⁰⁸Önce, a.g.e., s.38

2.1.1.2. Tobin' in Q Oranı

Bu yöntem ünlü iktisatçı James Tobin tarafından geliştirilmiştir ve günümüzde entelektüel sermayenin ölçümü amacıyla yoğun olarak kullanılmaktadır.¹⁰⁹ Yatırım kararlarının tahmin edilmesi için geliştirilmiş olan bu yöntem, işletmenin yatırım kararlarını tahmin etmek için, faiz oranlarından bağımsız olarak, işletme varlıklarının yerine koyma maliyetlerini kullanmaktadır.¹¹⁰

Bu yöntem Piyasa Değeri / Defter Değeri yöntemine çok benzemektedir. Ancak Tobin, hesaplamada defter değeri yerine koyma maliyetini kullanmıştır. “Q” işletmenin borç ve öz kaynaklarının piyasa değerinin, işletmenin mevcut varlıklarının yerine koyma maliyetine oranıdır.¹¹¹

$$Q = \frac{\text{İşletmenin Piyasa Değeri}}{\text{İşletme Varlıklarını Yenilemenin Maliyeti}}$$

Q değeri 1' e eşit, 1'den küçük veya 1'den yüksek çıkabilir. Oranın 1'den yüksek çıkması, işletmenin yüksek değerde entelektüel varlıklara sahip olduğunu ve bu varlıklardan yüksek getiriler elde ettiği anlamına gelmektedir. Q değerinin 1'den küçük çıkması durumunda ise, işletmenin varlık bazında entelektüel sermayeye sahip olmadığını ve varlıkların getiri düzeylerinin yerine koyma değerini karşılayamadığı sonucunu ortaya koymaktadır.¹¹²

Entelektüel sermayenin ölçümünde bir kriter olan bu yöntem işletmenin sahip olduğu özgün maddi olmayan varlıklar, diğer bir ifade ile entelektüel sermaye nedeniyle elde edebileceği kar potansiyelini ve rekabet üstünlüğünü ifade edebilmektedir. Varlıkların piyasa değerini etkileyen dışsal etkiler bu yöntemde göz ardı edilmektedir. Tobin Q oranı gibi entelektüel sermayenin işletme bazında ölçülmesini sağlayan yöntemler, işletmenin yarattığı her bir entelektüel sermaye bileşeninin ölçülmesi için uygun değildir. Muhasebeleştirme açısından bakıldığında piyasa değerinin defter değerini aşan kısmının finansal tablolara yansıtılması, şerefiyenin muhasebeleştirilmesine benzemekte ve tek bir kalem olarak yer alabilmektedir.¹¹³

¹⁰⁹Uzay, Savaş, a.g.e., s.167

¹¹⁰Önce, a.g.e., s.38

¹¹¹Çetin, a.g.e., s.365

¹¹²Çıkrıkçı, Daştan, a.g.e., s.25

¹¹³Çetin, a.g.e., s.366

2.1.1.3. Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemi

Bu yöntem Amerikan Northwestern Üniversitesine bağlı NCI araştırma enstitüsünce maddi olmayan varlıkların piyasa değerini bulmak üzere ortaya atılmıştır. Yöntemin bulunuş amacı bilgi yoğun firmaların finansmanını kolaylaştırmaktır.

İşletmelerin bankalardan kredi taleplerine, bankaların kredi limitlerinin ve şartlarının belirlenmesinde teminat olarak sahip olunan maddi varlıklara göre hareket etmeleri, bilgi yoğun işletmelerin maddi varlıklar yönünden istenen düzeyde olmamaları nedeniyle istedikleri krediyi almalarına engel oluyordu. Bu nedenle NCI araştırma merkezince, bilgi yoğun işletmelerin maddi olmayan varlıklarının değerlerinin ortaya konması durumunda, kredi konusunda bu işletmelere daha ılımlı davranılacağı varsayımı ile bu yöntem geliştirilmiştir.¹¹⁴

Yönteme göre, bir işletmenin maddi olmayan varlıklarının değerinin hesaplanması yedi aşamada gerçekleştirilmektedir. Bu aşamalar uygulandıktan sonra son aşamada elde edilen sonuç, ilgili işletmenin maddi olmayan varlıklarının değeri olmaktadır. Yöntemden elde edilecek sonuçların daha sağlıklı olabilmesi için kullanılacak verilerin üç yıllık bir dönemi kapsayacak şekilde ele alınması gerekmektedir.¹¹⁵

- İşletmenin, üç yıl için ortalama vergi öncesi karı hesaplanır.
- İşletmenin üç yıllık dönem sonu bilançolarından ortalama maddi varlıklarının değeri hesaplanır.
- Maddi varlıkların getirisini hesaplayabilmek için üç yılın ortalaması olan vergi öncesi kar rakamı, maddi varlıkların hesaplanmış ortalama değerine bölünür.
- Belirtilen üç yıl için sektörün maddi varlıklarının getiri oranı bulunur ve eğer bir işletmenin getiri oranı sektör ortalamasının altında ise bu hesaplama devam edilmez. Üstünde ise işlemlere devam edilir.

¹¹⁴Çıkrıkçı, Daştan, a.g.e., s.26

¹¹⁵Stewart, a.g.e., s.303

- Sektörün ortalama getiri oranı işletmenin ortalama maddi varlıklarıyla çarpılır. Çıkan sonuç, sektördeki bir işletmenin maddi duran varlıklarından kazanabileceği ortalama tutarı göstermektedir. Bu rakam işletmenin birinci aşamadaki vergi öncesi karından düşülür. Bulunan sonuç, işletmenin sektördeki diğer işletmelere göre ne kadar fazla kar ettiğini, bir başka deyişle ek getirisini gösterir.
- Üç yıl için ortalama gelir vergisi oranı hesaplanır. Ve bu tutar ek getiri ile çarpılır. Vergi sonrası tutarı elde etmek için çıkan sonuç ek getiriden düşülür. Bu rakam maddi olmayan varlıklara ait primdir.
- Son olarak primin net bugünkü değeri hesaplanır. Bunun için işletmenin sermaye maliyeti ölçüt olarak alınabilir. Maddi olmayan varlıklara ait prim, işletmenin sermaye maliyeti oranına bölünür. Bilançoda yer almayan bu değer işletmenin maddi olmayan varlıklarının hesaplanmış değeridir.

Bu yönteme göre öncelikle maddi varlıkların getirisinin fazladan kısmı hesaplanarak ortaya çıkan tutarla maddi olmayan varlıkların neler getirdiğinin hesaplaması amaçlanmaktadır. Bu yöntemde finansal tablolardaki veriler esas alınarak uygulama yapılmaktadır. Tobin Q oranı ve piyasa değeri-defter değeri yöntemlerine göre daha karmaşık ve zaman alıcı olan bu yöntem, işletmelere gerek sektör içinde gerekse sektör dışında gerçeğe dayanan karşılaştırmalar yapma olanağı vermektedir.¹¹⁶

Yöntemin avantajı, aynı sektördeki rakip işletmelerin karşılaştırılmasına imkan sağlamasıyla birlikte işletmelerin mevcut ve gelecekteki finansal durumlarıyla ilgili yorum yapabilmesidir. Denetlenmiş finansal tablolardan elde edilen veriler sayesinde karşılaştırma ve yorumlama işlemleri yapılmaktadır.

Yöntemin dezavantajları ise getiri fazlasının ölçülmesinde maddi varlıkların getiri oranı değerinin kullanılması her zaman doğru sonuçlar vermeyebilir. Bunun yanı sıra yöntemde kullanılan sektör ortalaması gibi ortalama değerler, değer aralığının genişliğine de bağlı olarak, uç noktadaki değerlerden etkilenebilmekte ve gerçeği tam

¹¹⁶Çelik, E. Arzum, Selçuk Perçin, (2000) “Entelektüel Sermayenin İşletme Bazında Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, s. 117

olarak temsil etmeyen yüksek veya düşük değerler elde edilmesine neden olabilmektedir.¹¹⁷

2.1.1.4. Ekonomik Katma Değer Yöntemi (Economic Value Added – EVA)

EVA; sermaye bütçeleme, hisse senetlerinin değer planlaması, yatımcılara ve kredi verenlere gerekli bilgilerin aktarılması ve işletme performansının bütünsel olarak ve dönemler itibarıyla değerlendirilmesi, yöneticilere uygulanacak teşvik ve ödüllerin belirlenmesi, yeterince karlı olmayan ürün hatlarının saptanmasında kullanılabilecek bir yöntemdir.¹¹⁸

EVA, Joel M. Stern ve Bernett Stewart'ın sahip olduğu mali danışmanlık firması olan Stem&Stewart Co. tarafından 1990 yılında kullanılmaya başlanmış olup, artık kar ile yatırımcıların benzer risk düzeylerindeki yatırımlarının alternatif maliyetleri arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır.

EVA, faaliyet performansının periyodik olarak ölçülmesine yönelik muhasebe tabanlı bir yöntemdir. Ancak, EVA hesaplamalarında muhasebe verilerinin yanı sıra, muhasebe raporlarında yer almayan değişkenlerden de yararlanılmaktadır. Söz konusu yöntem, kar hesaplamasında sermayenin maliyetini de dikkate alarak finansal performansı, vergi sonrası net faaliyet karı ile bu karın elde edilebilmesi için ihtiyaç duyulan varlık yatırımları ve bu varlıklara yapılan yatırım maliyeti (ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti) unsurlarına bağlı olarak ölçmektedir.¹¹⁹ EKD hesaplaması şu şekilde formüle edilebilir:¹²⁰

EKD= Vergi Sonrası Faaliyet Karı – [Ağırlıklı Ortalama Sermaye Maliyeti x (Toplam Kaynaklar – Faizli Olmayan Borçlar)]

¹¹⁷Çelik, Perçin, a.g.e., s.117

¹¹⁸Yılğör, Ayşe G., “İşletme Performansının Değerlendirilmesinde Ekonomik Katma Değer (EVA) ve Piyasa Katma Değeri (MVA) Yöntemleri ve Bu Yöntemlerin Hisse Senedi Getirilerini Açıklama Gücünün İncelenmesi: IMKB 100 ÖRNEĞİ”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 60-1, s.227

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/446/5012.pdf>

¹¹⁹Öztürk. M. Başaran, “Finansal Performansın Ölçülmesinde Alternatif Bir Yöntem: Ekonomik Katma Değer”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 18, Sayı 3-4, 2004, s.352-353.

¹²⁰Parlakkaya, R., “Maliyet ve Performans Yönetim Aracı Olarak Tümüleşik Faaliyet Tabanlı Maliyetleme ve Ekonomik Katma Değer Sistemi”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Afyon, 2003, C:5, S:2, s.75-76

Sermaye maliyetini hesaba katmak suretiyle öz sermaye maliyetini de kapsayan EKD, her raporlama döneminde işletmenin pay sahipleri için ekonomik değer yarattığını ya da ekonomik değeri yok ettiği bilgisini verir. Pozitif bir EKD, pay sahipleri için işletmenin ekonomik değer yarattığını, negatif bir EKD ise, işletmenin pay sahiplerinin ekonomik değerini yok ettiğini gösterir. Eğer, bir işletme en azından sermaye maliyeti kadar bir ekonomik kar elde edemiyorsa, o işletme pay sahiplerinin servetini yok ediyor demektir.¹²¹

EVA ölçümleri, işletme bölümlerinin ayrı ayrı yarattığı değerlerin belirlenmesine ve bölümlerin ödüllendirilmesine, EVA tahminlerine göre yapılan yatırımlar da tahminler ile gerçekleşen değerlerin karşılaştırılmasına, firmaların başka firmalarla veya içerisindeki bölümlerin birbirleriyle karşılaştırılmasına olanak sağlar.¹²²

2.1.2. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN UNSUR BAZINDA ÖLÇÜLMESİ

Entelektüel sermayenin unsurları bazında ölçmeye dayanan yaklaşımlar, entelektüel sermayeye nicel bir fiyat etiketi koymak yerine, işletmenin entelektüel sermayesini oluşturan unsurları bulmayı ve bu unsurlarda zaman içinde meydana gelen gelişmeleri izleyerek, işletme içi ve işletmeler arası karşılaştırmalara olanak verecek şekilde ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu yaklaşımlar da her bir entelektüel sermaye unsuru için uygun olan ölçü birimi kullanılarak ölçümler gerçekleştirilir ve her unsur kendine özgü bir ölçü birimi gerektirir.

Entelektüel sermayenin bileşenlerine göre ölçülmesi yaklaşımında, entelektüel sermayeyi oluşturan unsurlardan - insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi her birinin alt bileşenleri ile birlikte teker teker finansal açıdan ölçülmesi ifade edilmektedir.¹²³

2.1.2.1. Dengeli Sonuç Kartı (Balanced Scorecard)

Balanced Scorecard (BSC) R.S. Kaplan ve P.N. Norton tarafından 1992 yılında çok boyutlu bir performans değerlendirme ölçütü olarak sunulmuş ardından 1993 yılında

¹²¹Parlakkaya, a.g.e., s.76

¹²²Gökçen, G., Ekonomik Katma Değer (EVA)", Muhasebe Finansman Dergisi. Sayı 24. Ekim, 2004, s.107.

¹²³Çıkrıkçı, Daştan, a.g.e., 23

işletmelerde strateji uygulamalarına katkı sağlayabilecek bir sistem olarak ortaya konulmuştur. 1996 yılında ise yazarlar bu süre zarfındaki uygulamaları da dikkate alarak kartın bir stratejik yönetim aracı olarak kabul edilmesini gerektiğini ileri sürmüşlerdir.¹²⁴

Balance Score Card işletmelere, firmanın vizyon ve stratejisinin, bir dizi tutarlı performans göstergesi haline dönüştürüldüğü geniş kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Önemli olan çeşitli ölçüm şekilleriyle şirketin temel amaçları arasında bağlantılar kurmak ve ölçüler yoluyla firmadaki tüm çalışanlara bugün ve gelecekte başarı elde etmeyi sağlayacak faktörler hakkında bilgi vermektedir. Organizasyonun elde etmek istediği sonuçlar ve bu sonuçları elde etmeyi sağlayacak faktörlerin belirlenmesiyle, üst düzey yöneticiler, tüm çalışanların enerji, yetenek ve bilgisini uzun dönemli amaçlara ulaşabilmek için yönlendirme imkânına kavuşmaktadırlar. Bu anlamda bu model bir kontrol sistemi olmaktan çok iletişim, bilgi ve öğrenme sistemi olarak kullanılmaktadır.¹²⁵ Balance Scorecard yöneticilere işletmelerini dört önemli boyutta izleme olanağı verir ve şu dört temel sorunun cevabını verilmesini sağlar: ¹²⁶

- Müşterilerimiz bizi nasıl görüyorlar? (müşteri boyutu)
- Hangi konularda mükemmel olmalıyız? (operasyonel boyut)
- İyileşme ve değer yaratmaya devam edebilir miyiz? (öğrenme ve gelişme boyutu)
- Hissedarlarımıza nasıl görünüyoruz? (finansal boyut)

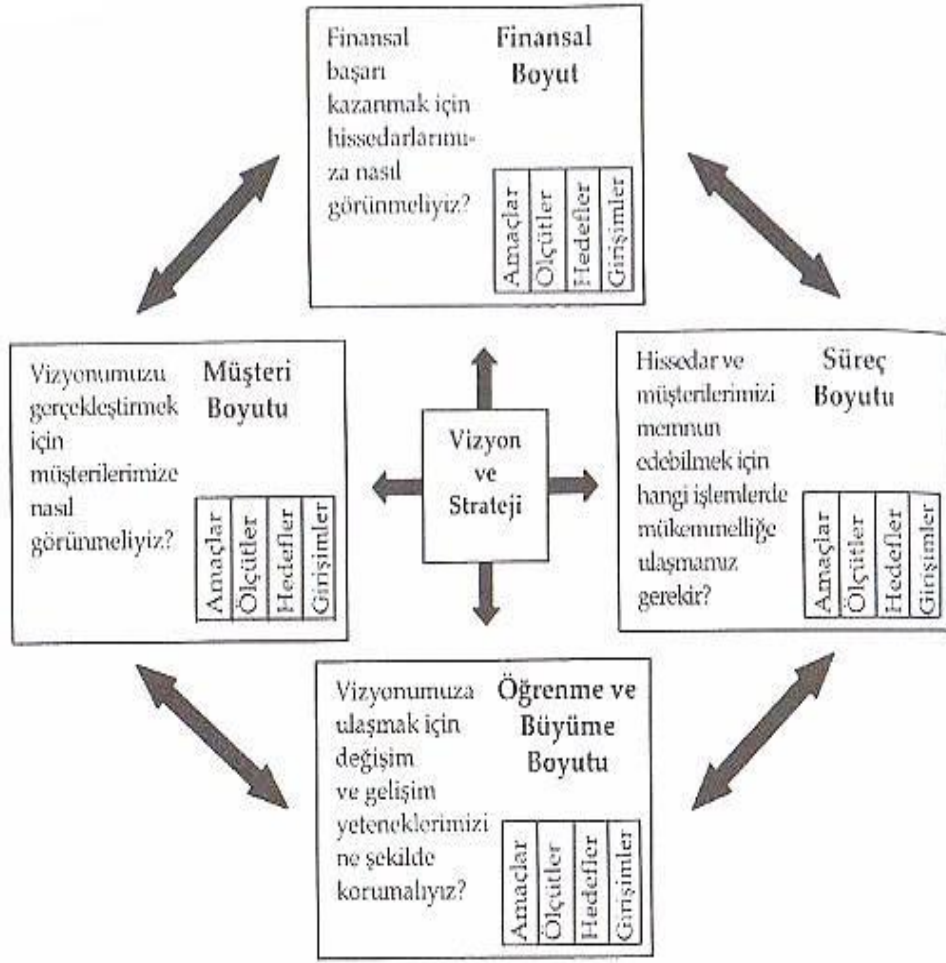
Aşağıdaki şekilde Balance Scorecard'ın boyutları görülmektedir. Balance Scorecard, geleneksel finans ölçütlerini aynen korur. Şirketlerin geçmişte kaydettikleri performansa ait ölçütlerin gelecekteki performanslarını sağlayacak etkenlere ait ölçülerle bütünleşmesini sağlar. Scorecard'ın hedef ve ölçüleri, şirketin vizyon ve stratejisi göz önünde bulundurularak belirlenir. Scorecard'da yer alan hedef ölçülerle şirketin performansı dört farklı açıdan değerlendirilir. Bu dört farklı açı, Balance Scorecard'ın ana çerçevesini oluşturur¹²⁷.

¹²⁴Öncü, Taşgıt, a.g.e., s.145

¹²⁵Kaplan, Robert, S, ve Norton, David, Balanced Scorecard, Çeviren: Serra Egeli, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.32-33

¹²⁶Kaplan, Robert, S. ,Norton David, Balance Scorecard – Performansı Etkileyen Faktörler, http://www.arguden.net/arguden/UserFiles/File/kitaplar/balanced_scorecard.pdf s.38

¹²⁷Şamiloğlu, a.g.e., s.202-203

Şekil 2. 2. Balance Scorecard

Kaynak: Kaplan ve Norton, s.9/ Şamiloğlu, F. a.g.e. s.203

Balance Scorecard bir yandan yöneticilere dört ayrı boyuttan bilgi sağlarken kullanılan ölçümlerin sayısını en aza indirgeyerek aşırı bilgi yüklemesini de önler. Bu model yöneticilere işletmeyi dört farklı boyuttan değerlendirme imkanı sağlamaktadır. Bunlar;¹²⁸

- Finansal Boyut
- Müşteri Boyutu
- İçsel İşlevler Boyutu
- Öğrenme ve Gelişme Boyutları

Bu boyutlar, firmanın hissedarlarına ve sahiplerine nasıl görüldüğünü gösteren finansal göstergeler, firmanın müşterilerine nasıl görüldüğünü gösteren müşterilerle

¹²⁸Kaplan ve Norton, a.g.e., s.37

ilgili göstergeler, firmanın sahip olduğu değerlerin sürekliliğini ortaya koyan büyüme ile ilgili göstergeler ve tasarım, üretim, kurumsal öğrenme ve çalışanların tatmini gibi içsel işletme süreçlerinde yer alan göstergeler olarak ortaya konmaktadır.¹²⁹

Halihazırda yapılmış eylemlerin sonuçlarını gösteren finansal ölçümler ile müşteri memnuniyeti, iç işleyişler ve gelecekteki performansın destekleyicileri olan şirket yenilikleri ve geliştirme etkinliklerini bir araya getirerek işletme performansının dengeli bir görünümünü ortaya koyar. Her bir boyut için ölçümler bir şirkete, bir işletme birimine veya bir proje ekibine özeldir ve bütün seviyelerdeki çalışanların geniş bir katılımıyla geliştirilir.¹³⁰

2.1.2.2. Skandia Klavuzu Modeli

İsveç kökenli bir şirketler grubu olan Skandia bilgi ile ilgili varlıkların ölçülmesi konusunda ciddi çalışmalar yapan ilk büyük şirkettir. Skandia, ilk olarak 1985 yılında şirket içine yönelik olarak yayınlanmak üzere entelektüel sermaye raporu geliştirmiştir. Daha sonra 1994 yılında bu rapor geleneksel finansal raporlara ek olarak kurum dışına yönelik olarak da yayınlanmıştır.¹³¹

Bu raporun temel amacı; geleneksel finansal tabloların sadece geçmişe dönük bilgi vermesi nedeniyle, bugünkü ve gelecekteki işletme potansiyelinin ancak entelektüel sermayeyle ilgili ek bilgilerle verilebileceğidir. Bu nedenle Skandia, geleneksel finansal tablolarla entelektüel sermaye ölçümlerini birleştiren bir çerçeve geliştirmiş ve bunu Skandia Kılavuzu olarak adlandırmıştır.

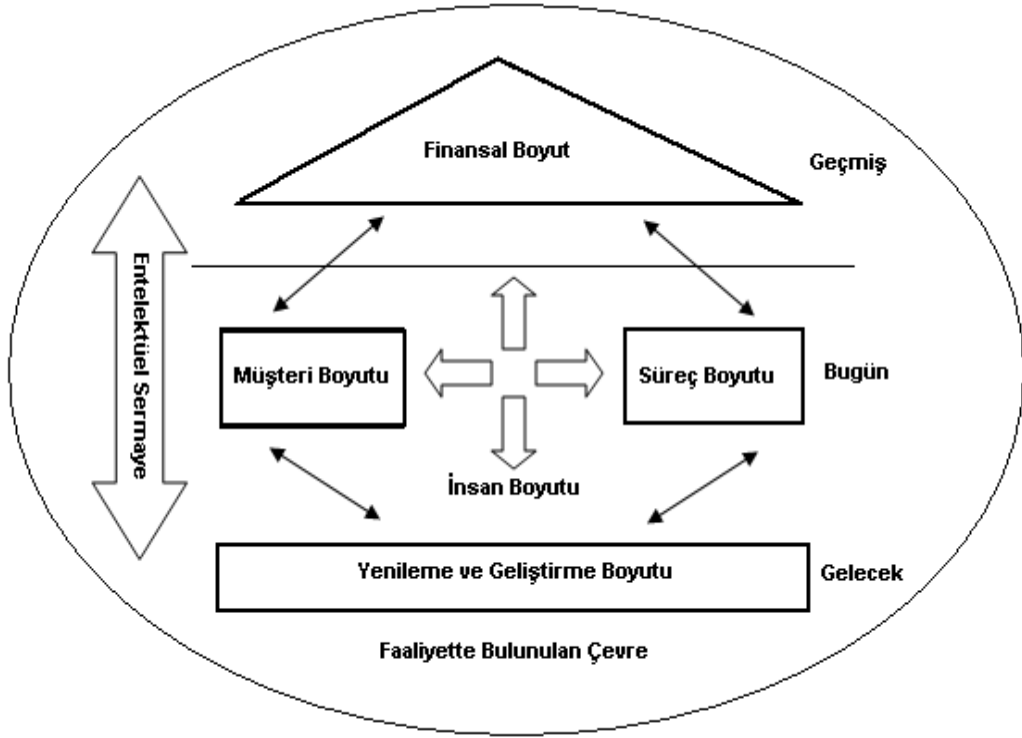
Bu kılavuz, entelektüel sermayenin yönetiminde kullanılmasının yanı sıra dinamik raporlama için bir dil geliştirme çabalarına temel olur. İşletmenin uzun dönemli kalıcılığına katkıda bulunan süreçleri ortaya çıkarmayı ve kalıcı değerler sağlayan unsurları beslemeyi hedefler.¹³²

¹²⁹Ağca, V., ve Tunçer, E., Çok Boyutlu Performans Değerleme Modelleri ve Balanced Scorecard Uygulaması, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Yıl:2006 (C.VIII ,S.1, s.175

¹³⁰Şamiloğlu, a.g.e., s.181

¹³¹Öncü, Taşgit, a.g.e., s.143

¹³²Önce, a.g.e., s.47-57

Şekil 2. 3. Skandia Kılavuzu

Kaynak: Leif Edvinsson, Michael Malone, 1997, p. 68.

Leif Edvinsson işletmenin birbiriyle ilişkili beş farklı boyutuna odaklanarak dinamik bir entelektüel sermaye raporlama modeli geliştirmiştir. Bu alanlar sırasıyla aşağıdaki gibidir.¹³³

- Finansal boyutu
- Müşteriler boyutu,
- Süreçler boyutu,
- Yenileme ve geliştirme boyutu
- İnsan sermayesi boyutu

Skandia gösterge sistemi, geçmişin ölçülmesi (finansal boyut) anahtar performans rasyoları, bilanço ve gelir tablosu oranlarını içermektedir. Müşteri boyutu, pazara nüfuz edebilme kabiliyetine göre değerlendirilmektedir. İnsan boyutu, personelin eğitim düzeyine ve ekip ruhuna dayanmaktadır. Süreç boyutu, kullanılan faaliyet yöntemlerine ve bilgi teknolojilerine dayanmaktadır. Son olarak, yenileme ve gelişme boyutu,

¹³³Şamiloğlu, a.g.e., s.182

kaynakların geleceğin iş şekillerine ve yöntemlerine doğru yönlendirilip yönlendirilmediğini göstermektedir.¹³⁴

Skandia entelektüel modelini meydana getiren beş temel boyutunu ölçmek için 73 adet geleneksel ölçütün yanı sıra, 91 adet de entelektüel sermayeye dayalı yeni ölçüt kullanılmaktadır. Daha sonra raporlar dahilinde gereksiz ölçütler değerlendirme dışı bırakılarak ölçütlerin sayısı dokuza indirilerek entelektüel sermayenin değerini belirlemeye çalışmışlardır.

Edvinson ve Malone kullandıkları ölçütlerin yalnızca kar amaçlı işletmeler açısından değil, aynı zamanda kar amacı gütmeyen örgütler, bütün kamu kuruluşları, askeri organizasyonlar ve yardım kuruluşları tarafından da kullanılabilceğini savunmaktadırlar. Bu ölçütlerden bazılarını içeren Skandia Kılavuzu Entelektüel Sermaye Ölçütlerinden Örnekler Tablosu aşağıdaki gibidir.¹³⁵

¹³⁴Mouritsen, J. , Larsen, H.T. ve Bukh, P.N., “Valuing the Future: Intellectual Capital Supplements at Skandia”, Accounting, Auditing And Accountability Journal, (2001), Cilt. 14, Sayı. 14 s.405

¹³⁵Şamiloğlu, a.g.e., s.183-184

Tablo 2. 1. Skandia Modelinin Entelektüel Sermaye Ölçülerine Ait Örnekler

Finansal Boyut	<ul style="list-style-type: none">• Gelirler / Çalışanlar• Yeni Müşterilerden Elde Edilen Gelirler / Toplam Gelir• Yeni Ticari Faaliyetlerden Elde Edilen Karlar
Müşteri Boyutu	<ul style="list-style-type: none">• Müşteri Ziyaretleri Gün Sayısı• Satış Anlaşmalarının Gerçekleştirilen Satışlara Oranı• Kaybedilenlere Karşı Kazanılan Müşteri Sayısı
Süreç Boyutu	<ul style="list-style-type: none">• Bilgisayar Sayısı / Çalışan Sayısı• Bilgi Teknolojisi Kapasitesi- CPU• Süreç Uzunluğu
Yenileme ve Geliştirme Boyutu	<ul style="list-style-type: none">• Tatmin Olan Çalışan Sayısı• Eğitim Harcamaları / Yönetim Giderleri• Patentlerin Ortalama Ömrü
İnsan Boyutu	<ul style="list-style-type: none">• Üst Kademelerde Yer Alan Yetişmiş Yönetici Sayısı• Yıllık Personel Devir Hızı• Liderlik Endeksi

Kaynak: Bontis, N., 2001, p.46/ Şamiloğlu, F., s.184

2.1.2.3. Maddi Olmayan Varlıkları İzleme

Maddi Olmayan Varlıklar İzlenmesi, 1997’de Karl Sveiby tarafından geliştirilmiştir. Sveiby’in de üyesi olduğu İsveçli bir çalışma grubu tarafından 1987’de geliştirilen maddi olmayan varlık ölçüm sistemi olan Konrad Teorisi’ni temel alır.

Birçok şirketin defter değeri ile piyasa değeri arasındaki farkı hesaplamak üzere üç tip maddi olmayan varlık tanımlanır. Sveiby iş hayatında insanların tek etkili gerçek

unsur olduğuna ve bütün varlıkların ve yapıların ister maddi ister maddi olmayan olsun insan eylemlerinin sonucu olduğuna inanır. İnsanlar kendilerini dünyaya maddi araçlar aracılığı ile dahil etmektedirler ve diğer insanlarla ilişkiler geliştirmektedirler.¹³⁶

Maddi olmayan varlıkların izlenmesinde, maddi olmayan varlıklar dışsal yapı, içsel yapı ve bireysel yetenekler olmak üzere 3 grupta incelenmiştir. Sveiby'nin modelinde işletmenin piyasa değeri, öz sermayenin değeri ile maddi olmayan varlıklarının değerinin toplamından meydana gelmektedir. Firmanın görünen değerini, defter değeri oluşturur. Maddi olmayan varlıkların değeri de dışsal yapı ve bilgi sermayesinin değerinin toplamına eşittir. Bilgi sermayesi de iç yapı ve bireysel yeterlilik olarak ikiye ayrılmaktadır.¹³⁷

PİYASA DEĞERİ			
ÖZ SERMAYE (Defter Değeri)	MADDİ OLMAYAN VARLIKLAR		
	Dışsal Yapı	Bilgi Sermayesi	
		İçsel Yapı	Bireysel Yeterlilik

Şekil 2. 4. Sveiby'nin İşletmenin Piyasa Değeri Yaklaşımı

Kaynak: Herman A. van den Berg, 2002, s.21

Sveiby'e göre soyut varlıklara ilişkin bu üç göstergenin ölçülmesinin amacı yönetimin kontrolünün sağlanmasıdır. Bunun için dikkat edilmesi gereken ilk şey sonuçların kimin tarafından değerlendirmeye alınacağıdır. Firmanın dışındakiler yani kredi veren kuruluşlar, pay almayı düşünen yatırımcılar ve müşteriler için işletmenin kaliteli bir yönetime sahip olduğu ve borçlarını ödemedede zorlanıp zorlanmayacağı gibi unsurlar önemlidir.¹³⁸

Sveiby modelinin ilk aşamasında, geleneksel muhasebe temelli performans değerlendirme sistemine bilgi boyutunu eklemiştir. Bilginin eklenmesi ile oluşan yeni sistemde, maddi olmayan varlıkları ölçmek için kullanılan finansal olmayan ölçütler ile öz sermayenin defter değerini ölçmek için kullanılan finansal ölçütler yer almaktadır.

¹³⁶Şamiloğlu, a.g.e, s.181

¹³⁷Van den Berg, Herman, "Models of Intellectual Capital Valuation: A Comparative Evaluation,2002, s. 24 http://www.wedb.net/download/valoracao/aula_4/capital_intelectual_modelsoficvaluation.pdf

¹³⁸Çetin, a.g.e., s.368

Modelin ikinci aşamasında ise, işletme çalışanları uzmanlar ve destek personeli olarak iki sınıfa ayrılmaktadır.¹³⁹

Tablo 2. 2. Maddi Olmayan Varlıklar İzlenmesi Modelinde Kullanılan Göstergelerden Örnekler

	DIŞSAL YAPI	İÇSEL YAPI	BİREYSEL YETERLİLİK
Büyüme ve Yenileme	-Organik Büyüme -Pazar Payı Artışı -İmaj Artıran Müşteriler -Kalite Endeksi	-Bilgi Teknolojilerine Yatırım -Yapı Güçlendirici Müşteriler -Ar-Ge' ye Harcanan Zaman	-Eğitim Düzeyi ve maliyetleri -Yeterlilik Endeksi ve Devir Hızı -Deneyim Süresi -Öğreten Müşteriler
Verimlilik	-Müşteri Başına Karlılık -Kayıp/Kazanç Endeksi -Müşteri Tatmin Endeksi	-Destek Personel Oranı -Değer/Tutum Endeksi	-Uzmanların Oranı -Kaldıraç Etkisi -Katma Değer Artışı
Süreklilik	-Büyük Müşterilerin Oranı -Yaş Yapısı -Sadık Müşterilerin Oranı -Tekrarlanan Siparişler	-İşletmenin Yaşı -Destek Personel Devir Hızı -Tecrübesiz Personel Oranı -Kıdemlilik	-Uzmanların Devir Hızı -Diğer İşletmelere Göre Ücret Düzeyi -Kıdemlilik

Kaynak: Sveiby, Karl Erik, (2001) "The Intangible Assets Monitor",

<http://www.sveiby.com/articles/CompanyMonitor.html>

İçsel yapı (dahili yapı); patentler, kavramlar, modeller ve bilgisayar sistemleri ile idari sistemleri kapsar. Maddi olmayan varlıkların izlenmesi modelinde bakış açısı, bu

¹³⁹Ercan ve Diğerleri, a.g.e., s.151-152

dahili yapıyı oluşturan unsurların çalışanlar tarafından oluşturulmasıdır. Dolayısıyla organizasyon tarafından bu varlıklar bazen sahiplenilir, bazen de satın alınırlar.

Dışsal yapı (harici yapı); müşteriler ile tedarikçiler arasındaki ilişkileri, markaları, şirketin imajını ve itibarını kapsar. Maddi olmayan varlıkların izlenmesi modeli tüm bu elemanları insan kaynaklı olarak görür.

Bireysel kabiliyet; insanların değişik olaylardaki hareket yeteneklerini öne çıkarmakta ve ustalık, eğitim, tecrübe ve sosyal becerileri kapsamaktadır. Bu değerleri organizasyon sahiplenemez, bunlar sadece o değerlerin sahip olduğu kişiye aittir. Maddi olmayan varlıkların izlenmesi modeli insansız bir organizasyon düşünülmemeyeceğinden bireysel kabiliyeti de içine dahil eder.

Sveiby'nin bakış açısına göre performans değerlemesinde tüm maddi olmayan varlıkları ve insanları da dahil etmek gerekmektedir ve bu sistem insan kaynakları ağırlıklı kurumlarda çok faydalı olan bir sistemdir.¹⁴⁰

2.1.2.4. Entelektüel Sermaye Endeksi

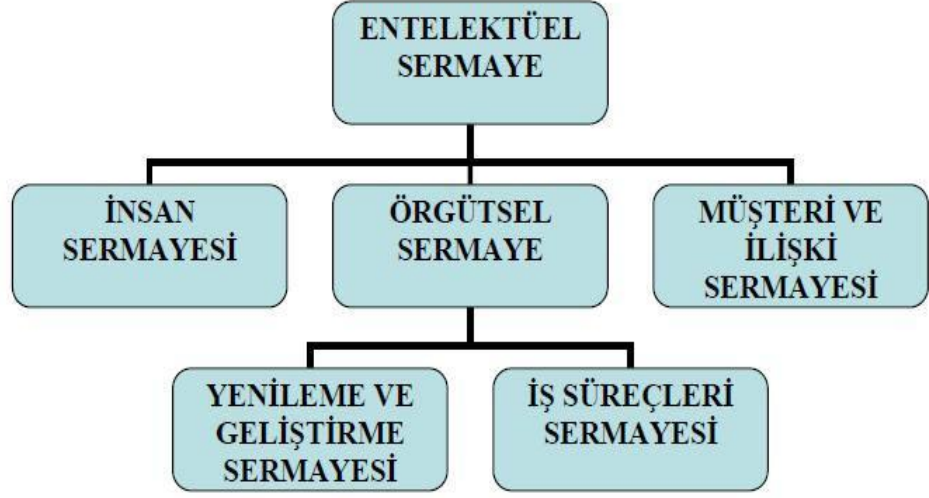
Entelektüel sermaye endeksi Goran ve Johan Roos tarafından geliştirilmiş ve yöntem ilk olarak 1997 yılında Skandia AFS şirketi tarafından entelektüel sermaye yıllık raporuna ek olarak kullanılmıştır.

Bu yöntem birbirinden farklı göstergeleri tek bir endekse indirgemeye ve entelektüel sermayede meydana gelen değişiklikler ile piyasada meydana gelen değişiklikler arasında ilişki kurmaya çalışan ikinci kuşak çalışmaların en önemlilerinden birisidir. Bu çalışmaların temel amacı; entelektüel sermayenin kapsamlı ve etkin bir şekilde yönetilebilmesi için, işletmenin değer yaratan süreçlerini tam anlamıyla anlayabilmektedir. İlk kuşak entelektüel sermaye çalışmaları yalnızca entelektüel sermayeyi meydana getiren bileşenleri incelerken, ikinci kuşak çalışmalar ise yöneticilerin işletmelerinin entelektüel sermaye yapılarını anlamalarını sağlamaktadır.¹⁴¹

¹⁴⁰Demir, Serhat, A. ve Taşkın, H.,” İşletme Performansı Ölçme Modellerinin Karşılaştırılması: Kuantum Performansı, Maddi Olmayan Varlıkların İzlenmesi, Performans Prizması ve Skandia Kılavuzu Modelleri”, 2008. s.7-8, http://joy.yasar.edu.tr/makale/no11_vol3/12_demir_taskin.pdf

¹⁴¹Şamiloğlu, a.g.e., s.185-186

Aşağıdaki şekilde entelektüel sermaye endeksi yönteminde entelektüel sermayenin boyutları görülmektedir.¹⁴²

Şekil 2. 5. Entelektüel Sermaye Endeksi Entelektüel Sermaye Şeması

Kaynak: Van den Berg, a.g.e., s.20

Entelektüel sermaye endeksinde, bileşenlerin tek bir ölçüt altında toplanmaya çalışılması, işletmenin entelektüel sermayesinde meydana gelen değişikliklerle, piyasada meydana gelen değişiklikler arasındaki ilişkinin kurulmasını kolaylaştırmaktadır. Entelektüel sermaye endeksinde, strateji, maddi olmayan ölçütler, maddi ölçütler ve yönetsel katma değer kavramlarının bir sentezi yapılmaktadır.¹⁴³

Roos, işletmenin entelektüel sermaye ile ilgili unsurlarına yönelik ölçümlerin; işletmenin stratejisi, belirli bölümlerinin özellikleri ve günlük faaliyetleri göz önünde bulundurularak yapılması gerektiğini savunmaktadır.

Roos'a göre entelektüel sermaye endeksinin çok fazla sayıda ayırt edici özelliği bulunmaktadır. Bunlar şunlardır: ¹⁴⁴

- Endeks; işletmenin yapısına göre farklı işletmelere kolaylıkla uyarlanabilen spesifik bir yaklaşımdır.

¹⁴²Van den Berg, a.g.e, s.20

¹⁴³Ercan ve Diğerleri, a.g.e., s.146

¹⁴⁴Şamiloğlu, a.g.e., s.186-187

- Entelektüel sermayenin dinamik yapısına odaklanma ve bu yapıyı mümkün olduğunca belirgin hale getirme özelliğine sahiptir.
- Daha önceki dönemlerde gerçekleştirilen işletme performanslarını da dikkate almaktadır.
- İşletmenin sahip olduğu fiziki varlıkları geleneksel yöntemlerden farklı olarak ele almaktadır.
- Piyasa değeri baz alındığında, işletmenin içinde bulunduğu duruma ait gerçeklerin gözden kaçırıldığı ya da işletmenin gerçek değerinin belirlenemediği durumlarda, ortaya çıkan bu eksiklikleri ve hataları kendi kendine düzeltebilme olanağına sahiptir.

Entelektüel sermaye endeksi yaklaşımı oldukça özgün bir yaklaşımdır ve bu yüzden işletmelerin geneli baz alındığında kullanımını sınırlıdır. Endekste yalnızca geçici ölçülerin kullanılması bu endeksin geniş boyutlara taşmasını engellemiştir.¹⁴⁵

2.1.2.5. Teknoloji Brokeri

1996 yılında Annie Brooking yöneticiliğindeki Technology Broker danışmanlık şirketi tarafından, işletmelerdeki stratejik planlamaya yardımcı olmak amacıyla geliştirilmiş bir yöntemdir.

Brooking, entelektüel sermayeyi; pazar varlıkları, insan merkezli varlıklar, entelektüel mülkiyet varlıkları ve işletmenin altyapı varlıkları olmak üzere dört temel bileşen altında incelenmektedir.¹⁴⁶

Piyasa varlıkları işletmenin sahip olduğu markalar, müşteriler, dağıtım kanalları, lisans sözleşmeleri ve franchising anlaşmalarıdır. İnsan merkezli varlıklar, işletme çalışanları tarafından somut hale getirilen kolektif uzmanlık, yaratıcılık ve sorun çözme yeteneği, liderlik, girişimcilik ve yönetsel becerilerdir. Entelektüel mülkiyet

¹⁴⁵Şamiloğlu, a.g.e., s.190

¹⁴⁶Ercan ve Diğerleri, a.g.e., s.148

varlıkları, know-how, ticari sırlar, telif hakları, patentler ve çeşitli tasarım hakları, ticari hizmet markaları gibi unsurları içermektedir. Alt yapı sistemini oluşturan varlıklar ise işletme kültürünü, riskin ve satış elemanlarını yönetilmesinde kullanılan yöntemleri, finansal yapıyı, piyasa ve müşterilere ilişkin bilgilerin kullanıldığı veri-tabanlarını ve iletişim sistemlerini kapsar. Yöntemde entelektüel sermaye üç aşamada hesaplanmaktadır.

İlk aşamada Brooking, entelektüel sermaye göstergesini oluşturmak için, organizasyona 20 adet soru yönelmektedir. Bu testin sonucunda, “organizasyon bu 20 soruyu yanıtlamada ne kadar fazla zorlanıyorsa, entelektüel sermaye yapısı o kadar güçlendirilmelidir” sonucu ortaya çıkmaktadır.

İkinci aşamada; entelektüel sermaye modelinin her bir bileşeni, o bileşen içinde yer alan değişkenlerle ilgili spesifik sorular sorularak gözden geçirilmektedir. Toplam olarak, Teknoloji Brokeri Entelektüel Sermaye Kontrol Süreci, işletmenin geneli hakkında oldukça kapsamlı bilgiler sağlayan 178 sorudan meydana gelmektedir. Sorulara alınan cevaplara göre ilgili entelektüel unsur grubunun, işletmenin toplam entelektüel sermayesine olan katkısı belirlenmektedir.

Üçüncü aşamada ise entelektüel sermayenin tanımlanmasından sonra ortaya çıkan verilerin hesaplanması için üç temel yöntem kullanılmaktadır.

- Varlığın yenileme maliyetine yönelik değerlendirme yapan maliyet yaklaşımı,
- Değerin belirlenmesinde piyasa yönelik kıyaslama ölçütleri kullanan piyasa yaklaşımı,
- Varlığın gelir yaratma kapasitesini (sağlayacağı nakit akımlarının bugünkü değerlerini) değerlendiren gelir yaklaşımı.¹⁴⁷

Teknoloji Brokeri yaklaşımı entelektüel sermayeyi parasal olarak hesaplamasından ve yaygın olarak kullanılan finansal yöntemlerden yararlanmasından

¹⁴⁷Şamiloğlu, a.g.e., s.198-201

dolayı avantajlı görülmektedir. Modelin en belirgin eksikliği ise entelektüel varlıklara verilen nitel cevaplardan, bu varlıklara ait parasal değerlere doğrudan ulaşmasıdır.¹⁴⁸

2.1.2.6. Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi (Value Added Intellectual Coefficient-VAIC)

Ante Pulic'in geliştirmiş olduğu Entelektüel Katma Değer Yöntemi (VAIC), işletmenin sahip olduğu maddi ve maddi olmayan varlıkların değer yaratma etkinliğini ölçmede kullanılmaktadır.¹⁴⁹ VAIC metodu bir şirketin, sektörün ya da ulusal bir ekonominin değer yaratma sürecini izlemeye ve değerlendirmeye modern bir araç olarak iş performansının analizine farklı bir perspektif sunmaktadır.¹⁵⁰

Ante Pulic tarafından geliştirilen ve basit önermelerden meydana gelen VAIC, entelektüel sermayenin ölçülmesinde nicel sonuçlar ortaya koyabilen analitik bir yöntemdir. Bilginin ölçülmesi ve yönetilmesi konusuna yeni ve farklı bir bakış açısı getiren VAIC yöntemi, firmayı sürekli olarak değişim içerisinde olan dinamik bir alt sistem olarak değerlendirmektedir. Ante Pulic, entelektüel katma değer katsayısını hesaplarken, firmanın değişen çevre şartlarına adaptasyonunun ve bilgi ekonomisinin dinamik yapısına entegrasyonun sağlanmasını amaçlamaktadır.¹⁵¹

VAIC metodu fiziksel ve finansal sermaye ile entelektüel sermaye üzerine geliştirilmiştir. Bu metot hem fiziksel sermaye hem de entelektüel sermayenin değer yaratmasındaki performansını ölçmektedir. VAIC katsayısı tüm kaynakların verimliliğini ifade etmekte ve bir şirketin ya da ulusal bir ekonominin değer yaratma gücünü ifade etmektedir. VAIC katsayısının yüksek olması şirketin emrine tahsis edilen fiziksel, finansal ve entelektüel sermayenin yönetimce etkin ve verimli kullanıldığı gösterir.

¹⁴⁸Ercan ve Diğerleri, a.g.e., s.149

¹⁴⁹Yörük, Nevin, Erdem, Meziyet Sema, "Entelektüel Sermaye ve Unsurlarının, İMKB'de İşlem Gören Otomotiv Sektörü Firmalarının Finansal Performansı Üzerine Etkisi", Gaziosmanpaşa Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi,2008, Cilt:22, Sayı: 2, s.401

¹⁵⁰Şamiloğlu, Famil, Entelektüel Sermaye: İMKB'de Hisse Senetleri İşlem Gören Bankalar Üzerine Bir Uygulama ", MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi,2006. Sayı: 24, s.80

¹⁵¹Kayalı, Cevdet, A., Yereli, Ayşe, N., Ada, S., Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi Kullanılarak Entelektüel Sermayenin Firma Değeri Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 2007, Cilt:14, Sayı:1, s.71

<http://www2.bayar.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/pdf/C14S12007/CKAYSA.pdf>

VAIC matematiksel olarak bir ünite fiziksel ve finansal sermayenin ve insan kaynakları ve yapısal sermaye olarak isimlendirilen entelektüel sermayenin iki büyük unsurunun değer yaratmadaki toplam etkinliğini göstermektedir. VAIC'ın yüksek olması yönetimin mevcut potansiyelini iyi kullandığını göstermektedir.¹⁵²

Entelektüel katma değer katsayısı üç bileşenin toplamından oluşmaktadır. Bu bileşenler:¹⁵³

- Fiziksel Sermaye Değer Yaratma Katsayısı (Value Creation Efficiency of Capital Employed VACA)
- İnsan Sermayesi Değer Yaratma Katsayısı (Value Creation Efficiency of Human Capital VAHU)
- Yapısal Sermaye Değer Yaratma Katsayısı (Value Creation Efficiency of Structural Capital STVA)'dir.

Buna göre, VAIC aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır.

$$\mathbf{VAIC = VAHU + STVA + VACA}$$

VAIC yöntemi diğer bilgi ölçme yöntemlerine oranla daha standartlaşmış, tutarlı ve sabit bir ölçüt sağlamaktadır. Bu yöntemin en önemli avantajı kullanılan verilerin denetlenmiş bilgilere dayalı olması nedeniyle yapılan hesaplamaların objektif ve doğrulanabilir nitelikte olmasıdır.¹⁵⁴

2.2. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN RAPORLANMASI

Son yıllarda bilgi teknolojilerinde, müşteri ilişkilerinde ve işletme çalışanlarında performans ölçümü ile ilgili gelişmeler, işletmelerde bilgi, beceri, yaratıcılık ve düşünceleri; bilgi ekonomisinin hammaddeleri haline getirmiştir. Bir işletmenin rekabet ortamında avantaj sağlayabilmesi, maddi varlıklara yatırım yapmasının yanında müşteri-çalışan-bilgi üçgenini genişletip, maddi olmayan entelektüel sermaye

¹⁵²Şamiloğlu, a.g.e., s.81

¹⁵³Kayalı ve Diğerleri, a.g.e., s.72

¹⁵⁴Ercan ve Diğerleri, a.g.e., s.64

unsurlarına da yatırım yapmasını gerektirmektedir. Aynı zamanda yatırımın getirisini hesaplayabilmek için bu unsurların ölçülmesi ve bu değerlerin muhasebe bilgi kullanıcılarının bilgisine raporlarla sunulması gerekmektedir.¹⁵⁵

İşletmelerin faaliyette buldukları çevre şartlarının farklılaşması, sermaye piyasalarının entegrasyonu, parasal ve fiziksel kaynakların hareketliliği, teknolojik gelişmeler ile bilgi ve teknoloji gibi kavramların ön plana çıkmasıyla entelektüel sermayenin raporlanması önem kazanmıştır. İşletmelerin rekabetsel güçlerinin ve firma değerlerinin günümüzde yetenekli personelden, patentlerden, teknolojik bilgiden ve diğer maddi olmayan varlıklardan oldukça etkilenmesi de entelektüel sermayenin raporlanmasına dikkat çekmektedir.¹⁵⁶

Entelektüel sermaye raporları, bir işletmenin bilgi yönetimi etkinliklerini ve işletmenin faaliyetlerinin sürdürülebilmesini mümkün kılan geniş bilgi kaynaklarının kombinasyonunu göstermektedir.¹⁵⁷ Ayrıca işletmelere, hangi maddi olmayan varlıklara sahip olduklarını, satın aldıklarının neler olduğunu ve bunların ilgili tarihteki değerlerinin ne olduğunu görme fırsatını sağlamaktadır.¹⁵⁸

Entelektüel sermayenin raporlanması, varlıkların daha açık bir şekilde tanınmasının sağlanması ile kaynak tahsisinin etkinliği ve dahili yönetimin geliştirilmesi açılarından faydalar sağlar. Diğer faydaları ise arttırılmış şeffaflık, yatırımcılar ve borç verenler için daha detaylı enformasyon ve kaynakların sermaye piyasasında daha etkili ve verimli tahsisini içerir.¹⁵⁹

Entelektüel sermayenin raporlanması örgüt içi ve örgüt dışı olarak ikiye ayırabilir. Örgüt içi amaçlarla ve örgüt dışı amaçların farklılaşması örgütlerin raporlamadan beledikleri faydalarla ilgilidir. Örgüt içindeki raporlamadan beklenen faydalar örgüt ve çalışanların gelişimine yönelikken, örgüt dışı raporlamanın amacı müşteri ilişkilerinin ve iletişiminin geliştirilmesine dayandığı görülmektedir.¹⁶⁰

¹⁵⁵Yereli, Gerşil, a.g.e., s.21

¹⁵⁶Kızıl, Cevdet, "Bankacılık Sektöründe Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi, Değerlendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi", 2009, s.166

¹⁵⁷Şamiloğlu, a.g.e., s.222

¹⁵⁸Önce, a.g.e., s.81

¹⁵⁹Alagöz, A., Özpeynirci, R., Bilgi Toplumunda Entelektüel Varlıklar ve Raporlanması, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF, Dergisi, Cilt:9, Sayı:2, 2007, s.174

¹⁶⁰Erkuş, a.g.e., s.136

Pek çok işletme entelektüel sermayeyi şirket içi raporu olarak hazırlamaktadır. Entelektüel sermayenin örgüt içinde raporlaması ile sağlanacak faydalar şöyle sıralanabilir:¹⁶¹

- Entelektüel sermayenin kullanımında ve yönetilmesinde etkinlik sağlanır.
- Entelektüel sermayenin mevcut ve gelecekteki getirilerinin tahminine yardımcı olur.
- En etkin ve ödüllendirici yönetim yapılarının belirlenmesi sağlanabilir.
- Çalışanların entelektüel sermayeye katkıları belirlenebilir.
- Entelektüel sermaye kaynaklarıyla stratejik vizyonun bütünleşmesi gerçekleştirilebilir.
- Çalışanlar için değer yaratan, kamuoyunda bir isme ve imaja sahip bir örgüt olduğu anlayışı sağlanabilir.
- Müşteri memnuniyeti ve bağlılığını artırmak için etkili politikalar belirlenmesi, çalışanlar ve müşteriler hakkında elde edilecek bilgiler sayesinde etkin olarak gerçekleştirilebilir.
- “Ne ölçerseniz, onu yönetirsiniz” anlayışı çerçevesinde yönetim, örgüte değer katacak konulara odaklanabilir, varlıklarını koruyabilir ve etkin olarak yönetebilir.

Entelektüel sermayenin örgüt dışına raporlaması sonucunda beklenen faydaları ise şöyle sıralamak mümkündür:

- Entelektüel sermayenin etkin yönetimi konusunda artan talepler yönetim tarafından sistemli bir yapıya kavuşturulur.
- Örgütün gerçek değeri kamuoyuna açıklanabilir.

¹⁶¹Erkuş, a.g.e., s.136-137

- Entelektüel sermayenin gerçek değeri ortaya konularak işletmenin borsa değeri, gerçek ve potansiyel müşterilere net bir şekilde açıklanabilir.
- Raporlamayla örgütün amaçları desteklenerek hissedarların değeri artırılabilir.
- Örgütün pazarda ve tüketiciler karşısında ki farkındalık düzeyi sürdürülebilir veya artırılabilir.
- Örgütün geleceği ve geçmişi arasında köprü kurulabilir.
- Örgüt stratejilerinin başarısı ve etkinliği artırılabilir.
- Sermaye maliyetinin ölçülmesi sağlanabilir.

Firmaların insan kaynağına verdikleri önemi gösterebilmeleri ve yenilikçi özelliklerini paydaşlara vurgulayabilmeleri için de entelektüel sermayenin raporlanması büyük faydalar sağlar. Globalleşme süreci çerçevesinde başarıya ulaşmak için entelektüel sermayenin raporlanması önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁶²

¹⁶²Kızıl, a.g.e., s.175

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ENTELEKTÜEL KATMA DEĞER KATSAYISI YÖNTEMİ (VAIC) İLE ÖLÇÜLMESİ İMKB'DE İŞLEM GÖREN BANKALAR ÜZERİNE BİR UYGULAMA

3.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusu İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda hisse senetleri işlem gören bankaların 2002-2010 yılları arasındaki entelektüel sermaye değerleri ölçülüp, Piyasa Değeri/Defter Değeri belirlendikten sonra aralarındaki ilişki incelenmiştir. Entelektüel sermayenin ölçülmesinde Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi (VAIC) kullanılarak ölçüm yapılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı; hisse senetleri İMKB'de işlem gören bankaların VAIC metodu ile PD/DD'lerinin arasında anlamlı bir ilişkinin bulunup bulunmadığını belirlemektir.

3.3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİLER

Araştırmada Türkiye'de faaliyet gösteren ve İMKB' de hisse senetleri işlem gören bankalar incelenmiştir. Türkiye'de hisse senetleri İMKB' de işlem gören 16 banka bulunmaktadır. Bu bankalar; Akbank, Albaraka Türk, Alternatif Bank, Asya Bank, Deniz Bank, Finans Bank, Garanti Bankası, Halk Bankası, İş Bankası, Kalkınma Bankası, Şeker Bank, Tekstil Bank, Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası, Türkiye Ekonomi Bankası, Vakıf Bank ve Yapı Kredi Bankası' dır. Albaraka Türk ve Asya Banka ait verilere tam olarak ulaşamadığından uygulamada 14 banka ele alınmıştır. Bu bankalara ait veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB)¹⁶³ ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)'nin web sitesinde¹⁶⁴ bulunan mali tablolardan ve gelir tablosuna ilişkin dipnotlardan elde edilmiştir.

¹⁶³<http://www.tbb.org.tr/tr>

¹⁶⁴<http://www.imkb.gov.tr>

3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmaya konu olan 14 bankadan elde edilen verilere Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) Yöntemi uygulanmakta, PD/DD oranı ile aralarındaki ilişki doğrusal regresyon ve korelasyon analiziyle incelenmiştir. Bağımlı değişken Piyasa Değeri (PD) / Defter Değeri (DD), bağımsız değişkenler ise VAIC metodunun bileşenleri VACA, VAHU ve STVA'dan oluşmaktadır. Yöntemde yukarıda belirtilen bağımsız değişkenler ile varlıkların Piyasa Değeri/Defter Değeri oranından meydana gelen bağımlı değişken arasında bir ilişkinin bulunup bulunmadığı ve eğer bulunuyorsa bu ilişkinin derecesini belirlemek amacıyla "SPSS Statistics 20.0 Windows" paket programı yardımı ile analiz yapılmaktadır.

Ante Pulic tarafından geliştirilen ve firmanın toplam kaynakları ve her bir kaynak bileşimi tarafından yaratılan katma değer etkinliğinin yönetim, hisse senedi sahipleri ve diğer ilgili çıkar grupları tarafından etkin bir şekilde gözlemlenip değerlendirilmesini sağlayan VAIC yöntemi üç temel bağımsız değişkeni kullanmaktadır.¹⁶⁵ Bu değişkenler daha önce de bahsedilen VACA, VAHU ve STVA değerleridir.

VACA= Fiziksel Sermaye Değer Yaratma Katsayısı

VAHU= İnsan Sermayesi Değer Yaratma Katsayısı

STVA= Yapısal Sermaye Değer Yaratma Katsayısı

VAIC formülündeki bileşenleri hesaplayabilmek için öncelikle firmanın oluşturduğu toplam katma değerinin (VA) hesaplanması gerekmektedir.

VA: (Value Added) Katma Değer, şirketin her türlü mal ve hizmet satışından elde edilen tüm gelirlerden iş gücü harcamaları dışındaki tüm girdilerin maliyetinin çıkarılmasıyla bulunur. Şu şekilde formüle edilebilir: VA, faiz giderleri (I), amortisman giderleri (DP), kâr payı ödemeleri (D), kurumlar vergisi (T), İştirak Kazançları (M), dağıtılmayan kârlar (R), ve personel giderlerinin (WS) toplamından oluşmaktadır. Buna göre VA formülü:¹⁶⁶

$$VA = I + DP + D + T + M + R + WS$$

¹⁶⁵Kayalı ve Diğerleri, a.g.e., s.72-73

¹⁶⁶Şahin, O., Alabay, N., Kobi'lerde Entelektüel Sermayenin Firma Performansı Üzerine Etkileri, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2011/2, Sayı:14, s.254-256

Türkiye uygulamasında İMKB’de faaliyet gösteren firmaların finansal dipnotlarında bilgilerin sınıflandırılmasındaki problemler sebebiyle VA’nın daha basit olan aşağıdaki formülü tercih edilmiştir.

$$VA=OP+DP+WS$$

OP= Faaliyet Karı

DP= Amortisman Giderleri

WS= Personel Giderleridir.

CE (Capital Employed Efficiency) : Fiziksel Sermaye, bir şirketin emrine tahsis edilmiş olan fiziksel ve finansal varlıkları gösterir. Şu şekilde formüle edilir: ¹⁶⁷

Capital Employed= Toplam Varlıklar - Kısa Süreli Faiz Yükü Taşımayan Borçlar.

VAIC metodunda CE’yi hesaplamada maddî ve finansal olmayan varlıklar da toplam varlıklardan çıkarılır. Çünkü maddî ve finansal olmayan varlıklar VAIC metodunda entelektüel sermaye olarak dikkate alınmaktadır.

HC: (Human Capital Efficiency): İnsan Sermayesi, araştırma geliştirmeden yüz yüze müşteri ilişkilerine kadar bir işletmenin yaratıcılık kaynağı olduğundan sadece entelektüel sermayenin bir bileşeni değil, aynı zamanda onun deposu, kapasite kaynağı, sürükleyici ve sınıflayıcı unsurdur. Stewart çalışanları varlıklar olarak değil yatırımcılar olarak görmenin daha yararlı ve doğru olacağını ileri sürmektedir.

SC: (Structural Capital Efficiency): Yapısal Sermaye, patentleri, entelektüel mülkiyeti, veri tabanlarını, enformasyon teknolojisini, bilgi paylaşımını ya da çalışanların iş birliği gibi sosyal olayları içermektedir. Yapısal sermaye çalışanların mesailerini tamamlayıp şirketten ayrıldıklarında işletmede bıraktıkları her şeydir. Yapısal sermayenin, insan sermayesinden müşterilere geçen akımda dağıtım kanalı işlevi olduğu kabul edilir. SC, katma değerden insan sermayesinin çıkarılması yoluyla hesaplanmaktadır.

$$SC=VA-HC$$

¹⁶⁷Şamiloğlu, a.g.e., s.81-82

VAHU: (Value Creation Efficiency of Human Capital) İnsan Sermayesi Değer Yaratma Katsayısı, çalışanlara harcanan her 1 doların ne kadar değer yarattığını gösterir. VAHU bir şirketin değer yaratmadaki “insan sermayesi” yeteneğini gösterir. VAHU toplam katma değer, işletmenin personel giderlerine bölünmesi suretiyle hesaplanır.

$$\mathbf{VAHU} = \frac{\mathbf{VA}}{\mathbf{HC}}$$

STVA: (Value Creation Efficiency of Structural Capital) Yapısal Sermaye Değer Yaratma Katsayısı, değer yaratılmasında SC' nin etkinliğini gösterir. İşletmenin sahip olduğu yapısal sermaye toplamının, işletmenin yarattığı toplam katma değere bölünmesi ile elde edilir.

$$\mathbf{STVA} = \frac{\mathbf{SC}}{\mathbf{VA}}$$

VACA: (Value Creation Efficiency of Capital Employed) Fiziksel Sermaye Değer Yaratma Katsayısı, yaratılan değer ile fiziksel ve finansal sermaye arasındaki oranı bir başka anlatımla VA ile CE arasındaki oranı gösterir. VACA, toplam katma değer, kullanılan sermayeye bölünmesi ile hesaplanmaktadır.

$$\mathbf{VACA} = \frac{\mathbf{VA}}{\mathbf{CE}}$$

VACA, bir ünite fiziksel ve finansal sermayenin bir başka anlatımla maddî varlıkların etkinliğini gösterir.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda İMKB'ye kayıtlı bankalara ait 2002-2010 yılları arasındaki verilerden yararlanılarak yapılan hesaplamalar doğrultusunda elde edilen entelektüel katma değer katsayıları ve PD/DD analizleri aşağıdaki tablolarda görüldüğü gibidir.

Tablo 3. 1. Akbank T. AŞ (1000 TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
VACA	0,080	0,093	0,072	0,050	0,045	0,046	0,035	0,044	0,040
VAHU	11,216	11,574	7,303	6,226	4,709	5,163	3,601	5,176	5,215
STVA	0,910	0,913	0,863	0,839	0,787	0,806	0,722	0,806	0,808
VAIC	12,206	12,58	8,232	7,115	5,541	6,015	4,358	6,026	6,063
PD/DD	1,38	1,75	2,01	3,12	2,68	2,46	1,28	2,00	1,95

2002 ve 2010 yılları arasında elde edilen verilere göre 2004 yılından itibaren değer yaratma katsayılarında düşüş, PD/DD değerinde ise 2005 yılında yaklaşık yüzde 50 artış meydana gelmiştir.

Tablo 3. 2. Alternatif Bank AŞ (1000 TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
VACA	-0,035	0,032	0,046	0,044	0,038	0,045	0,035	0,041	0,026
VAHU	-2,614	2,450	2,533	2,657	2,414	2,584	2,205	2,243	1,585
STVA	0,617	0,591	0,605	0,623	0,585	0,613	0,546	0,554	0,369
VAIC	-2,032	3,073	3,184	3,324	3,037	3,242	2,786	2,838	1,98
PD/DD	1,81	1,33	1,68	3,19	3,06	2,21	0,62	1,06	1,06

Tablo 3. 2.'ye göre 2003 yılında fiziksel ve insan sermayesi değer yaratma katsayılarında büyük bir artış meydana gelmiştir ve aynı oranda da VAIC 'da bir artış olmuştur. 2005 yılında PD/DD'de yüzde 90 bir artış yaşanırken 2008 yılında ise yüzde 70'lik bir düşüş yaşanmaktadır.

Tablo 3. 3. Deniz Bank AŞ (1000 TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
VACA	0,029	0,041	0,036	0,049	0,049	0,041	0,038	0,052	0,040
VAHU	2,694	3,107	2,142	2,855	2,607	2,013	1,991	2,835	2,445
STVA	0,628	0,678	0,533	0,649	0,616	0,503	0,497	0,647	0,591
VAIC	3,351	3,826	2,711	3,553	3,272	2,557	2,526	3,534	3,076
PD/DD	-	-	1,06	2,64	3,55	2,91	1,45	1,97	2,53

Denizbank'ta 2007 yılında VAIC' da yüzde 22'lik bir düşüş olurken PD/DD'de de bir düşüş yaşanmaktadır. 2008 yılında PD/DD oranında yüzde 50'lik bir düşüş olmuştur

Tablo 3. 4. Finans Bank AŞ (1000 TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
VACA	0,062	0,056	0,059	0,060	0,067	0,048	0,039	0,040	0,048
VAHU	5,585	3,652	3,252	3,498	4,474	2,588	2,237	2,340	3,097
STVA	0,820	0,726	0,692	0,714	0,776	0,613	0,553	0,572	0,677
VAIC	6,467	4,434	4,003	4,272	5,317	3,249	2,829	2,952	3,822
PD/DD	0,52	0,87	1,36	4,08	3,42	2,80	2,24	2,63	2,43

Finansbank'ta 2002-2010 yılları arasında VAIC' da 2003 yılında yüzde 30, 2007 yılında ise yüzde 39'luk bir azalış olmuştur. 2005 yılında PD/DD 2004 yılının yaklaşık 3 katı kadar artmıştır. 2006 yılında VAHU 4,474 iken 2007 yılında 2,588'e düşmüştür. Aynı zamanda PD/DD'de de 2007 yılında bir düşüş yaşanmıştır.

Tablo 3. 5. Garanti Bankası AŞ (1000 TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
VACA	0,018	0,026	0,042	0,042	0,040	0,053	0,037	0,046	1,281
VAHU	2,013	2,430	3,038	3,374	3,786	5,207	3,424	4,974	4,548
STVA	0,503	0,588	0,670	0,703	0,735	0,807	0,707	0,798	0,780
VAIC	2,534	3,044	3,75	4,119	4,561	6,067	4,168	5,818	6,609
PD/DD	1,01	1,38	1,61	2,64	2,10	3,20	1,15	2,00	1,99

Garanti Bankası'nda 2008 yılına kadar katma değer sayılarında bir artış yaşanmaktadır. 2008 yılında VACA, VAHU'da yüzde 30'luk bir düşüş yaşanırken STVA'da yüzde 12'lik bir düşüş yaşanmıştır. PD/DD' de bu azalışı izleyerek yüzde 64 bir düşüş yaşanmıştır. 2010 yılında VACA'da büyük bir artış meydana gelmiştir.

Tablo 3. 6. Halk Bankası AŞ (1000 TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
VACA	0,080	0,067	0,052	0,044	0,045	0,047	0,035	0,044	0,044
VAHU	4,264	5,455	4,785	3,398	3,926	4,255	3,599	4,495	4,852
STVA	0,765	0,816	0,791	0,705	0,745	0,765	0,722	0,777	0,793
VAIC	5,109	6,338	5,628	4,147	4,716	5,067	4,356	5,316	5,689
PD/DD	-	-	-	-	-	3,48	1,34	2,58	2,20

Halk Bankası 2007 ve 2010 yılları arasındaki veriler dikkate alınarak analiz yapılmıştır. 2008 yılında VAIC’ da yüzde 14, PD/DD’de yaklaşık yüzde 60 bir düşüş yaşanmıştır.

Tablo 3. 7. İş Bankası AŞ (1000 TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
VACA	0,028	0,037	0,050	0,043	0,035	0,041	0,033	0,040	0,040
VAHU	1,468	2,125	2,673	3,380	2,872	3,066	2,548	3,234	3,307
STVA	0,319	0,506	0,625	0,704	0,651	0,673	0,613	0,690	0,697
VAIC	1,815	2,668	3,348	4,127	3,558	3,78	3,194	3,964	4,044
PD/DD	0,83	1,45	1,60	2,38	1,90	1,91	1,20	1,44	1,45

Tablo 3. 7.’de 2002- 2010 yılları arasındaki verilerde VAIC ve PD/DD arasında paralel bir seyir gerçekleşmiştir. 2005 yılında VAIC yüzde 23 artarken bu artışı PD/DD takip ederek yüzde 49 artış sağlamıştır.

Tablo 3. 8. Kalkınma Bankası AŞ (1000 TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
VACA	0,112	0,103	0,116	0,081	0,257	0,112	0,084	0,057	0,046
VAHU	2,635	2,200	2,216	2,060	7,870	2,622	2,323	1,896	1,769
STVA	0,620	0,545	0,548	0,514	0,872	0,618	0,569	0,472	0,434
VAIC	3,367	2,848	2,88	2,655	8,999	3,352	2,976	2,425	2,249
PD/DD	0,85	1,31	1,78	3,00	1,90	1,87	0,92	2,26	3,21

Kalkınma Bankası’nda 2005 yılında VACA 2,06 iken 2006 yılında 7,87’ye yükselmiştir. Bu yükselişe karşılık VAIC’da artış göstererek 2,655’den 2006’da 8,999’a

yükselmiştir. PD/DD 2006 yılında yaklaşık yüzde 36, 2008 yılında ise yüzde 50 düşüş göstermiştir.

Tablo 3. 9. Şeker Bank AŞ (1000 TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
VACA	0,030	0,053	0,073	0,059	0,056	0,054	0,050	0,048	0,041
VAHU	1,359	2,101	2,241	1,515	1,621	2,000	1,982	2,009	2,051
STVA	0,264	0,524	0,553	0,340	0,383	0,500	0,495	0,502	0,512
VAIC	1,653	2,678	2,867	1,914	2,06	2,554	2,527	2,559	2,604
PD/DD	0,56	0,55	0,83	1,79	1,36	2,41	0,45	1,03	0,95

Tablo 3. 9.' da ki verilere göre 2004 yılında VAIC azalırken PD/DD artmıştır. 2008 yılında PD/DD'de yüzde 80 azalış meydana gelmiştir.

Tablo 3. 10. Türkiye Ekonomi Bankası AŞ (1000 TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
VACA	0,051	0,054	0,047	0,043	0,035	0,037	0,040	0,043	0,036
VAHU	3,157	3,071	2,173	2,329	1,969	1,813	1,689	1,903	1,975
STVA	0,683	0,674	0,539	0,570	0,492	0,448	0,408	0,474	0,493
VAIC	3,891	3,799	2,759	2,942	2,496	2,298	2,137	2,42	2,504
PD/DD	0,48	0,75	1,17	2,68	2,43	2,44	0,63	1,87	1,35

Türkiye Ekonomi Bankası 2002-2010 yılları arasındaki verilere göre VAIC 2004 yılında yüzde 27 azalırken PD/DD yaklaşık yüzde 56 artış göstermiştir. 2008 yılında VAIC da yüzde 7 azalış olmasına karşılık PD/DD yüzde 74'lük bir azalış göstermiştir.

Tablo 3. 11. Tekstil Bank AŞ (1000 TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
VACA	0,047	0,033	0,034	0,026	0,027	0,042	0,034	0,038	0,031
VAHU	2,920	1,831	1,614	1,466	1,584	1,901	1,250	1,354	1,441
STVA	0,657	0,454	0,380	0,318	0,368	0,473	0,201	0,261	0,306
VAIC	3,624	2,318	2,028	1,81	1,979	2,416	1,485	1,653	1,778
PD/DD	0,43	0,47	0,60	2,22	1,37	1,44	0,45	0,95	0,91

Tekstil Bank'ta 2007 yılında VAIC yüzde 22 artış gösterirken PD/DD'de yüzde 5 artış meydana gelmiştir. 2008 yılında VAIC'da yüzde 38'lik azalışa karşılık PD/DD'de yaklaşık yüzde 69 bir azalış olmuştur.

Tablo 3. 12. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası AŞ (1000 TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
VACA	0,037	0,039	0,046	0,044	0,038	0,040	0,029	0,035	0,038
VAHU	3,474	4,027	5,553	6,678	6,495	7,562	5,907	7,473	8,517
STVA	0,712	0,751	0,819	0,850	0,846	0,867	0,830	0,866	0,882
VAIC	4,223	4,817	6,418	7,572	7,379	8,469	6,766	8,374	9,437
PD/DD	0,26	0,33	0,49	1,66	1,32	1,05	0,61	1,05	1,45

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nda 2005 yılında VAIC artış gösterirken PD/DD de artış göstermektedir. 2008 yılında VAIC yüzde 20 azalırken PD/DD' de de yaklaşık yüzde 42 azalış meydana gelmiştir.

Tablo 3. 13. Vakıf Bank AŞ (1000 TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
VACA	0,028	0,028	0,045	0,034	0,039	0,042	0,030	0,035	0,030
VAHU	1,836	2,188	3,728	3,501	3,975	3,917	2,829	3,663	3,301
STVA	0,455	0,543	0,731	0,714	0,748	0,744	0,646	0,727	0,697
VAIC	2,319	2,759	4,504	4,249	4,762	4,703	3,505	4,425	4,028
PD/DD	-	-	-	2,15	1,90	1,98	0,52	1,44	1,14

Vakıf Bank, 2005 ve 2010 yılları arasındaki veriler dikkate alınarak incelenmiştir. 2006 yılında VAIC artarken PD/DD azalmıştır. Ancak 2008 yılında VAIC 'da meydana gelen düşüşü PD/DD' de izlemiştir.

Tablo 3. 14. Yapı Kredi Bankası AŞ (1000 TL)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
VACA	0,056	0,018	0,018	-0,041	0,031	0,037	0,037	0,043	0,044
VAHU	4,550	1,323	1,115	-2,267	2,392	2,298	2,710	3,142	3,731
STVA	0,780	0,244	0,103	0,558	0,582	0,564	0,631	0,681	0,732
VAIC	5,386	1,585	1,236	-1,75	3,005	2,899	3,378	3,866	4,507
PD/DD	0,38	0,62	0,69	2,83	2,31	2,88	1,33	1,72	2,05

2002-2010 yılları arasındaki veriler incelendiğinde 2005’de VAHU ve VAIC’ da meydana gelen düşüşe rağmen PD/DD artmıştır. 2010 yılında VAIC yüzde 17 artış gösterirken PD/DD’ de bu artışı izlemiştir ve yaklaşık yüzde 19 artış meydana gelmiştir.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMU

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen verilere doğrusal regresyon ile pearson ikili korelasyon analizleri uygulanmıştır. 2002-2010 yıllarındaki belirlilik katsayılarının (R^2) anlamlı bir ilişkiyi ifade edip etmediği F testi yardımıyla incelenmiştir. Ayrıca hata terimleri arasında kuvvetli bir otokorelasyonun olup olmadığını tespit etmek amacıyla Durbin Watson testi uygulanmıştır.

Tablo 3. 15. Tanımlayıcı Veriler

Yıl	Değişken	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Hata
2002	VACA	-0,04	0,11	0,0445	0,03778
	VAHU	0,26	0,91	0,6255	0,19917
	STVA	-2,61	11,22	3,2527	3,37404
	PD/DD	0,26	1,81	0,7736	0,47325
2003	VACA	0,02	0,10	0,0491	0,02548
	VAHU	1,32	11,57	3,3436	2,84007
	STVA	0,24	0,91	0,5918	0,17577
	PD/DD	0,33	1,75	0,9827	0,47615
2004	VACA	0,02	0,12	0,550	0,02468
	VAHU	1,12	7,30	2,9867	1,74422
	STVA	0,10	0,86	0,5775	0,19905
	PD/DD	0,49	2,01	1,2400	0,50803
2005	VACA	1,32	4,08	2,6185	0,69022
	VAHU	-0,04	0,08	0,0400	0,02769
	STVA	-2,27	6,68	2,8685	2,20423
	PD/DD	0,32	0,85	0,6215	0,16273
2006	VACA	0,03	0,26	0,0608	0,06089
	VAHU	1,58	7,87	3,5977	1,91188
	STVA	0,37	0,87	0,6492	0,16646
	PD/DD	1,32	3,55	2,2977	0,77034
2007	VACA	0,04	0,11	0,0493	0,01817
	VAHU	1,81	7,56	3,3564	1,67765
	STVA	0,45	0,87	0,6421	0,13902
	PD/DD	1,05	3,48	2,3600	0,67467
2008	VACA	0,03	0,08	0,0407	0,01269
	VAHU	1,25	5,91	2,7357	1,15043
	STVA	0,20	0,83	0,5821	0,15562
	PD/DD	0,45	2,24	1,0136	0,50976
2009	VACA	0,04	0,06	0,0436	0,00633
	VAHU	1,35	7,47	3,3379	1,68559
	STVA	0,26	0,87	0,6300	0,16871
	PD/DD	0,95	2,63	1,7143	0,56914
2010	VACA	0,03	1,28	0,1279	0,33167
	VAHU	1,44	8,52	3,4186	1,91512
	STVA	0,31	0,88	0,6264	0,17775
	PD/DD	0,91	3,21	1,7621	0,68636

3.5.1. Regresyon Analizi

Regresyon, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkileri ölçmek için kullanılır. Bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin matematiksel olarak ifade edilmesidir. Tek bağımsız değişken var ise “Basit Doğrusal Regresyon” iki ve daha fazla bağımsız değişken var ise “Çoklu Doğrusal Regresyon” adı verilmektedir.

Basit doğrusal regresyon bize normal dağılmış, hakkında aralıklı veya oranlı ölçülebilir veri toplanmış iki değişken arasında doğrusal ilişki olup olmadığını test etme

olanağı verir. Değişkenlerden biri tahmin, biri sonuç değişkenidir. Bu analizle bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki doğrusal (lineer) ilişkiyi temsil eden bir doğru denklemi formüle edilmektedir.¹⁶⁸

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \varepsilon$$

Çok değişkenli regresyon analizinde ise bağımsız değişkenler eş zamanlı olarak (aynı anda) bağımlı değişkendeki değişimi açıklamaya çalışmaktadır. Hesaplama ve yorum bakımından tek değişkenli regresyon analizine benzemektedir.¹⁶⁹

Regresyonda temel varsayımlardan biri hata terimleri arasında ilişki olmamasıdır. Hata terimleri arasında ilişki olması otokorelasyonun varlığını ortaya çıkarır. Otokorelasyonda birbirini takip eden hatalar arasında bir ilişkinin olup olmadığı incelenir. Bir modelde hata teriminin otokorelasyonlu olup olmadığını tespit etmek için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır.¹⁷⁰ Bu yöntemlerden biri de araştırmamızda kullandığımız Durbin Watson testidir.

Durbin Watson testi $0 \leq d \leq 4$ aralığında yer alır. d hesap değeri 2 olması durumunda otokorelasyon yoktur. İkiye küçük olduğunda pozitif otokorelasyon, ikiden büyük olduğunda negatif otokorelasyon söz konusudur.

¹⁶⁸Tonta, Y., <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/spring2010/bby208/>

¹⁶⁹<http://acikders.ankara.edu.tr/file.php/15/>

¹⁷⁰Yavuz, S., Hataları Ardışık Bağımlı Olan Regrasyon Modellerinin Tahmin Edilmesi, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2009, Cilt: 23, Sayı: 3, s.126-127

Tablo 3. 16. Katsayılar

$$PD/DD = \text{SABİT} + B1 \text{ VACA} + B2 \text{ VAHU} + B3 \text{ STVA}$$

	Sabit	VACA	VAHU	STVA	R ²	Durbin Watson	F
2002	0,835 (1,421)* (0,198)**	-7,444 (-1,292)* (0,237)**	0,025 (0,319)* (0,759)**	0,302 (0,290)* (0,780)**	0,228	1,005	0,688
2003	0,721 (1,101)* (0,307)**	5,436 (0,730)* (0,489)**	0,071 (0,789)* (0,456)**	-0,408 (-0,284)* (0,785)**	0,276	1,102	0,888
2004	0,331 (0,658)* (0,529)**	7,403 (1,133)* (0,290)**	-0,017 (-0,112)* (0,913)**	0,955 (0,695)* (0,507)**	0,329	1,335	1,309
2005	0,163 (0,152)* (0,883)**	21,039 (2,188)* (0,056)**	-0,429 (-2,523)* (0,033)**	4,578 (2,385)* (0,041)**	0,431	1,840	2,274
2006	-0,649 (-0,591)* (0,569)**	8,632 (1,749)* (0,114)**	-0,938 (-2,956)* (0,016)**	8,927 (3,051)* (0,014)**	0,517	1,634	3,213
2007	0,590 (0,411)* (0,690)**	-8,712 (-0,819)* (0,432)**	-0,586 (-1,873)* (0,091)**	6,488 (1,724)* (0,115)**	0,263	1,819	1,190
2008	0,352 (0,476)* (0,644)**	-4,028 (-0,331)* (0,747)**	-0,366 (-1,353)* (0,206)**	3,137 (1,605)* (0,140)**	0,207	1,797	0,871
2009	-0,260 (-0,187)* (0,855)**	18,765 (0,738)* (0,477)**	-0,265 (-1,293)* (0,225)**	3,239 (1,596)* (0,142)**	0,240	2,568	1,050
2010	0,819 (0,882)* (0,399)**	0,070 (0,109)* (0,916)**	-0,175 (-0,808)* (0,438)**	2,446 (1,031)* (0,327)**	0,109	2,681	0,409

*t değeri **p değeri

Tablo 3. 16.'da ki analiz sonuçlarına göre bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklayabilme gücüne (R²) baktığımızda 2002 yılında VAIC bileşenleri VACA, VAHU, STVA'nın bağımlı değişken PD/DD'nin %22,8'ini açıklamaktadır. Bağımsız değişkenlerin açıklayamadığı %77,2'lik kısım ise diğer faktörler tarafından açıklanmaktadır.

2003 yılında bağımsız değişkenler bağımlı değişkenin %27,6'sını, 2004'de %32,9, 2005'de %43,1, 2006'da %51,7'si, 2007' de %26,3, 2008'de %20,7, 2009'da %24'ü, 2010'da ise %10,9'nu açıklamaktadır. 2002-2010 yılları arasındaki toplu sonuçlara baktığımızda PD/DD'nin %8,1 VACA, VAHU, STVA tarafından açıklanmaktadır. 2002-2010 yılları arasında VAIC bileşenleri ile PD/DD arasında zayıf bir ilişki saptanmıştır.

2002 yılında VACA, VAHU, STVA'nın sırasıyla PD/DD üzerindeki etkileri -7,44, 0,025, 0,302'dir. VACA'nın PD/DD üzerindeki etkisi negatif iken VAHU ve STVA'nın etkisi pozitifdir

2003 yılında bileşenlerin PD/DD üzerine etkileri, 5,436, 0,071, -0,048'dir. VACA ve VAHU'nun PD/DD'ne etkisi pozitif iken STVA'nın negatif etkisi söz konusudur.

2004 yılında VACA ve VAHU'nun PD/DD üzerine pozitif etkisi STVA'nın ise negatif etkisi söz konusudur.

2005 ve 2006 yılında VACA ve STVA'nın PD/DD üzerine etkisi pozitif VAHU'nun etkisi ise negatiftir.

2007 ve 2008 yılında bileşenlerden VACA ve VAHU'nun PD/DD üzerine negatif etkisi söz konusu iken STVA'nın pozitif etkisi vardır.

2009 ve 2010 yıllarına baktığımızda ise VAHU'nun PD/DD üzerine etkisi negatif, VACA ve STVA'nın PD/DD'ye etkisi pozitifdir.

Tablo 3. 17. ANOVA Tablosu

Yıl	Değişkenlik Kaynağı	Toplamların Karesi	Df	Ortalama Kare	F	Sig.
2002	Açıklanan	0,511	3	0,170	0,688	0,587
	Açıklanamayan	1,729	7	0,247		
	Toplam	2,240	10			
2003	Açıklanan	0,625	3	0,208	0,888	0,493
	Açıklanamayan	1,642	7	0,235		
	Toplam	2,267	10			
2004	Açıklanan	0,935	3	0,312	1,309	0,337
	Açıklanamayan	1,904	8	0,238		
	Toplam	2,839	11			
2005	Açıklanan	2,465	3	0,822	2,274	0,149
	Açıklanamayan	3,252	9	0,361		
	Toplam	5,717	12			
2006	Açıklanan	3,683	3	1,228	3,213	0,076
	Açıklanamayan	3,438	9	0,382		
	Toplam	7,121	12			
2007	Açıklanan	1,557	3	0,519	1,190	0,362
	Açıklanamayan	4,360	10	0,436		
	Toplam	5,917	13			
2008	Açıklanan	0,700	3	0,233	0,871	0,488
	Açıklanamayan	2,678	10	0,268		
	Toplam	3,378	13			
2009	Açıklanan	1,009	3	0,336	1,050	0,413
	Açıklanamayan	3,202	10	0,320		
	Toplam	4,211	13			
2010	Açıklanan	0,669	3	0,223	0,409	0,750
	Açıklanamayan	5,456	10	0,546		
	Toplam	6,124	13			
2002 & 2010	Açıklanan	6,810	3	2,270	3,270	0,024
	Açıklanamayan	77,741	112	0,694		
	Toplam	84,551	115			

Tablo 3. 17.'de Anova Tablosu'na göre 2002 yılında $F=0,688$, $p=0,587$, 2003 yılında $F=0,888$, $p=0,493$, 2004 yılında $F=1,309$, $p=0,337$, 2005 yılında $F=2,274$, $p=0,149$, 2006 yılında $F=3,213$, $p=0,076$, 2007 yılında $F=1,190$, $p=0,362$, 2008 yılında $F=0,871$, $p=0,488$, 2009 yılında $F=1,050$, $p=0,413$, 2010 yılında $F=0,409$, $p=0,750$ olduğu görülmektedir. 2005 ve 2006 yılındaki F değerlerine baktığımızda bağımsız değişkenler VACA, VAHU, STVA ile PD/DD arasında anlamlı bir ilişki söz edebiliriz. Ancak bu bütün bir modeli anlamlı kılmak için yeterli değildir. Genel olarak F testi ve p değerlerine göre VAIC bileşenleri VACA, VAHU, STVA ile PD/DD değişkenlerinin oluşturduğu regresyon modellerinin güvenilirliği yoktur. 2002 ve 2010 yılları arasındaki verilerin sonuçlarına göre VAIC ile PD/DD arasında güçlü bir ilişki görülmemektedir. 2002-2010 yılları bir bütün olarak da incelendiğinde $F=3,270$, $p=0,024$ VAIC bileşenleri ile PD/DD arasında güçlü bir ilişki bulunmamaktadır.

3.5.2. Pearson Korelasyon Analizi

Korelasyon analizi, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değişkenin iki yada daha çok değişken ile olan ilişkisini test etmek, varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Her iki değişkenin de sürekli değişken olması ve değişkenlere ilişkin verilerin normal dağılım göstermesi durumunda değişkenler arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı ile belirlenir. **Korelasyon katsayısı “r”** harfiyle ifade edilir ve -1 ile +1 arasındaki ($-1 \leq r \leq +1$) bir değer alır.¹⁷¹

Eğer;

$r = -1$ ise Tam negatif doğrusal bir ilişki vardır.

$r = +1$ ise, Tam pozitif doğrusal bir ilişki vardır.

$r = 0$ ise, iki değişken arasında ilişki yoktur.

Pearson Korelasyon Katsayısının yorumu;

<u>r</u>	<u>İlişki</u>
0,00-0,25	Çok Zayıf
0,26-0,49	Zayıf
0,50-0,69	Orta
0,70-0,89	Yüksek
0,90-1,00	Çok Yüksek

Aşağıdaki tablo 3. 18.'de VACA, VAHU, STVA değer yaratma katsayıları ile PD/DD arasındaki ilişkiler korelasyon analizi ile incelenmiştir.

¹⁷¹<http://kemaldoymus.wordpress.com/spss/>

Tablo 3. 18. Pearson Korelasyon Katsayıları

YILLAR		DEĞİŞKENLER		
		VACA PD/DD	VAHU PD/DD	STVA PD/DD
2002	r	-0,424	-0,147	0,017
	p	0,194	0,665	0,960
2003	r	0,445	0,468	0,341
	p	0,170	0,147	0,305
2004	r	0,519	0,323	0,461
	p	0,084	0,306	0,131
2005	r	0,117	-0,078	0,204
	p	0,704	0,800	0,503
2006	r	-0,064	-0,098	0,179
	p	0,835	0,751	0,559
2007	r	-0,065	-0,193	-0,025
	p	0,826	0,508	0,932
2008	r	0,040	0,028	0,245
	p	0,892	0,925	0,399
2009	r	0,202	0,023	0,231
	p	0,488	0,937	0,428
2010	r	0,110	0,068	0,219
	p	0,708	0,818	0,452

Tablo 3. 18.'deki sonuçlara göre VAIC bileşenleri VACA, VAHU, STVA arasındaki pearson korelasyon katsayıları 2002 yılında %1 anlamlılık düzeyinde VACA ve VAHU ile PD/DD arasında negatif ve çok zayıf düzeyde bir ilişki vardır. STVA ile PD/DD arasında pozitif ve çok zayıf bir ilişki saptanmıştır. 2003 yılında VAIC bileşenleri ve PDD/DD arasında pozitif ve zayıf düzeyde bir ilişki vardır. 2004 yılında VACA ile PD/DD arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişki varken VAHU ve STVA ile PD/DD arasında pozitif ve zayıf düzeyde bir ilişki vardır. 2005 yılında VACA ve STVA ile PD/DD arasında pozitif ve çok zayıf düzeyde bir ilişki varken VAHU ile PD/DD arasında negatif ve çok zayıf düzeyde bir ilişki saptanmıştır. 2006 yılında VACA ve VAHU ile PD/DD arasında negatif ve çok zayıf düzeyde bir ilişki vardır. STVA ile PD/DD arasında pozitif ve çok zayıf yönlü bir ilişki vardır. 2007 yılında VAIC bileşenleri ile PD/DD arasında negatif ve çok zayıf düzeyde bir ilişki vardır. 2008-2009-2010 yıllarında ise VACA, VAHU, STVA ile PD/DD arasında pozitif ve çok zayıf düzeyde bir ilişki vardır.

Tablo 3. 19. Bankaların Korelasyon ve Belirlilik Katsayıları

Bankalar	Korelasyon	R ²	Df	İstatiksel İşaret
Akbank	0,310	0,096	9	-
Alternatif	0,123	0,015	9	-
Deniz Bank	0,378	0,143	7	-
Finans Bank	0,336	0,113	9	-
Garanti Bankası	0,644	0,415	9	+
Halk Bankası	0,451	0,203	4	-
İş Bankası	0,727	0,528	9	+
Kalkınma Bankası	0,133	0,018	9	-
Şeker Bank	0,109	0,012	9	-
TEB	0,452	0,204	9	-
Tekstil Bank	0,269	0,072	9	-
TSKB	0,815	0,664	9	+
Vakıf Bank	0,841	0,708	6	+
Yapı Kredi Bankası	0,317	0,100	9	-

Df: Elde edilen verilerin yıl sayısı

Bankaların korelasyon ve belirlilik katsayıları Tablo 3.19.'da görülmektedir. Bankaların VAIC ile PD/DD arasındaki ilişkiyi ayrı ayrı incelediğimizde Akbank, Alternatif Bank, Deniz Bank, Finans Bank, Halk Bankası, Kalkınma Bankası, Şeker Bank, Türkiye Ekonomi Bankası (TEB), Tekstil Bank ve Yapı Kredi Bankası'nın VAIC ve PD/DD arasında zayıf düzeyde bir ilişki olduğu analiz edilmiştir. İş Bankası, Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası (TSKB), Vakıf Bank'ın VAIC ile PD/DD incelendiğinde aralarında pozitif yönlü ve yüksek düzeyde bir ilişki vardır. Garanti Bankasında ise VAIC ve PD/DD arasında pozitif ve orta düzeyde ilişki vardır.

SONUÇ

Günümüz toplumunda entelektüel sermaye, bir işletmeyi diğer işletmelerden ayıran önemli bir değer olarak kabul edilmekte ve bilginin artan gücü maddi varlıklara dayalı sanayi ekonomisinin yerini fiziksel varlıklardan ziyade bilgiye dayalı bilgi ekonomisine bırakmasına ve bilginin giderek önem kazanmasına neden olmuştur. Bilginin artan önemi bilgiyi rekabetçi üstünlük sağlayan önemli bir üretim faktörü haline getirmiştir. Entelektüel sermaye işletmelerin maddi olmayan varlıkları değere dönüştürmeleridir. Değere dönüştürülen bu bilgiler işletmeler için bir ekonomik değerdir. Entelektüel sermayenin ortaya çıkarılması ve etkin bir şekilde yönetilmesi, günümüzde başarıyı doğrudan etkileyen önemli faktörlerden biridir.

Entelektüel sermaye, işletmedeki süreçleri, teknolojileri, patentleri, çalışanların becerilerini, müşterileri, tedarikçileri ve diğer ilişkili taraflar hakkındaki unsurları içermektedir. Entelektüel sermaye insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi bileşenlerinden oluşmaktadır. Her bir bileşenin, işletme için katma değer sağlayacak unsurları göz önüne alınarak işletmeye özgü birtakım göstergeler atanmakta ve izlenmektedir. İşletmelerde rekabet üstünlüğü ve katma değer sağlayan bu üç faktörün etkin olarak kullanılabilmesi için düzenli olarak analiz edilmesi, ölçülmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle entelektüel sermayenin etkin bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Entelektüel sermayenin başarılı bir şekilde yönetilmesi ve istenilen sonuçlara ulaşmak için bilginin yaratılması, saklanması, organize edilmesi ve uygulanması demektir.

İşletmelerin entelektüel sermayesini ölçmek ve yönetmek için belirlenen göstergeler, işletmelerin stratejik açıdan önemli noktalarını aydınlatmalı ve yol göstermelidir. Entelektüel sermayenin ölçülmesi ve raporlanmasında birçok yöntem geliştirilmiştir. Ancak entelektüel sermayenin ölçülmesi konusunda, tüm işletmelere uygulanacak genel kabul görmüş bir ölçüm ve raporlama sistemi oluşturulamamıştır.

Entelektüel sermaye finansal açıdan işletme bazında ve unsurları bazında olmak üzere iki temel şekilde ölçülmektedir. Unsurları bazında ölçüm yöntemlerinden biri olan Ante Pulic tarafından geliştirilen Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi (VAIC) muhasebe kayıtlarında bulunan gerçek değerleri içermesinden dolayı analitik ve objektif bir yöntemdir. Bu yöntem her bir temel unsurun yarattığı katma değer ve etkinliğinin

ölçülmesini sağlayan ve kullanılan tüm verilerin denetlenmiş bilgilere dayalı olması nedeniyle yapılan hesaplamalar tutarlı ve doğrulanabilir niteliktedir.

Araştırmamızda Türkiye de faaliyet gösteren hisse senetleri İMKB' de işlem gören bankalara ait mali tablolardan elde edilen veriler Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi (VAIC) ile hesaplanmış ve PD/DD ile aralarındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar basit regresyon ve korelasyon analizleriyle incelenmiş ve belirlilik katsayısı (R^2) anlamlılığı F testi yardımıyla analiz edilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda elde edilen veriler değerlendirildiğinde VAIC bileşenleri; Fiziksel Sermaye Değer Yaratma Katsayısı (VACA), İnsan Sermayesi Değer Yaratma Katsayısı (VAHU) ve Yapısal Sermaye Değer Yaratma Katsayısı (STVA), 2002 yılında PD/DD'nin %22,8'ini, 2003 yılında %27,6'sını, 2004 yılında %32,9'unu, 2005 yılında %43,1'ini, 2006 yılında %51,7'sini, 2007 yılında %26,3'ünü, 2008 yılında %20,7'sini, 2009 yılında %24'ünü ve 2010 yılında %10,9'unu açıklamaktadır. Elde edilen R^2 değerlerine baktığımızda bulunan değerlerin düşük olması VAIC bileşenlerinin PD/DD'ni açıklamakta yetersiz kaldığı görülmektedir. 2002-2010 yılları arasında elde edilen (p) değerlerine ve korelasyon analizi sonuçlarına baktığımızda ise VAIC bileşenleri ile PD/DD arasında güçlü bir ilişki bulunamamıştır.

İşletmeler entelektüel sermayeye gereken önemi verdikleri sürece rekabet üstünlüklerinin kalıcılığını sağlayabilirler. Bunun için işletmelerin maddi varlıklara verdikleri önemden daha fazlasını maddi olmayan varlıklara yani bilgiye vermeleri gerekmektedir. Entelektüel sermaye, sektörler ve işletmeler arasında farklılık gösterebilir. Bu nedenle entelektüel sermayenin ölçülmesine ve raporlanmasına yönelik sektörel bazda araştırmalar yapılması daha farklı sonuçlar elde edilmesine neden olacaktır. Bundan sonraki çalışmalarda daha uzun yıllar ele alınarak değişken sayısı artırılıp yeni sonuçlar elde edilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, Durmuş, Dağlar, Hüseyin, 2005. **Entelektüel Sermayenin Ölçülmesinde Muhasebe Bilgi Sisteminin Katkısı**, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Yıl. 4, Sayı.14, s.33.
- Ağca, Veysel ve Tunçer, Ender, 2006. **“Çok Boyutlu Performans Değerleme Modelleri ve Balanced Scorecard Uygulaması”**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, (C.VIII ,S.1), s.175.
- Aktan, Coşkun, Can ve Vural, İstiklal, 2005. **Bilgi Çağı Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri**, Konya: Çizgi Kitapevi.
- Alagöz, Ali, Özpeynirci, Rabia, 2007. **“Bilgi Toplumunda Entelektüel Varlıklar ve Raporlanması”**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF, Dergisi, Cilt:9, Sayı:2, s.174.
- Arıkboğa, Fatma, Şebnem, 2003. **Entelektüel Sermaye**, Derin Yayınları; İstanbul.
- Arslan, Ramazan, **“Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Bilginin Artan Ekonomik Değeri ve İşletmeler Üzerindeki Etkileri”**, s.3-6.
<http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/yonetim/yonetim25.pdf> (10 Mart 2011)
- Atik, Hayriye ve Dura, Cihan, 2002. **Bilgi Toplumu Bilgi Ekonomisi ve Türkiye**, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Barutçugil, İsmet, 2002. **Bilgi Yönetimi**, Kariyer Yayıncılık, İstanbul.
- Bozbura, F. Tunç, ve Toraman, Ayhan, 2004. **“Türkiye’de Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi İle İlgili Model Çalışması ve Bir Uygulama”**, İtü dergisi/d mühendislik, Cilt: 3, Sayı: 1, s.57.
- Çağlar, İrfan, 2003. **“Türk İşletmeciliğinde Entelektüel Sermaye Yönetimi Üzerine Bir Araştırma”**, s.8-9.
<http://www.ttefdergi.gazi.edu.tr/makaleler/2003/Sayi2/75-90.pdf> (5 Nisan 2011)
- Çapar, Bengü, 2003. **“Bilgi Yönetimi: Nasıl Bir İnsan Gücü?”**, II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Derbent-İzmit, s.417.
<http://www.ceterisparibus.net/> (12 Mart 2011)
- Çelik, Erken, Arzum, Selçuk Perçin, (2000) **“Entelektüel Sermayenin İşletme Bazında Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi”**, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Cilt:1, Sayı:2 s.117.
- Çetin, Ayten, 2005. **”Entelektüel Sermaye ve Ölçülmesi”**, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:20, Sayı:1, s.364.
- Çıkrıkçı, Mustafa, Daştan, Abdülkerim, 2002. **“Entelektüel Sermayenin Temel Finansal Tablolar Aracılığıyla Sunulması”**, Bankacılar Dergisi; sayı:43, s.24.
www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi43/dastan.doc (8 Mart 2011)
- Davenport, Thomas. ve Prusak, Lourence,2001. **İş Dünyasında Bilgi Yönetimi**, (Çev: Günhan Günay), Rota Yayın, İstanbul.

- Demir, Serhat, Alparslan ve Taşkın, Harun, 2008. **”İşletme Performansı Ölçme Modellerinin Karşılaştırılması: Kuantum Performansı, Maddi Olmayan Varlıkların İzlenmesi, Performans Prizması ve Skandia Kılavuzu Modelleri”**, s.7-8.
http://joy.yasar.edu.tr/makale/no11_vol3/12_demir_taskin.pdf (12 Mart 2011)
- Demirkol, İsmet, **”Entelektüel Sermayenin Firma Değerine Etkisi ve İMKB’de Sektörel Uygulamalar”**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2006.
- Drucker, Peter, 1996. **Yeni Gerçekler**; Çev: Birtane Karanakçı, Ankara.
- Drucker, Peter, 1993. **Kapitalist Ötesi Toplum**. Çeviren: Belkıs Çorakçı, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Earl, Michael, 2001. **“Knowledge Management Strategies; Toward a Taxonomy”**, Vol;18, No;1, Journal of Managemet Information Systems, Armonk, s.215-233.
- Ercan, Metin Kamil, M. Başaran Öztürk, Kartal Demirgüneş, 2003. **Değere Dayalı Yönetim ve Entelektüel Sermaye**, Ankara, Gazi Kitabevi.
- Erdem, Ziya, 2007. **“Entelektüel Sermayenin Küresel Ekonomi İçindeki Yeri Ve Önemi”**, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 53, s.281.
<http://www.iudergi.com.tr/index.php/sosyalsiyasetarticleview17121540> (2 Nisan 2011)
- Erkuş, Ahmet, **“Entelektüel Sermaye: Bir Uygulama”**, Atatürk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2006.
- Ertuğrul, Murat, 2000. **“Bıgı Çağında İşletmelerin Yeni Kaynağı: Entelektüel Sermaye”**, Active Bankacılık ve Finans Dergisi Ekim-Kasım, sayı:15; s.3.
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=401 (5 Mart 2011)
- Gökçen, Gürbüz, 2004. **“Ekonomik Katma Değer (EVA)”**, Muhasebe Finansman Dergisi, Sayı 24, s.107.
- Görmüş, Şahin, Alparslan, 2009. **“Entelektüel Sermaye Ve İnsan Kaynakları Yönetiminin Artan Önemi”**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 11,Sayı 1, s-60.
- Guthrie James, 2001 **“The Management Measurement and The Reporting Of Intellectual Capital”**, Journal Of Intellectual Capital, Cilt: 2, Sayı: 1, s.35.
- Inaki, Pena, 2002. **“Intellectual Capital and Business Start-up Success, Journal of Intellectual Capital”**, Cilt: 3, Sayı: 2, s.182.
- İnce, Oktay, 2006. **“Bilginin Bir Stratejik Güç Olarak Önemi ve Örgütlerde Bilgi Yönetimi”**, Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi, Sayı: 10, s.18.
- İşevi, A. Semih - Çelme, Burçin, 2005. **“Bilgi Çağında Yeni Hazine: Entelektüel Sermayeye Rekabeti Yakalamak”**, Bilgi Dünyası, cilt:6 sayı:2, s.263-259.

- Kanıbir, Hüseyin, 2004. “**Yeni Bir Rekabet Gücü Kaynağı Olarak Entelektüel Sermaye ve Organizasyonel Performansa Yansımaları**”, Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi, Cilt: 1 Sayı: 3, s.81.
- Kaplan, Robert, S, ve Norton, David, 1999. **Balanced Scorecard**, Çeviren: Serra Egeli, Sistem Yayıncılık.
- Kaplan, Robert, S. ,Norton David, Balance Scorecard – Performansı Etkileyen Faktörler, s.38 (8 Nisan 2011)
http://www.arguden.net/arguden/UserFiles/File/kitaplar/balanced_scorecard.pdf
- Karacan, Sami, 2004. “**Entelektüel Sermaye Ve Yönetimi**”, Mali Çözüm Dergisi, İSMMMO Yayın Organı, Sayı:69, s.178-190.
- Kayalı, Cevdet, A., Yereli, Ayşe, N., Ada, Şebnem, 2007. “**Entelektüel Katma Değer Katsayısı Yöntemi Kullanılarak Entelektüel Sermayenin Firma Değeri Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma**”, Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt:14, Sayı:1, s.71-73
<http://www2.bayar.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/pdf/C14S12007/CKAYSA.pdf>, (7 Mart 2011)
- Kevük, Süleyman, 2006. “**Bilgi Ekonomisi**” Journal of Yasar University, 1(4), 326-330
www.bilgiekonomisi.com/bilgiekonomisi.pdf (3 Mart 2011)
- Kızıl, Cevdet, 2009. “**Bankacılık Sektöründe Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi, Değerlendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi**”, s.166-175.
- Köseoğlu, Mehmet, Ali, Barca, Mehmet, Karayormuk, Kemal, 2010. “**Türk Yöneticiler Bilgi Yönetiminden Ne Anlıyor**”, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt: 5, Sayı:1, s.164 – 165.
- Kurt, Mustafa ve Diğerleri, 2008. **Entelektüel Sermaye: Teori, Uygulama ve Yeni Perspektifler**, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kurt, Mustafa, 2004. **Değişen Dünyada Türkiye'nin Önemi**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Kültür Sanat Kurulu Yayınları.
- Malhotra, Yogesh, 1997. “**Knowledge Management in Inquiring Organizations**”. Proceedings of 3rd Americas Conference on Information Systems. Indianapolis, s.241-242.
- Mouritsen, J. , Larsen, H.T. ve Bukh, P.N., 2001. “**Valuing the Future: Intellectual Capital Supplements at Skandia**”, Accounting, Auditing And Accountability Journal, Cilt. 14, Sayı. 14, s.405
- Mucuk, İsmet, 2001. **Pazarlama İlkeleri**, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Nonaka, Ikujiro, 1998. “**The Knowledge Creating Company**”, Harvard Business Review On Knowledge Management, USA: Harvard Business School Press, s.29 - 50.
- Odabaş, Hüseyin, 2005. **Bilgi Yönetimi Sistemi**, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Öge, Serdar, 2002. “**Entelektüel Sermaye, İşletmeler İçin Yeni Bir Değer**”, Atatürk Üniversitesi İİBF Yayını, C.16, Sayı:5-6, s.180-184.

- Öğüt, Adem, 2001. **Bilgi Çağında Yönetim**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Ölçer, Ferit, Şanal, Musa, 2007. “**İşletmelerde Entelektüel Sermaye Yönetimi**”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:16, Sayı:1, s.481.
- Önce, Saime, 1999. **Muhasebe Bakış Açısı İle Entelektüel Sermaye**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Öncü, Akif, Mehmet, Taşgit, Yunus, Emre, 2004, “**Entelektüel Sermaye İle İlgili Kavramsal Bir Değerlendirme**”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:6, s.137-145.
- Özdemirci, Fahrettin, Aydın, Cengiz, 2007. “**Kurumsal Bilgi Kaynakları ve Bilgi Yönetimi**”, Türk Kütüphaneciliği, Cilt 21, Sayı 2, s.167
<http://tk.kutuphaneci.org.tr/index.php/tk/article/viewArticle/2027> (2 Mart 2011)
- Öztürk. M. Başaran, 2004. “**Finansal Performansın Ölçülmesinde Alternatif Bir Yöntem: Ekonomik Katma Değer**”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 18, Sayı 3-4, s.352-353.
- Parlakkaya, Raif, 2003, “**Maliyet ve Performans Yönetim Aracı Olarak Tümlşik Faaliyet Tabanlı Maliyetleme ve Ekonomik Katma Değer Sistemi**”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Afyon, C:5, S:2, s.75-76.
- Plunkett, P. T., 2001, "**Managing Knowledge&Work: An Overview of Knowledge Management**", Knowledge Management Working Group of the Federal Chief Information Officers Council, s.7.
- Petty, Richard ve Guthrie, James, 2001.“**Intellectual Capital Literature Review Measurement, Reporting and Management**”, Journal of Intellectual Capital, Vol. 1, No. 2, s.161.
- Saygılı, Şeref, 2003. “**Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisinin Dünyadaki Konumu**”, DPT Yayınları, Ankara.
- Sveiby, Karl Erik, (2001) “**The Intangible Assets Monitor**”,
<http://www.sveiby.com/articles/CompanyMonitor.html> 07/11/2011
- Şahin, O., Alabay, N., 2011. “**Kobi’lerde Entelektüel Sermayenin Firma Performansı Üzerine Etkileri**”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:14, s.254-256.
- Şamiloğlu, Famil, 2002. **Entelektüel Sermaye**, Gazi Kitabevi. Ankara.
- Şamiloğlu, Famil, 2006. “**Entelektüel Sermaye: İMKB’de Hisse Senetleri İşlem Gören Bankalar Üzerine Bir Uygulama**”, MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 24, s.80.
- Taşçı, Kamil, “ **Bilgi Ekonomisinin Kurumsal Çerçevesi** “ , (12 Nisan 2011)
http://inet-tr.org.tr/inetconf12/kitap/Bildiriler/65_40_inet07.pdf
- Thomas Stewart, 1997. **Entelektüel Sermaye**, Çeviren: Nurettin Elhüseyni, MESS Yayınları: İstanbul.

- Tonta, Yaşar, 2010. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/courses/spring2010/bby208/>
(28 Aralık 2012)
- Uzay, Saban, Savaş, Orhan, 2003. “**Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi: Mobilya Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Uygulama Örneği**”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:20, s.163-181
- Üçer, Selim Arda, 2003. “**Entelektüel Sermaye**”, s.1 (20 Nisan 2011)
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3108
- Van den Berg, Herman, 2002. “**Models of Intellectual Capital Valuation: A Comparative Evaluation**”, s-20-24
http://www.wedb.net/download/valoracao/aula_4/capital_intelectual_modelsoficvaluati on.pdf
- Yalama, Abdullah, “**Entellektüel Sermayenin Entelektüel Katma Değer Katsayısı (VAIC) ile Ölçülmesi ve Veri Zarflama Analizi (DEA) Yöntemi Kullanılarak Kârlılığa Etkisinin Sınanması: İMKB’ye Kote Bankalarda Uygulanması**”, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2005.
- Yavuz, S., 2009. “**Hataları Ardışık Bağımlı Olan Regrasyon Modellerinin Tahmin Edilmesi**”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 23, Sayı.3, s.126-127
- Yelkikalan, Nazan ve Aydın, Erdal, 2006. “**Aile Şirketlerinde Profesyonelleşmeyi Yönlendiren Bir Dinamik: Entelektüel Sermaye Birikimi**”, Yönetim Bilimleri Dergisi, s.134
- Yereli, Ayşe, Necef, Gerşil, Gülşen, 2005. “**Entelektüel Sermayeyi Ölçme ve Raporlama Yöntemleri**”, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 22, s.21-72
- Yılğör, Ayşe, Gül, “**İşletme Performansının Değerlendirilmesinde Ekonomik Katma Değer (EVA) ve Piyasa Katma Değeri (MVA) Yöntemleri ve Bu Yöntemlerin Hisse Senedi Getirilerini Açıklama Gücünün İncelenmesi: İMKB 100 ÖRNEĞİ**”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 60-1, s.227
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/446/5012.pdf> (10 Mayıs 2011)
- Yörük, Nevin, Erdem, Meziyet Sema, “**Farklı Entelektüel Sermaye Ölçme Yöntemlerinin Firmaların Stratejik Karar Alma Sürecine Etkileri**”, Analiz, C:6, S:15, s.64
- Yörük, Nevin, Erdem, Meziyet Sema, 2008. “**Entelektüel Sermaye ve Unsurlarının, İMKB’de İşlem Gören Otomotiv Sektörü Firmalarının Finansal Performansı Üzerine Etkisi**”, Gaziosmanpaşa Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:22, Sayı:2, s.401
- Zaim, Halil, Gürün, Fethi, 2007. “**Kurumsal Başarının Gizli Anahtarı: Entelektüel Sermaye**”, Sosyal Siyaset Konferansları, s.306-307
<http://www.asosindex.com/journal-view?id=89> (10 Şubat 2011)

<http://acikders.ankara.edu.tr/file.php/15/> (10 Ocak 2012)

<http://www.gyte.edu.tr/ebulten/sayi14/makale.htm> (16 Mayıs 2011)

http://www.hakanguclu.com/calismalar/Entelektuel_sermaye.pdf (11 Mart 2011)

<http://www.imkb.gov.tr> (5 Ocak 2011)

www.kalder.org.tr (6 Şubat 2011)

<http://kisiselbasari.com/entelektuel-sermayeyi-etkili-yonetebilmek.html> (22 Nisan 2011)

<http://kemaldoymus.wordpress.com/spss/> (10 Ocak 2012)

<http://www.tbb.org.tr/tr> (1 Ocak 2011)

EKLER

EK 1: İMKB’de Hisse Senetleri İşlem Gören Bankalara Ait VA, CE, SC Hesaplamaları

AKBANK	VA	CE	HC	SC
2002	2.241.897.000	27.847.841.000	199.870.000	2.042.027.000
2003	3.123.225.000	33.543.050.000	269.814.000	2.853.411.000
2004	2.542.739.000	34.888.582.000	348.155.000	2.194.584.000
2005	2.626.021.000	52.428.581.000	421.738.000	2.204.283.000
2006	2.589.438.000	57.213.931.000	549.848.000	2.039.590.000
2007	3.180.657.000	68.173.420.000	615.950.000	2.564.707.000
2008	3.003.105.000	85.618.719.000	833.754.000	2.169.351.000
2009	4.232.448.000	95.244.559.000	817.677.000	3.414.771.000
2010	4.577.111.000	113.089.870.000	877.517.000	3.699.594.000

ALTERNATİF BANK	VA	CE	HC	SC
2002	-50.244.900	1.415.789.000	19.218.100	-31.025.900
2003	43.125.000	1.325.229.000	17.601.000	25.524.000
2004	54.632.000	1.172.099.000	21.561.000	33.071.000
2005	65.354.000	1.470.057.000	24.592.000	40.762.000
2006	76.052.000	1.971.494.000	31.496.000	44.556.000
2007	117.465.000	2.595.337.000	45.454.000	72.011.000
2008	131.407.000	3.742.879.000	59.590.000	71.817.000
2009	149.336.000	3.626.339.000	66.561.000	82.775.000
2010	110.721.000	4.256.280.000	69.851.000	40.870.000

DENİZBANK	VA	CE	HC	SC
2002	112.255.000	3.832.640.000	41.664.000	70.591.000
2003	222.283.000	5.415.102.000	71.529.000	150.754.000
2004	244.783.000	6.693.222.000	114.244.000	130.539.000
2005	465.022.000	9.354.286.000	162.824.000	302.198.000
2006	573.379.000	11.469.169.000	219.866.000	353.513.000
2007	616.608.000	14.900.875.000	306.291.000	310.317.000
2008	742.531.000	19.207.979.000	372.885.000	369.646.000
2009	1.112.371.000	21.176.339.000	392.262.000	720.109.000
2010	1.125.551.000	27.625.688.000	460.263.000	665.288.000

FİNANS BANK	VA	CE	HC	SC
2002	350.393.000	5.593.613.000	62.730.000	287.663.000
2003	366.162.000	6.502.734.000	100.250.000	265.912.000
2004	509.919.000	8.612.504.000	156.781.000	353.138.000
2005	739.294.000	12.302.327.000	211.328.000	527.966.000
2006	1.200.359.000	17.832.277.000	268.280.000	932.079.000
2007	1.009.567.000	20.857.107.000	390.090.000	619.477.000
2008	1.039.764.000	26.529.640.000	464.599.000	575.165.000
2009	1.187.295.000	29.255.226.000	507.265.000	680.030.000
2010	1.829.033.000	37.988.632.000	590.558.000	1.238.475.000

GARANTİ BANKASI	VA	CE	HC	SC
2002	421.384.000	22.259.380.000	209.298.000	212.086.000
2003	672.129.000	25.461.177.000	276.567.000	395.562.000
2004	1.119.790.000	26.247.050.000	368.545.000	751.245.000
2005	1.528.083.000	36.369.977.000	452.796.000	1.075.287.000
2006	2.014.064.000	50.219.195.000	531.928.000	1.482.136.000
2007	3.643.035.000	67.566.596.000	699.515.000	2.943.520.000
2008	3.297.363.000	88.295.096.000	962.916.000	2.334.447.000
2009	4.944.443.000	105.441.428.000	994.048.000	3.950.395.000
2010	5.279.607.000	123.943.614.000	1.160.623.000	4.118.984.000

HALK BANKASI	VA	CE	HC	SC
2002	1.399.336.000	17.409.144.000	328.128.000	1.071.208.000
2003	1.490.947.000	22.101.736.000	273.316.000	1.217.631.000
2004	1.343.594.000	25.709.079.000	280.770.000	1.062.824.000
2005	1.205.311.000	26.842.303.000	354.631.000	850.680.000
2006	1.569.138.000	34.410.555.000	399.631.000	1.169.507.000
2007	1.909.382.000	40.217.669.000	448.691.000	1.460.691.000
2008	1.825.688.000	51.057.307.000	507.192.000	1.318.496.000
2009	2.674.834.000	60.639.127.000	595.055.000	2.079.779.000
2010	3.252.824.000	72.924.720.000	670.307.000	2.582.517.000

İŞ BANKASI	VA	CE	HC	SC
2002	764.722.000	27.039.994.000	520.715.000	244.007.000
2003	1.320.092.000	35.361.928.000	621.060.000	669.032.000
2004	1.961.522.000	38.513.772.000	733.778.000	1.227.744.000
2005	2.766.813.000	63.754.789.000	818.547.000	1.948.266.000
2006	2.691.563.000	75.189.430.000	936.890.000	1.754.673.000
2007	3.326.979.000	80.132.114.000	1.085.006.000	2.241.973.000
2008	3.235.172.000	97.495.248.000	1.251.804.000	1.983.368.000
2009	4.544.338.000	113.190.550.000	1.404.808.000	3.139.530.000
2010	5.375.607.000	131.763.875.000	1.625.420.000	3.750.187.000

KALKINMA BANKASI	VA	CE	HC	SC
2002	57.605.000	511.164.000	21.856.000	35.749.000
2003	50.711.000	488.714.000	23.044.000	27.667.000
2004	60.292.000	517.569.000	27.198.000	33.094.000
2005	55.951.000	689.687.000	27.159.000	28.792.000
2006	227.647.000	883.819.000	28.924.000	198.723.000
2007	92.346.000	817.649.000	35.215.000	57.131.000
2008	86.857.000	1.023.013.000	37.375.000	49.482.000
2009	74.585.000	1.286.541.000	39.337.000	35.248.000
2010	74.563.000	1.596.939.000	42.139.000	32.424.000

ŞEKER BANK	VA	CE	HC	SC
2002	75.149.000	2.494.914.000	55.279.000	19.870.000
2003	155.158.000	2.900.562.000	73.834.000	81.324.000
2004	227.548.000	3.113.665.000	101.536.000	126.012.000
2005	187.501.000	3.163.964.000	123.726.000	63.775.000
2006	227.536.000	3.997.664.000	140.325.000	87.211.000
2007	329.521.000	6.075.001.000	164.693.000	164.828.000
2008	403.868.000	8.026.318.000	203.730.000	200.138.000
2009	436.859.000	8.934.011.000	217.355.000	219.504.000
2010	465.396.000	11.350.643.000	226.843.000	238.553.000

TEB	VA	CE	HC	SC
2002	140.066.000	2.700.683.000	44.360.000	95.706.000
2003	175.639.000	3.239.416.000	57.188.000	118.451.000
2004	168.549.000	3.562.159.000	77.535.000	91.014.000
2005	235.994.000	5.404.742.000	101.316.000	134.678.000
2006	293.953.000	8.240.620.000	149.262.000	144.691.000
2007	437.092.000	11.794.234.000	241.012.000	196.080.000
2008	592.057.000	14.726.198.000	350.471.000	241.586.000
2009	650.888.000	15.052.650.000	341.878.000	309.010.000
2010	692.994.000	19.020.949.000	350.775.000	342.219.000

TEKSTİL BANK	VA	CE	HC	SC
2002	58.027.000	1.228.667.000	19.868.000	38.159.000
2003	43.801.000	1.326.345.000	23.910.000	19.891.000
2004	47.430.000	1.359.646.000	29.376.000	18.054.000
2005	52.356.000	1.957.008.000	35.700.000	16.656.000
2006	76.539.000	2.782.918.000	48.298.000	28.241.000
2007	122.543.000	2.900.386.000	64.461.000	58.082.000
2008	102.878.000	2.950.445.000	82.238.000	20.640.000
2009	82.269.000	2.131.055.000	60.718.000	21.551.000
2010	79.794.000	2.571.518.000	55.355.000	24.439.000

TSKB	VA	CE	HC	SC
2002	67.644.000	1.827.954.000	19.471.000	48.173.000
2003	72.427.000	1.842.642.000	17.982.000	54.445.000
2004	106.918.000	2.285.252.000	19.252.000	87.666.000
2005	147.270.000	3.319.303.000	22.052.000	125.218.000
2006	155.497.000	4.062.085.000	23.940.000	131.557.000
2007	199.607.000	4.883.146.000	26.393.000	173.214.000
2008	181.581.000	6.208.420.000	30.736.000	150.845.000
2009	246.355.000	6.904.111.000	32.965.000	213.390.000
2010	307.215.760	7.911.684.000	36.068.760	271.147.000

VAKIF BANK	VA	CE	HC	SC
2002	416.154.000	14.490.300.000	226.580.000	189.574.000
2003	563.637.000	19.471.512.000	257.539.000	306.098.000
2004	1.104.775.000	24.187.895.000	296.340.000	808.435.000
2005	1.135.376.000	32.595.425.000	324.367.000	811.009.000
2006	1.445.404.000	36.879.432.000	363.621.000	1.081.783.000
2007	1.790.931.000	42.394.980.000	457.156.000	1.333.775.000
2008	1.576.251.000	52.162.719.000	557.063.000	1.019.188.000
2009	2.270.626.000	64.754.183.000	619.756.000	1.650.870.000
2010	2.255.661.000	73.908.795.000	683.223.000	1.572.438.000

YAPI KREDİ BANKASI	VA	CE	HC	SC
2002	1.200.933.000	21.397.018.000	263.898.000	937.035.000
2003	448.223.000	23.712.519.000	338.560.000	109.663.000
2004	443.086.000	24.524.520.000	397.095.000	45.991.000
2005	-995.690.000	23.812.488.000	439.118.000	-556.572.000
2006	1.524.015.000	47.864.090.000	636.866.000	887.149.000
2007	1.811.736.000	48.953.465.000	788.343.000	1.023.393.000
2008	2.368.512.000	62.572.061.000	873.717.000	1.494.795.000
2009	2.773.403.000	63.374.388.000	882.564.000	1.890.839.000
2010	3.693.232.000	83.546.745.000	989.749.000	2.703.483.000

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Esra AKPINAR

Doğum Yeri: Aksaray

Doğum Yılı: 1985

Eğitim Durumu

Lise: Aksaray Hazım Kulak Anadolu Lisesi (1999-2003)

Lisans: Afyon Kocatepe Üniversitesi (2005-2009)

Yüksek Lisans: Aksaray Üniversitesi (2009-2012)

Haberleşme Bilgileri

Adres: K. Bölcek Mah. 2622 Nolu Sok. Esen Sitesi B Blok C Giriş 4/4 AKSARAY

Telefon: 05386994130

E-posta: esra-6885@hotmail.com